

BIBLIOTHECA INDICA
A COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

KUṬṬANĪMATAM KĀVYAM

BY
DĀMODARA GUPTA

Checked
1967

EDITED BY
MADHUSUDAN KAUL

1963

Work
Number
266
Fascicle I

Issue Number
1551
New Series

CALCUTTA :

Printed at the Baptist Mission Press
Published by the Royal Asiatic Society of Bengal, 1 Park Street

1944

Price Rs. 3/-

NOTICE

BIBLIOTHECA INDICA

PUBLISHED BY

THE ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

THE Bibliotheca Indica is a collection of works belonging to or treating of Oriental literatures and contains original text editions as well as translations into English, and also bibliographies, dictionaries, grammars, and studies.

The publication was started in 1849, and consists of an Old and a New Series. The New Series was begun in 1860, and is still running.

The issues in the series consisted originally of fascicles of 96 or 100 pages print, though occasionally numbers were issued of double, triple or larger bulk, and in a few cases even entire works were published under a single issue number. Of late years the single issues are made as much as possible to constitute complete volumes. Several different works are always simultaneously in progress. Each issue bears a consecutive issue number. The Old Series consists of 265 issues; in the New Series, till January 1st, 1941, inclusive, 1,542 issues have been published. These 1,807 issues represent 263 different works; these works again represent the following literatures:—

Sanskrit, Prakrit.
Rājasthānī, Kāshmirī, Hindī.
Tibetan, Lushai.
Arabic, Persian.

Several works published are partly or wholly sold out, others are still incomplete and in progress.

Two price-lists concerning the Bibliotheca Indica are available and may be had on application. One describes the Indian and the other the Islamic works published in the series. These lists are periodically revised.

The standard sizes of the Bibliotheca Indica are:—

Royal (or large) octavo.
Quarto.

Single issues may be bought separately, but three years after the completion of a work no complete sets are broken for the sale of loose component parts.

PREFACE

Kuṭṭanīmatam Kāvyaṃ by Dāmodara Gupta, edited by Pandit Madhusadan Kaul, Superintendent, Archaeology, Research and Museum, Srinagar, Kashmir.

As early as 1883 Dr. Peterson first drew the attention of the public to a palm-leaf MS. (written in *circa* thirteenth century A.D.) of the *Kuṭṭanīmatam* found in the Śāntinātha temple collection at Cambay. That MS. was incomplete and bore the title Shambhalīmatam and in 1887 the poem was published in the *Kāvyaṃālā* Series utilizing two other MSS. of the poem procured by Pandit Durga Prashad of Jaipur. All these MSS. were 'incomplete and inaccurate', and thus presented textual problems that baffled the ingenuity of many scholars, Indian as well as European.

In 1897-98 MM. Haraprasad Shastri paid visits to Nepal and brought some rare MSS. which he himself described in his Report on the Search of Sanskrit MSS. (1895-1900). In that report he made the following significant observation:

A MS. of the poem *Kuṭṭanīmatam* has been acquired, copied in 292 of the Newar era, *i.e.*, 1172 A.D. . . . It is written in Bengali character. The oldest dated MS. in this character known in Europe bears the date of 1198. The present MS. is therefore 26 years older than the oldest MS. in Bengali known. I have reason to think that the MS. is older still, as the date is given in a beautiful Newar hand which runs through four lines after the colophon. So the Bengali character in which the whole MS. is written is of an older date than the four lines of Newar script.

The MSS. were valuable on more than one ground. It helped in ameliorating substantially the highly defective text printed in the *Kāvyaṃālā* Series. It also furnished to students of the paleography of the Bengali script MS. material copied in 1172 A.D. (292 of the Newar era) and was therefore 26 years older than the oldest Bengali MS. known in Europe.

Pandit Shastri and his pupil the late Rakhaldas Banerjee made occasional references to the value of *Kuṭṭanīmatam* and so we understand how a Kashmirian pupil of Pandit Shastri, who was working with him in Calcutta—Pandit Madhusadan Kaul of Srinagar—was entrusted with the work of editing and annotating the poem. In a letter dated 26th March, 1918, written from the premises of Pandit Shastri (26 Pataldanga Street, Calcutta) Pandit Kaul, then a Research Scholar of the Kashmir Durbar attached to Pandit Haraprasad, wrote as follows:

I have prepared press copy for a good edition of the *Kuṭṭanīmatam* by one of my countrymen about eleven hundred years ago. It gives a lively picture of the Hindu society of the time at Benares. It was years ago printed in the *Kāvyaṃālā* Series but the materials on which the edition was based were not only defective but also incorrect. I have

prepared the press copy from two excellent manuscripts in the A.S.B. Library. One is a very beautiful Bengali manuscript, complete and correct, copied some time before 1172 A.D. The other is a Newari copy based presumably on the above.

The question of undertaking the publication of the book was discussed in April 1918 and Pandit Shastri observed: 'I have seen the press copy carefully and I find that the various readings have been very well done. . . . The work will be a great improvement on the old edition.' Objection was raised on the ground that the book was published elsewhere and that it was not in conformity with the 'main object of the Bibliotheca Indica Series, publishing important Oriental works that exist only in MSS.' This technical objection was overruled and on the recommendation of Jt. Philological Secretary, Pandit S. C. Vidyabhusana, and of Prof. D. R. Bhandarkar, Sir Asutosh Mookerjee urged the inclusion of *Kuṭṭanīmatam* in the list of works approved for publication in the Bibliotheca Indica. Pandit Shastri further justified this new edition saying that the *Kāvya-mālā* edition was prepared from 'bad and incomplete materials' while 'nearly a fourth of Madhusudan's work is absolutely new'.

The work was apparently sent to B.M. Press in 1919 and in February 1920 we find the editor receiving proofs. In June 1921 we note that proofs from pp. 104-120, i.e. to the last page of the text, and pp. 121-160 of the Notes were sent to the editor. In August 1922 the B.M. Press was complaining that corrected proofs of the Notes were not reaching them.

A mysterious silence followed and after nearly a decade we find Prof. J. J. Meyer appealing to the then Gen. Secretary, Mr. Van Manen, to help him with the reprint or proofs of the work so far composed. We quote below some passages of Prof. Meyer's letter dated Laubenhof, Chur, Switzerland, 19th July, 1931:

The Librarian of the India Office in London sent me a copy of your kind letter to him dated 25th June, 1931, and concerning my request for a MS. of Damodargupta's *Kuṭṭanīmatam*.

Some months ago I finally mailed to the publisher the MS. of the work for which I am in need of MS. help. It is a new and thoroughly revised edition of the translation of Kshemendra's *Samayamātpikā* and Damodargupta's *Kuṭṭanīmatam*, in one large volume, entitled *Mores et Amores Indorum*. The Introduction has also been amplified and a long foreword is to be added. The original edition came out in 1903 and has been out of print almost ever since. . . . I hope that the new edition of the Sanskrit text of the *Kuṭṭanīmatam* now in preparation for the Bibliotheca Indica will be ready in time so that I can use it for an appendix to my book in which I should like to take up *at least* the more important passages and points that will receive new light from your edition of the text.

The text in the *Kāvya-mālā*, as you well know, bristles with *cruces interpretum*, especially from stanza 486 on. . . . Now when do you expect your edition to be completed? Could you mail me the advance sheets as soon as printed? Or, if need be, a copy of the proof sheets as soon as they are advanced, i.e., expurgated far enough to be serviceable?

Meanwhile the MSS. of the A.S.B. were copied out in Devanāgarī characters by Babu Govindadas of Benares, who placed his copy to Pandit T. M. Tripathi who published a new edition from Bombay in 1924, adding his own Sanskrit commentary *Rasa-Dīpikā*. This edition was recommended by Mr. Van Manen to Prof. Meyer who also got from our Society a file of the formes so far printed. Prof. Meyer's letter that followed, dated Sept. 13, 1931, will explain itself:

Kindly accept my sincerest thanks for your two letters and the contents of the two registered parcels. Now that I have all the material you can furnish me at the present time before me I shall again attack the *Kuṭṭanīmatam*, with which I have wrestled anew for many a month some time ago. No doubt the help which you sent me with such benevolent and painstaking alacrity will be so great that many a knot that defied all my racking of the brains can now be undone. A thousand thanks once more.

While Prof. Meyer was trying to expedite the publication of the A.S.B. text, Mr. Van Manen probably sought the help of some local pundits to help in completing the book. In 1929 Mr. Chintaharan Chakrabarti was invited to see the remaining portions of the work through the press. Mr. Van Manen apparently lost all touch with Pt. Kaul, who had seen the printing of the text as far as p. 112 and some portions of the Notes as well. We also know that notes on verses 1-860 were set up in type and that notes for the remaining portions of the work (verses 862-1058) were prepared by Mr. Chakrabarti.

These facts were revealed in the Notes submitted by Mr. Chakrabarti to the Society in 1939, after a second lapse of academic memory of another decade (1929-1939). Mr. Van Manen retired and the first report of Mr. Chakrabarti was addressed to the Reorganisation Committee just 20 years after the starting of printing.

Dr. B. S. Guha tried his best to bring into a line of co-operation the two learned Sanskritists of Calcutta and Kashmir. But alas! it was not an easy affair, and the chequered career of this valuable MS. could but partially be redeemed by the present publication of the complete text with variants for the benefit of Sanskrit scholars, in the 25th Jubilee of its first setting up at the B.M. Press (1919). To allow this matter to drag on would mean the utter decomposition of the printed formes and so the Publication Committee decided to release the text portion only as fasc. 1, expecting to publish critical notes, etc. in a future fascicule when Pandit Kaul would send them to us. We apologize to the learned editor for this unfortunate delay and thank him for his patient co-operation with us.

There is ample justification for publishing more than one recension of such a rare text as the *Kuṭṭanīmatam*. In spite of numerous distortions in textual reading and deviations in sense inevitable in MS. traditions of such a restricted range, we may recommend the cantos composed by Dāmodara Gupta,

Minister of King Jayāpiḍa, (779-830 A.D.), as specimens of erotic kāvya of the late classical period of Sanskrit literature. The only other experiment along similar lines was made possibly in the same epoch by some pseudo-Kālidāsa who tried to smuggle a good deal of his knowledge of the Kāmasāstra into the later (probably apocryphal) cantos of the Kumārasambhava which provoked, as we know, some later writers to compose poetic commentaries on Vātsāyana's Kāmasūtra. That remarkable treatise which, like Kāutilya's Arthasāstra, was gradually getting dismembered, was luckily conserved to a certain extent through the zeal and poetic scale of eminent writers like Kālidāsa, Māgha and Dāmodara Gupta. Havelock Ellis, the celebrated author of the psychology of sex, has paid generous tributes to Vātsāyana as a pioneer of scientific studies along that line.

So Prof. J. J. Meyer and Dr. Schmidt by their laborious researches into Indian erotic literature have demonstrated their scientific worth, and in publishing our Society's text of the Kuṭṭanīmatam we hope that some interest would be roused among scholars studying problems for normal and abnormal psychology. Prof. Keith has very appropriately classified Kuṭṭanīmatam into his group of didactic poetry, saying that there is both wit and humour, despite their coarseness in some of the stanzas.

KALIDAS NAG,
General Secretary.

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,
10th July, 1944.

श्रीगणेशाय नमः ।

कुट्टनीमतं काव्यम् ।

स जयति संकल्पभवो रतिमुखशतपत्रचम्बनभ्रमरः ।
यस्यानुरक्तललनानयनान्तविलोकिता वसतिः ॥ १ ॥
अवधीर्य दोषनिचयं गुणलेशे संनिवेश्य मतिमायाः ।
कुट्टन्या मतमेतद्दामोदरगुप्तविरचितं शृणुत ॥ २ ॥
अस्ति खलु निखिलभूतलभूषणभृता विभूतिगुणयुक्ताः ।
सुक्ताभियुक्तजनता नगरी वाराणसी नाम ॥ ३ ॥
अनुभवतामपि यस्यामुपभोगान्कामतः शरीरवताम् ।
शशधरखण्डविभूषितदेहलयः किल न दुष्प्रापः ॥ ४ ॥
चन्द्रविभूषितदेहा भृतिरताः सद्गुणपरिवाराः ।
वारस्त्रियोपि यस्यां पशुपतितनुतुल्यतां याताः ॥ ५ ॥
अतितुङ्गसुरनिकेतनशिखरसमुत्क्षिप्तपवनचलिताभिः ।
मंजरितमिव विराजति यत्र नभो वैजयन्तीभिः ॥ ६ ॥
अविरतसंचरद्वलाचरणतल्लालककद्रवारुणितम् ।
स्थलकमलवतीलक्ष्मीं विभर्ति वसुधातलं यत्र ॥ ७ ॥

यत्र च रमणीभूषणरववधिरितसकलदिङ्गभोगे ।
 शिष्याणां नाचार्यैर्वद्यमवधार्यते पठताम् ॥ ८ ॥
 दिव्यधराधरभृदिव या राजति मत्तवारणोपेता ।
 वज्रकनिश्रीयवतीव प्रोज्ज्वलधिष्योपशोभिता या च ॥ ९ ॥
 यतिगणगुणमसुपेता या नित्यं कन्दमामिव प्रचितिः ।
 वनपंक्तिरिव मशांस्ता तुरूक्कसेनेव वज्रकगन्धर्वा ॥ १० ॥
 नारागणोऽकुत्लीनः प्रियद्रोषा यत्र कौशिकाः सततम् ।
 गद्ये वृत्तच्यवनं परमहरोधस्तथाऽज्ञेषु ॥ ११ ॥
 शूलभृतो व्यालस्याः पदवेदिषु यत्र धातुवादित्वम् ।
 सुरतेष्ववलाक्रमणं दानच्छेदो मदच्युतो करिणाम् ॥ १२ ॥
 तीव्रकरलं भानोरविवेको यत्र मित्र^१हृदयानाम् ।
 योगिषु दण्डग्रहणं संधिच्छेदः प्रगृह्येषु ॥ १३ ॥
 कन्दःप्रस्तारविधौ गुरवो यस्यामनार्जवस्थितयः ।
 वीणायां परिवादो द्विजनिलयेष्वप्रसन्नत्वम् ॥ १४ ॥
 अनुरूपवृत्तघटना सत्कविकृतरूपकेषु^२ लोके च ।
 रमणीवचने यस्यां माधुर्यं काव्यबन्धे च ॥ १५ ॥
 यस्यामुपवनवीथ्यां तमालपत्राणि युवतिवदने च ।
 नखरप्रहार^३रणितं तन्त्रीवाद्येषु^४ सुरतकलहेषु^५ ॥ १६ ॥

१ 'शिष्याणामाचार्यैर्नावद्यं वार्यते' इति सु० पा० ।

२ 'ससाला' इति ब० पा० ।

३ 'बच्चल' इति ब० पा० ।

४ 'धनस्याः' इति सु० पा० ।

५ 'मित्रसुहृदानाम्' इति सु० पा० ।

६ 'रूपके च' इति सु० पा० ।

७ 'कणितम्' इति ब० पा० ।

८ 'वाद्ये च' इति ब० पा० ।

९ 'कलहे च' इति ब० पा० ।

नन्दनवनाभिरामा विवुधवती नाकवाहिनीजुष्टा ।
 अमरावतीव यान्या विव्यञ्जिता निर्दिता जगति ॥ १७ ॥
 तस्यां ग्गपतिननुरिव विलासिनी' हृदयशोकसंजननी ।
 अकृष्टेश्वरहृदया प्रालेयनगाधिराजतनयेव ॥ १८ ॥
 संमक्तभोगिनेवा मन्दरधरणीभृतो यथा मूर्तिः ।
 उपरि गता गूलानामन्वासुरगात्रलेखेव ॥ १९ ॥
 समुवाम वाररामा मानसवसतेः शरीरिणी शक्तिः ।
 निःशेषवेशयोषिद्धिभूषणं मालती नाम ॥ २० ॥ (विशेषकम्)
 पेशलवचमां वसतिर्लीलानामाकरः स्थितिः प्रेम्नः ।
 भूमिः परिहामानामावसथो वक्रकथितानाम् ॥ २१ ॥
 सा शुश्राव कदाचिद्भुवलालयपृष्ठदेशमधिरूढा ।
 केनापि गीयमानां प्रसङ्गपतितामिमाभार्याम् ॥ २२ ॥
 'यौवनसौन्दर्यमदं दूरेणापास्य वारवनिताभिः ।
 यत्नेन वेदितव्याः कामुकहृदयार्जनोपायाः' ॥ २३ ॥
 अत्वाथ विपुलजघना मनसीं मालती चकार चिरम् ।
 अतिसाम्प्रतमुपदिष्टं सुहृदेवानेन साधुना पठता ॥ २४ ॥
 तङ्गत्वा पृच्छामो विकरालां कलितसकलसंसाराम् ।
 यस्याः कामिजनौघो दिवानिशं द्वार^४मध्यास्ते ॥ २५ ॥
 इति मनसि सा निवेश्य द्रुततरभवतीर्थं वेश्मनः शिखरात् ।
 विकरालाभवनवरं परिजनपरिवारिता प्रयथो ॥ २६ ॥

१ 'विलासिनां हृद...' इति सु० पा० ।   २ 'मालयः' इति सु० पा० ।
 ३ 'कवितानाम्' इति सु० पा ।   ४ 'द्वारदेशम्' इति ब० पा० ।

अथ विरलोनतदशनां निम्नहं स्थूलचिपिटनासायाम् ।
 उल्लणचुचुकलक्षितशुक्लकुचस्थानश्रियिलकृत्तितनुम् ॥ २७ ॥
 गम्भीरारक्तदृशं निर्भ्रषणलम्बकर्णपालीं च ।
 कतिपयपाण्डुरचिकुरां प्रकटशिरामन्ततायतघ्नीवाम् ॥ २८ ॥
 सितधौतवसनयुगलां विविधौषधिमणिसनाथगलसूचाम् ।
 तन्त्रौमङ्गुलिमूले तपनीयमयीं च वालिकां दधतीम् ॥ २९ ॥
 गणिकागणपरिकरितां कामिजनोपायनप्रसक्तदृशम् ।
 आसन्द्यामासीनां विलोकयामास विकरालाम् ॥ ३० ॥ (कुलकम्)
 अत्रिलोक्य सा विधाय क्षितिमण्डललीनमौलिना प्रणतिम्
 परिपृष्टकुशलवार्तां समनुजातामनं भेजे ॥ ३१ ॥
 अथ विरचितहस्तपुटा मप्रश्रयमासनं समुत्सृज्य ।
 इदमचे विकरालामवसरनामाद्य मालती वचनम् ॥ ३२ ॥
 विदधासि हरिमकौस्तुभमहरिं हरिभगजनाथममरेन्द्रम् ।
 अद्रविणं द्रविणपतिं नियतं मतिगोचरे पतितम् ॥ ३३ ॥
 अयमेव बुद्धिविभवं हतविभवस्ते पटच्चरावरणः ।
 कामुकलोकः कथयति सत्रागारेषु भुंजानः ॥ ३४ ॥
 उपमंहतान्यकर्मा धनवर्मा नर्मदांप्रियुगलस्य ।
 सकलसमर्पितसंपद्यदुपेतः पादपौठत्वम् ॥ ३५ ॥
 यदुपगतो नयदत्तः सागरदत्तस्य मध्यमः पुत्रः ।
 प्रीणाति मदनसेनां विधाय पितृमन्दिरं रिक्तम् ॥ ३६ ॥

१ 'अथ सा विधाय दूरात्' इति सु० पा० । २ 'रविस्' इति ब० पा० ।

३ 'प्रीणयति' इति ब० पा० ।

यत्कीलापितचरणौ संजयां भद्रपुत्रनरसिंहः ।

परितोषं व्रजति परं मृदु मृदुन्याणियुगलेन ॥ ३७ ॥

यन्निःशेषितविभवो दीक्षितभवदेवपुत्रशुभदेवः ।

निर्भक्षितोऽपि नोज्झति केशवसेनागृहद्वारम् ॥ ३८ ॥

अन्या अपि कामिजनं साधारणयोषितो यदाक्रम्य ।

विदधति कर्षटशेषं विलम्बितमेतत्तवोपदेशानाम् ॥ ३९ ॥

(कुलकम्)

हौनान्वयजन्मानो गुणहीना रोगिणो निराकृतयः ।

उपसेविता मयापि प्रकटीकृतरागसौष्टवं पुरुषाः ॥ ४० ॥

मातः किं विदधामो हतधातुर्वांमताभियोगेन ।

नासादयाम इष्टं निजतनुपण्यप्रसारकेणापि ॥ ४१ ॥

तत्कुरु मातरनुग्रहमभिधत्स्व ममापि देहिनां भोग्यान् ।

तेषां च वेशचेष्टितमनमिजशरजालपातनोपायान् ॥ ४२ ॥

इति गिरमुदौरयन्तीं सप्रेमान्मृष्य पाणिनां पृष्ठे ।

रुचिरवचो विकराला रुचिराकृतिमालतीमृचे ॥ ४३ ॥

(कुलकम्)

अथमेव दह्यमानस्मरनिर्गतधूमवर्तिकाकारः ।

चिकुरभरस्तव सुन्दरि कामिजनं किंकरौकुरुते ॥ ४४ ॥

अथमेव ते कृशोद्गरि मन्दोक्लमितभ्रुविभ्रमाधारः ।

अधरीकरोति धीरान्मधुरस्मितसुभगवौचितविशेषः ॥ ४५ ॥

१ व० पुस्तके न दृश्यते ।

२ 'दृश्यम्' इति सु० पा० ।

३ 'कलापकम्' इति व० पा० ।

इयमेव दृग्मंकांतौ रतिकान्ताकृतमतितरां कुरुते ।
 श्रुतिपयमप्युपयाता नियतं तव कामिनां मनसि ॥ ४६ ॥
 इयमेव दृग्मनपंक्तौ रुचिराचिरकान्तिधामसमकांतिः ।
 उत्पाद्यति नितान्तं तव मन्मथदाहवेदनं पुंसाम् ॥ ४७ ॥
 इदमेव मसुकपितं लौलावति विजितपरभृतध्वनितम् ।
 तव निःशेषभुजंगव्याकर्षणनिद्रुमं च उच्चरितः ॥ ४८ ॥
 इदमेव मकरकेतननिकेतनं स्तनयुगं तवाभोगि ।
 भोगवति भोगसाधनमपरोपायग्रहो व्यर्थः ॥ ४९ ॥
 इदमेव वाङ्मयुगलं नृणान्तनुसुन्दरं तवाभोगि ।
 कस्य न जनयति मदनं कनकाङ्गदभूषणं सुतनु ॥ ५० ॥
 अयमेव मध्यदेशः कन्दपादेशकरणचतुरस्ते ।
 प्रकृशोऽपि शरीरवतो दृग्ममौ प्रापयति मन्मथावस्थाम् ॥ ५१ ॥
 इयमेव रोमराजिः संकल्पजचापयष्टिगुणशोभाम् ।
 दधती विदधाति तव स्मरमायकग्रन्थविक्रवान्धुनः ॥ ५२ ॥
 इदमेव च^१ पृथुजघनं कलधौतशिलातलाभिरमणीयम् ।
 तव तरुणि वशीकरणं यतिमंयतिनाशकारि करभोरु ॥ ५३ ॥
 इदमेव तवोरुयुगं रम्भास्त^२भ्योपमं मनोहारि ।
 वद सुन्दरि नाभिमतं मदनज्वर^३शान्तये कस्य ॥ ५४ ॥

१ 'वदनकान्तौ' इति ब० पा० ।

२ 'कांतिसमकांतिः' इति ब० पा० ।

३ 'ध्यानम्' इति ब० पा० ।

४ 'मन्त्रवचरित्रम्' इति ब० पा० ।

५ 'शुल्लजघनम्' इति ब० पा० ।

६ 'गर्भो' इति ब० पा० ।

७ 'नापशान्तये' इति ब० पा० ।

यौवनकल्पतरोस्ते कनकलताविभ्रमं सुवृत्तमिदम् ।
 जंघायुगलं नेच्छति कामफलप्राप्तये क इह ॥ ५५ ॥
 निर्जितदाडिमरागं विजितम्यक्तकमलिनीविनाममिदम् ।
 तव चरणभरोजयुगं कस्य न मानमकलंकुरुते ॥ ५६ ॥
 द्वेषयति वारणेन्द्रं हंसं हसति प्रयातमिदमेव ।
 तव खौलावति क्षलितं यूनां दृढयानि मथ्नाति ॥ ५७ ॥
 तदपि यदि ते कुट्टहलमवधानं संविधाय तनुमथ्ये ।
 आकर्ण्य कथयामि स्वबुद्धिविभवानुसारेण ॥ ५८ ॥
 स्त्रीकुरु तावत्प्रथमं नृपसेवकभट्टसूनुमतिवदात् ।
 स्वाधीनामतिविपुलां यदि मन्मदमोहने सुतनु ॥ ५९ ॥
 प्रत्यासन्नग्रामे स्वयं प्रभुः पितरि नित्यकटकस्थे ।
 भट्टसुतश्चिन्तामणिराकृष्टो भवति नियमेन ॥ ६० ॥
 शृणु तस्य चारुहासिनि वेषग्रहणं च चेष्टितं चैव ।
 निपतति स^१ यथा त्वर्णं प्रियसुरभिक्षुसुमश^२रासनप्रसरे ॥ ६१ ॥
 स्थूलस्यापितचू^३लकपंचांगुलमात्रकेग्रविन्यामः ।
 लम्बश्रवणनिवेशितकरपत्रकघटितदन्तपंक्तिश्च ॥ ६२ ॥
 करग्राखा^४र्पितमुद्रिकचामीकरकण्टसूत्रिकाभरणः ।
 परिमृष्टगात्रकुंकुमकिंचित्पिंजरित^५सर्वाङ्गः ॥ ६३ ॥

१ 'तरणि चरणयुगलम्' इति सु० पा० । २ 'तथा च' इति सु० पा० ।

३ 'सुरभिश्शरा...' इति सु० पा० ।

४ 'चूडः पंचा...' इति सु० पा० ।

५ 'श्रित' इति ब० पा० ।

६ 'वसनसंवीतः' इति ब० पा० ।

प्रविलम्बिकुसुमनामकगलमण्डनजातरूपक^१तशोभः ।

अन्तर्निविष्टमिक्^२चकनौरुष्किकरखुम्भिकादिचरणत्रः ॥ ६४ ॥

नानावर्णविवेष्टितवहलदशापागवद्धततकेशः ।

एकस्मिन्दलवौटकसपरस्मिन्मौसपत्रकं कर्णं ॥ ६५ ॥

उच्चाण्डकनकगर्भितकुंजुमपिंजगितवस्ति^३परिधानः ।

खूलतरकाच^४वर्तकमालं च गले दधानेन ॥ ६६ ॥

वृश्चिकरंजितकररुहकरमूलनिबद्धशंखचक्रेण ।

प्रथमवयस्त्वं भजता ताम्बूलकरं कवाहिनानुगतः ॥ ६७ ॥

(विशेषकम्^५)

श्रेष्ठिवणिग्विष्टकितवप्रधानरङ्गस्य सुसहतो मध्ये ।

शलापालस्यापितकतिपयव^६त्रोरुपौठिकासौनः ॥ ६८ ॥

उत्संगार्पितखड्गैरयथानथभाषिभिर्मदौद्ध^७त्यम् ।

विभ्राणैरनुजौविभिरधिष्ठितः पंचषैः पुरुषैः ॥ ६९ ॥

चतुरतरसेवकार्पितपृष्ठपरिचिप्रापूर्वदेहांशः ।

अन्तर्धृतताम्बूलश्लोच्छूनकपोलकलितकरपर्णः ॥ ७० ॥

अनपेक्षितप्रमङ्गः पुनः पुनः पठति मोक्षतभ्रूकः ।

गाथां श्लोकप्राथां भावितचेता यथातथाधीताम् ॥ ७१ ॥

१ 'करशोभः' इति ब० पा० ।

२ 'मिक्थितनौरुष्किक' इति ब० पा० ।

३ 'वसन' इति सु० पा० ।

४ 'चर्चक' इति सु० पा० ।

५ 'कुलकम्' इति मुद्रितपुस्तकेऽस्ति

६ 'बडो' इति सु० पा० ।

७ 'मदौद्धत्यम्' इति ब० पा० ।

८ 'अंतर्विधुतावेत्तप्रोत्सून' इति ब० पा० ।

विस्मयलोलितमौलिः पार्श्वगतांस्ताडयन्सवेगात् ।
 हा^१ कटु साध्विति वाटैरन्तरयति परसुभाषितश्रवणम् ॥ ७२ ॥
 इदमुक्तो रहसि रुधा तातेन नृपो नृपेण तानोऽपि
 इति पितुराविष्कुरुते महीभूतः प्रणयविश्यासौ ॥ ७३ ॥
 पत्रच्छेदमजानज्जानत्वा कौशलं कलाविषये ।
 प्रकटयति जनसमाजे विभ्राणः पत्रकर्तरीं मतनम् ॥ ७४ ॥
 ब्रह्मोक्तनाम्नशास्त्रे गौते सुगजादिवाटने चैव
 अभिभवति नारदादीन्द्रावौणं भट्टपुत्रस्य ॥ ७५ ॥
 वसुनन्दचित्रदण्डकु^२क्ता सुधावृद्धेनुवन्धेषु ।
 ब्र^३जति पुरतोऽस्य निवृत्तं भार्गवतां परशुरामोऽपि ॥ ७६ ॥
 वाक्यायनमयमवुधं वा^४ह्यं दूरेण दत्तकाचार्यम् ।
 गणयति मन्मथतत्रे पशुतुल्यं राजपुत्रं च ॥ ७७ ॥
 प्रपलायनैकदृष्टये यो विक्रममातनोति हृषिणेऽपि ।
 सिंहस्य तस्य शौचं त्रपाकर^५ भट्टपुत्रस्य ॥ ७८ ॥
 आखेटकेऽपि कौतुकमस्येव जयश्च चचले लब्धे ।
 भट्टभयेन न खेलति भट्टसुतः किंत्वतिप्रकटम् ॥ ७९ ॥

१ 'हा कटुमाधुवाटैः' इति व० पा० ।

२ 'भृताम्' इति व० पा० ।

३ 'सुग्धा' इति सु० पा० ।

४ 'त्यजति' इति सु० पा० ।

५ 'बाह्यान्' इति सु० पा० ।

६ 'चार्यान्' इति सु० पा० ।

७ 'दृष्टपुस्तकद्वये 'यः प्रार्थितोऽपि यत्नात्कवचं राधासुतो ददाति नः । अवि-
 चिंतितवसुवर्षस्यागुणं हसति तस्यायम्' इत्येतत्पद्यमधिकमस्ति ।

८ 'त्रपाकरं भवति भट्टपुत्रस्य' इति भु० पा० ।

९ 'भट्टतनयन' इति सु० पा० ।

इति निजमेवकनिगदितरमणीयवचःश्रवणपरितुष्ट्या^१ ।

अन्तर्मुदितो^२ व्रुते मामेष^३ खलौकरोतीति ॥ ८० ॥

(संदानि^४तकम्)

कतमत्कतमकम् प्रस्थानं^५ का च नर्तकी भद्रा^६ ।

विट्खटके का नृत्यति कोहलभरतोदितक्रियया । ८१ ॥

कौटुकं^७ नयमार्गं धेनुकरचिते च भार्णके कौटुकः ।

प्रेखणकादावेव वृच्छति नृत्योपदेशकं यन्नात् ॥ ८२ ॥

सुमनोमानां कण्ठासादरचेता ददाति नर्तक्यै ।

अपनीय स^८ ताम्बूलकमनवसरे साधुवादं च ॥ ८३ ॥

भुजपननगा^९ त्रसन्धितिलकान्धित्योद्धहनपार्श्वलितानि ।

अन्यैव निर्मितानि स्थावकमुद्दिष्ट चातुरश्रं च ॥ ८४ ॥

प्रविभक्तैर्भावरमैरभिनयभङ्ग^{१०}या परिक्रमैश्चित्रैः ।

रम्भामप्यतिशेते किमुतेतरनर्तकीलोकम् ॥ ८५ ॥

इत्यपमारकविरताव^{११}विरतमुक्त्वा^{१२}युक्कण्ठमत्युच्चैः ।

वर्णयति भावितात्मा ललितपदमात्रया पात्र^{१३}म् ॥ ८६ ॥

१ 'तुष्ट्या' इति सु० पा० ।

२ 'मुदितो' इति सु० पा० ।

३ 'मामेष' इति सु० पा० ।

४ मङ्गोचरीभूतपुष्पकयुगले यत्र ध्वज

एतस्य स्थाने 'सम्मानितकम्' इत्यस्ति ।

५ 'ने' इति सु० पा० ।

६ 'भर्ता' इति सु० पा० ।

७ 'षिङ्गटके' इति ब० पा० ।

८ 'कौटुको नयमार्गो' इति सु० पा० ।

९ 'तातके' इति सु० पा० ।

१० 'सताम्बूलाम्' इति सु० पा० ।

११ 'मात्र' इति सु० पा० ।

१२ 'भक्त्या' इति सु० पा० ।

१३ 'द' इति सु० पा० ।

१४ 'मुच्छलित' इति सु० पा० ।

१५ 'पात्रम्' इति सु० पा० ।

प्रायेण भट्टतनयो भवतीदृश्रवेषचेष्टितो भट्टे ।
 तं मदनवागुगान्तः पातयसि यथा तथा व्रमः ॥ ८७ ॥ (कुल^१कम्)
 चतुरा प्रागल्भ्यवती परचित्तज्ञानकौशलोपेता ।
 योज्या तस्मिन्दूतौ वक्रोक्तिविभूषिताः प्रयत्नेन । ८८ ।
 समुपेत्य तथाऽवसरे ताम्बुक्तं सुमनसश्च दत्त्वेत्यन् ।
 अभिधातव्यः सुन्दरि मकरध्वजद्वौपकैर्वचनैः ॥ ८९ ॥
 जन्मसहस्रोपचितैः पुण्यवधैरद्य फलितमन्त्रकम् ।
 यत्त्वं नयनानन्दन नयनाऽवसरं मसितोऽसि ॥ ९० ॥
 चायुक्रममनुरागं प्रणयस्यौ विरहजनितशोकार्तिम् ।
 प्रकटयति वाररसणौ नटीव शिखाभियोगेन ॥ ९१ ॥
 प्रवयसि यौवनशालिनि हीनकुले मन्कुलप्रसूते च ।
 रोगवति दृढशरीरे समचित्ता योगिनश्च गणिकासु ॥ ९२ ॥
 उपचरिताप्यतिमात्रं पण्यवधृः क्षीणमन्दः पुंसः ।
 पातयति दृशं व्रजतः स्पृहया परिधानमात्रेऽपि ॥ ९३ ॥
 दत्तं दृढतरवामितमनसां पुंसां मसाम्प्रतं पुरतः ।
 वेशविलासवतीनामशरीरशरव्यथाकथनम् ॥ ९४ ॥ (कुल^१कम्)
 केवलमगणितलाघवदूरपरित्यक्तधीरताभरणा ।
 सुखरयति मां दुराशादग्धम^२खौ तेन कथयामि ॥ ९५ ॥

१ सुद्रितपुस्तके नास्ति ।

२ 'यस्त्वम्' इति सु० पा० ।

३ 'न्त' इति ब० पा० ।

४ दृष्टपुस्तकद्वये 'कुलकम्' इति नास्ति ।

५ 'वतौ' इति सु० पा० ।

हृदयमधिष्ठितादौ मालत्याः कुसुमचापवाणेन ।
 चरमं रमणीवत्तम लोचनविषयं त्वया भजता ॥ ९६ ॥
 चणमुत्कण्ठकिताङ्गी चणमुल्लणदाहवेदनायत्ता ।
 चणमुपजानोत्कन्या खेदार्द्रवपुः चणं भवति ॥ ९७ ॥
 मुञ्जरविभावितकाश्या मुञ्जरुज्जितधीरभावमत्युच्चैः ।
 रोदिति गायति च पुनः पुनश्च मौनावलम्बिनौ भवति ॥ ९८ ॥
 पतति मुञ्जः पर्यङ्के मुञ्जरङ्के परिजनस्य मुञ्जरवनौ ।
 किसलयकल्पिततल्पे मुञ्जरभसि मुञ्जरनङ्गमंतप्रा ॥ ९९ ॥
 अहिषीव पङ्कदिग्धा हंसौव मृणालवलयपरिवारा ।
 सुभगमयूरौवासौ भुजंगविद्वेषिणी जाता ॥ १०० ॥
 कदलौच^१मकचन्दनपंकेरुहनौरहारघनसारम् ।
 सु^२न्दरशशधरकान्तं नो ग्रान्थै मदनङ्गतभुजस्तस्याः ॥ १०१ ॥
 अपसारय घनमारं कुरु हारं दूर एव किं कमलैः ।
 अलमलमालिमृणालैरिति वदति दिवानिशं बाला ॥ १०२ ॥
 संकल्पैरुपनीतं त्वामन्तिकमुल्लमन्मनोवृत्तिः ।
 दृढमालिंगति पश्चात्सभुजापीडेन याति वैलक्ष्यम् ॥ १०३ ॥
 कुसुमामोदी पवनः पिककूजितभृङ्गसार्थरसितानि ।
 दयमियती सामग्री घटिता का^३सेन तद्विनाशाय ॥ १०४ ॥

१ 'वस्था' इति ब० पा० ।

२ 'ताकं' इति ब० पा० ।

३ 'हास्या' इति ब० पा० । ४ 'हृष्यति मुञ्चति च स्मिनी' इति सु० पा०

५ 'चन्दनपंकः पंकरुचं नौरहारघनसारम्' इति ब० पा० ।

६ 'शशशशधरकान्तम्' इति ब० पा० ।

७ 'विधिनैव' इति सु० पा० ।

अबलां बलिना नीतां दशामिमां मकरकेतुना रक्ष ।
 आप'त्यतितोद्भूतये भवति हि शुभजन्मनां जन्म ॥ १०३ ॥
 नो गृह्णन्ति यथार्थो^१ अर्थिजनैर्निगदिता गिरः प्रायः ।
 मालत्या गुणलेशं पृष्टुं घृष्टतया तथापि कथयामि ॥ १०६ ॥
 आस्फालयतो नूनं धनुरतनोः कौसुमं रजः पतितम्
 संगृह्य^२ सा सुगात्रौ विश्वसृजा निर्मिता तेन । १०७ ॥
 उपहसति गिरिसुताया लावण्यं येन सततलम्बेन
 न द्रवतामुपनौतं भोगीन्द्रविभूषणस्य देहार्धम् ॥ १०८ ॥
 शशधरविस्वार्धगतां ह्यायामिव मैहिकेयवदनस्य ।
 अलिपटलनीलकुटिलामलकावलिमल्लिकसंनिधौ वहति ॥ १०९ ॥
 सरसिजमस्थिरशोभं विभ्रमरहितं च मण्डलं शशिनः ।
 केन ससेतु समलं हृदयप्रिय मालतीवदनम् ॥ ११० ॥
 अलिरूपरि तदीक्षणयोभ्रात्वा सौगन्ध्यसूचितविशेषः ।
 निपतति कर्णाम्बुरुहे निर्गुणताप्यवमरे साध्वौ ॥ १११ ॥
 विभ्राणेऽरुणिमाणं सहजं जितवन्द्यजीवरुचिमधरे ।
 यदलक्तकविन्य^३सनं तत्तस्या मण्डनक्रीडा ॥ ११२ ॥
 चित्रमिदं यदि क्लृप्ता तस्या बलिपरिगृहीतमध्यस्य ।
 अथवा नो विधिविहिता महताप्यपनीयते तनुता ॥ ११३ ॥
 आस्तामपरस्तावत्तस्याः स्मरवसतिपृथुतरनितम्बः ।

१ 'आपत्यबलोद्भूतये' इति सु० पा० । २ 'यथार्थानर्थि...' इति सु० पा० ।

३ 'संहृत्य सा सुमध्या' इति ब० पा० । ४ 'न्यासस्त' इति ब० पा० ।

अययति कपिलमुनेरपि दृक्पथपतितः समाधानम् ॥ ११४ ॥

तस्या रन्नावपुषो रन्नीपमभ्रयुगलमवलोक्य ।

मकरध्वजोऽपि सहसा निजसायकलक्ष्यतां याति ॥ ११५ ॥

जघनभरान्तसयाता नायाता सा विलोचनप्रसरम ।

तिष्ठति तेन मनोहर शरजन्मा ब्रह्मचर्येण ॥ ११६ ॥

यदि कथमपि मधुमथनः पश्यति तामममवाणसर्वस्वम् ।

तदमारभारभूतामिव लज्जामुरसि विनिहितं मनुते ॥ ११७ ॥

यदि पतति सा कथंचिद्वीक्षणविषये हरस्य तदवश्यम् ।

त्रिभुवनमश्रिवं कुरुते वामेतरदेहभागमासाद्य ॥ ११८ ॥

सौन्दर्यं तत्तादृशमशेषयोषिद्विलक्षणं सृजतः ।

यन्निष्पन्नं धातुस्तन्मन्ये काकतालीयम् ॥ ११९ ॥

सहजविलामनिवासं तस्या वपुरनभिवौचमाणस्य ।

मन्ये नाकाधिपतेः सहस्रमपि चक्षुषां विफलम् ॥ १२० ॥

श्रिधिलयतु कुसुमचापं क्षिपतु शरान्वाणधौ मनोजन्मा ।

संसारभारभूता विचरति सुवि मालती यावत् ॥ १२१ ॥

वात्स्यायनमदनोदयदत्तकविट्ट^१त्तराजपुत्राद्यैः ।

उच्छेसि^२तं यत्किंचित्तत्तस्या हृदयदेशमध्यास्ते ॥ १२२ ॥

भरतविशाखिलदंतिलवृत्तायुर्वदचित्रसूत्रेषु ।

पत्रच्छेदविधाने भ्रमकर्मणि पुस्तसूदशास्त्रेषु ॥ १२३ ॥

आनोद्यवादनविधौ नृत्ते गीते च कौशलं तस्याः ।

१ 'नाव' इति सु० पा० ।

२ 'भूतं लक्ष्मीवपुर' इति व० पा० ।

३ 'पुत्र' इति सु० पा० ।

४ 'उल्लपितम्' इति सु० पा० ।

अभिधातुं यदि शक्नो वदनसहस्रेण भोगिनामौघः ॥ १०४ ॥

(युगलकम्)

परिमलदालोलान्शुकमपयत्रणमुँरमि मालती रभसान् ।

निपतति नाऽपुण्यवतां रतिलालसमानमा रहसि ॥ १०५ ॥

रतिरसरभसास्फालनचलवलचनिनाटमिश्रितं तस्याः ।

तत्कालोचितैर्मणितं श्रुतिपद्यमुपयाति नाऽस्त्यपुण्यस्थ ॥ १०६ ॥

इत्यमभिधीयमानः शुभमध्ये यदि भवेदुदामौनः ।

एवं ततोऽभिधेयः सुदुर्गितक्रोपया दूत्या ॥ १०७ ॥

किं मौभाग्यमदोऽय यौवन^५लीलाभिरूपतादर्पः ।

सहजप्रेमोपनतां मालतिकां न वज्र मन्यसे येन ॥ १०८ ॥

न गणयति या कुलीनान्द्रविणवतः शास्त्रवेदिनः प्रणतान् ।

सा भवदर्थं शुष्यति कुस्माननित्रेणितं धिगनुरागम् ॥ १०९ ॥

कमलवती तीव्ररुचौ वज्रभस्मानि शम्भुशिरसि शशिलेखा ।

सा च त्वयि पशुकल्पे यदभिरता तेन मे कृशता ॥ ११० ॥

असरलमरसं कठिनं दुर्ग्रहमस्निग्धमाश्रिता खटिरम् ।

यदुपैति वाच्यपदवीं मालतिका तत्किमाश्चर्यम् ॥ १११ ॥

अथवा कः खलु दोषो यदतुल्यतयोपजनितवैलक्ष्यः ।

स्वाधीनामपि सरसां परिहरति मृणालिकां ध्वाञ्चः ॥ ११२ ॥

मात्र करिष्यसि खेदं निष्ठुरमुक्तोऽसि यन्मया सुभग ।

१ 'कुलकम्' इति सु० पा० ।

२ 'परि' इति ब० पा० ।

३ 'कषितम्' इति ब० पा० ।

४ 'ण्यवताम्' इति ब० पा० ।

५ 'शीला' इति ब० पा० ।

यूनां हि रक्ततरुणीसुहृद्भिहितपरुषमाभरणम् ॥ १३३ ॥

चन्द्रममेव ज्योत्स्ना कंसासुरवैगिणव वनमाला ।

कुसुमशरामनलतिका कुसुमाकरवक्त्रभेनेव ॥ १३४ ॥

मदन्तीला हस्तिनेव स्तनयुगलेनेव हारलता ।

रम्यापि सा सुगात्री रम्यतरा भवतु संगता भवता ॥ १३५ ॥

(युगलकम्)

किं वज्रना यदि यूनामुपरि विधातुं समौहसे चरणम् ।

तत्कुरु रमणीरत्नं प्रेमोज्ज्वलमंकितस्वर्णम् ॥ १३६ ॥

अथ तद्वचनश्रवणप्रविजृम्भितमदनभङ्गदायादः ।

उपचरणौयः सुन्दरि निजवमतिमुपागतस्त्वयाप्येवम् ॥ १३७ ॥

दूरादभ्युत्थानं प्रणमनमात्मानमनप्रदानं च ।

प्रविधेयमंचलेन प्रस्फोटनमंप्रियुगलस्य ॥ १३८ ॥

ईषद्यत्नप्रकटितकचोदरवाङ्मूलकुचयुगलम् ।

संदर्शं झटिति यास्यसि नायकदृगोचरात्तूर्णम् ॥ १३९ ॥

अथ पर्यकमनाथं दीपोज्ज्वलकुसुमधूपगन्धाढ्यम् ।

विततवितानकरम्यं प्रवेशितो वासकागारम् ॥ १४० ॥

मात्रा ते गुरुजघने सादरमवतारणादिकं कृत्वा ।

अभिनन्दनीय एभिर्वचनविशेषैः प्रयत्नेन ॥ १४१ ॥

(युगलकम्)

१ सुद्रितपुस्तके नास्ति । २ 'संगतं तूर्णम्' इति सु० पा० ।

३ 'सुसनि' इति ब० पा० । ४ 'प्रकटम्' इति ब० पा० ।

५ 'भागम्' इति व० पा० । ६ 'वासम्' इति ब० पा० ।

७ 'सुद्रितपुस्तके 'कुलकम्' इति पाठान्तरम् ।

अद्याग्निषः समृद्धाः परितुष्टा इष्टदेवता अद्य ।
 कल्याणालंकारो यद्वलङ्कितवानिदं वेम्भ । १४० ॥
 अनुरूपपात्रघटनं कुर्वाणस्याद्य कुसुमवाणम् ।
 सुचिराद्गत संजातः शरासनाकर्षणश्रमः सफलः ॥ १४३ ॥
 विन्यस्य गिरसि चरणं सुभगा गणिकाजनस्य सकलस्य ।
 सौभाग्यवैजयन्तीं संप्रति वत्सा समुत्क्षिपतु ॥ १४४ ॥
 दुहितर एव श्लाघ्या धिक् लोकां पुत्रजन्मसंतुष्टम् ।
 जामातर आप्यन्ते भवादृशा यदभिसम्बन्धात् ॥ १४५ ॥
 दृढपरिचया गुणज्ञा भवद्विधा नार्थनार्हका यदपि ।
 तदपि हृदयाभिनन्दन दुहितस्नेहादहं वच्मि ॥ १४६ ॥
 सहजप्रेमोपनता न्यस्ता त्वयि मालती तथा कार्यम् ।
 न यथा भवति वराकौ त्वद्विप्रियजन्मनां शुचां वसतिः ॥ १४७ ॥
 मृदुधौतधूपिताम्बरमग्रास्यं मण्डनं च विभ्राणा ।
 परिपीतधूपवर्तिः स्थास्यसि रमणांतिके सुतनु ॥ १४८ ॥
 सस्नेहं सव्रीडं ससाध्वसं सस्पृहं च पश्यन्ती ।
 किञ्चिद्दृश्यशरीरा प्रविरलपरिहासपेशलालापा ॥ १४९ ॥

(द्युग्मम्)

मातरि निर्यातायां परिजनसुक्ते च वासकस्थाने ।
 अभियुंजाने रमणे वामाचरणं क्षणं कार्दम् ॥ १५० ॥

१ 'वेष्ठा' इति व० पा० ।

२ 'मानदा' इति सु० पा० ।

३ 'वक्ष्ये' इति सु० पा० ।

रतिसंगरविहितमतावाकर्षति रभसतः पुरस्तस्मिन् ।
 कुट्टमितमाचरन्ती जनयिष्यसि किञ्चिदंगसंकोचम् ॥ १५१ ॥
 प्रारब्धे सुरतविधौ क्रमदर्शितचित्तयोनिस्वेगा ।
 अपग्रहमर्षयिष्यसि निर्व्याजं पुत्रि गात्राणि ॥ १५२ ॥
 यद्यदाच्छति हन्तुं यद्द्रष्टुं यच्च विलिखितु गात्रम् ।
 तत्तदपसारणीयं सावेगं ढौकनीयं च ॥ १५३ ॥
 दंग्रे सव्यथङ्गकृतिमामर्दे विविधकण्ठरसितानि ।
 नखविलिखने च सीत्कृतिमाघातेपूत्वणं कृणितम् ॥ १५४ ॥
 ह्रस्वायासश्यासान्मुचन्तौ पुलकदंतुरग्ररौरा ।
 खिद्यत्सकलावयवा प्रकरिष्यसि रागवृद्धये पुंसाम् ॥ १५५ ॥

(युगलकम्)

परभृतलावकहंसकपारावततुरगहृदयनिःस्वनितम् ।
 अनुकार्यमुचितकाले कलकण्ठ^२ हृतैस्त्वया रसतः ॥ १५६ ॥
 मा मा मामतिपीडय मुंच चणमद्य नो समर्थाऽस्मि ।
 इति गद्गदास्फुटाचरमभिधातव्यस्त्वया कामी ॥ १५७ ॥
 अनुबन्धमानुकूलं वामत्वं प्रौढतामसामर्थ्यम् ।
 सुरतेषु दर्शयिष्यसि कामुकभावं स्व^५यं बुद्ध्वा ॥ १५८ ॥
 अस^६मंजसमञ्जोलं दूरोज्ज्वितधैर्यमविनयप्रसरम् ।

१ 'यावत्' इति सु० पा० ।

२ 'विलितानि' इति ब० पा० ।

३ 'रामश्चसक' इति ब० पा० ।

४ 'कलकण्ठरसैः' इति ब० पा० ।

५ 'स्फुटम्' इति ब० पा० ।

६ 'अपमंजस' इति ब० पा० ।

व्यवहारमाचरिष्यसि वृद्धिमुपेतै रमावेगे ॥ १ ५६ ॥
 अविचेतितनखरक्षतिरामौलितक्लोचना निरुत्साहा ।
 नायककार्यसमाप्तौ स्यास्यमि शिथिलीकृतावयवा ॥ १ ६० ॥
 झगिति नितम्बावरणं निःसहतनुतां क्षितं सर्वैलक्ष्यम् ।
 खेदालसां च दृष्टिं जनयिष्यसि मोहनच्छेदे ॥ १ ६१ ॥
 वृत्ते रताभियोगे स्पृष्ट्वा सलिलं विविक्तभृभागे ।
 प्रचाख्य पाणिपादं स्थित्वा नृणामामने समुह्य कचान् ॥ १ ६२ ॥
 उपयुक्तवदनवासा शय्यामारुह्य दर्शितप्रणया ।
 इति वक्ष्यसि तं रमणं दृढतरमालिङ्ग्य रभसतः कण्ठे ॥ १ ६३ ॥

(युगलकम्)

भट्टसुत नूनमिष्टा तव जाया यदनुरक्तहृदयस्य ।
 जनयति परितुष्टिमलं नापररामापरिख्यंगः ॥ १ ६४ ॥
 सफलं तस्या जन्म स्पृहणीया मैव सकलललनानाम् ।
 गौरी तथैव महिता सुभगंकरणं तपस्तथाचरितम् ॥ १ ६५ ॥
 सैवैका गुणवसतिस्तस्या एवान्वयः सदा स्नाध्यः ।
 यस्याः शुभगतभाजः पाणिग्रहणं त्वया विहितम् ॥ १ ६६ ॥

(युग्मम्)

तिष्ठतु सा पुण्यवती वंशद्वयभूषणं वरारोहा ।
 या नापयाति भवतो लक्ष्मौरिव नरकवैरिणो हृदयात् ॥ १ ६७ ॥

१ 'विकृष्ट' इति ब० पा० ।

२ 'सुमार्च्य' इति ब० पा० ।

३ 'रदनवासा' इति सु० पा० ।

४ सुद्रितपुस्तके नास्ति ।

हरिणायतेक्षणानां विच्छिन्तिः कोषहरणमर्जेषु ।

कुटिलत्वमलकपंतौ बालानां कामचेष्टितं यत्र ॥ १८८ ॥

संयमनमिन्द्रियाणामिनोपघातग्रहस्तमिस्रस्य ।

स्तब्धत्वं तालतरौ हारलतास्तरलसंगता यस्मिन् ॥ १८९ ॥

भुजगाः पररंध्रदृशः खण्ड्यन्ते प्रियतमाधरा यत्र ।

सूचीयथानुभूतिर्नृत्याभ्यासप्रवृत्तानाम् ॥ १९० ॥

नतवपुरप्यतिसरला मन्यरगमनापि नर्मदा यस्मिन् ।

गुरुजनशास्त्ररतापि स्वभावसु^१ग्धाङ्गनाजनता ॥ १९१ ॥

तस्मिन्मखगतपूतः पुरुहूत इव द्विजन्मनां प्रव^२रः ।

गुरुरिव विद्यावसतिर्वसति स्म पुरंदरो नाम्ना ॥ १९२ ॥

धर्मात्मजस्य सत्यं त्रिपुररिपोर्विजितकुसुमचापत्वम् ।

हरिनाभिपंकजभुवो नियतेन्द्रियतां जहास यः सततम् ॥ १९३ ॥

न्यक्तवृष इति शर्वे याचक इति कौस्तुभाभरणे ।

पीडितवसुधासुत इति कपिले न बभूव यस्य वज्रमानः ॥ १९४ ॥

मार्गानु^३गतौ लुब्धो यः प्राणिवपुर्विनाशविमुखोऽपि ।

परिहृतपरदारोऽपि स्वाकांचितगुरुजनप्रमदः ॥ १९५ ॥

यस्यान्वये महीयसि सरसीव समस्तसत्त्वनिजवसतौ ।

सच्चरितजन्मभूमौ विनिवारितकलिमलप्रसरे ॥ १९६ ॥

पितृतर्पणप्रसङ्गे खड्गग्रहणं न शौर्यदर्पे च ।

चुटनं मेखलिकानां वटुकजने नो रताभिसंमर्दे ॥ १९७ ॥

१ 'स्त्रे' इति सु० पा० ।

२ 'सुभगा' इति सु० पा० ।

३ 'प्रथमः' इति ब० पा० ।

४ 'नुद्धतौ' इति ब० पा० ।

श्रुतिभेदेषु विवादो नो रिक्त्यविभागमन्युना कलितः ।
 तेजस्विता हविर्भुजि न शमैकरतेषु भूमिदेवेषु ॥ १८८ ॥
 जरतामेव स्वल्पनं जयतामेवाधरस्फुरणम् ।
 यजतामेव समिद्रुचिरेणाजिन एव कृष्णरूपकः ॥ १८९ ॥
 तस्याभूत्सकलकलोद्गामितपञ्चदशस्य सुत एकः ।
 नाम्ना सुन्दरसेनः कच इव वचसामधीशस्य ॥ १९० ॥
 पशुपतिनयनङ्गताशनभस्मितमवधार्य यं वपुश्चान्तम् ।
 अपरमिव कुसुमचापं रतिरतये निर्ममे धार्ता ॥ २०१ ॥
 तिष्ठन्तु तावदन्याः कुलललना यस्य रूपमवलोक्य ।
 सापि महामुनिदयिता कृच्छ्रेण ररक्ष चारित्रम् । २०२ ॥
 कलधौतफलकशोभां विभ्राणं यस्य पृथुतरं वचः ।
 दृष्ट्वा चिराय लक्ष्मीर्हरिहृदये दुःस्थितिं मेने ॥ २०३ ॥
 कथमीदृग्गदि न कृतः शशिशकलैरथ कृतः कथं व्यथकः ।
 इत्थं यमीक्षमाणो निर्णयमगमन्न कामिनीसार्थः ॥ २०४ ॥
 यो जग्राह हिमांशोः प्रसन्नमूर्तित्वमचलतः स्वैर्यम् ।
 जलधरत उन्नतत्वं गान्भीर्यं यादसां पत्युः ॥ २०५ ॥
 यो विनयस्य निवासो वैदग्ध्यस्याश्रयः स्थितेः स्थानम् ।
 प्रियवाचामायतनं निकेतनं साधुचरितस्य ॥ २०६ ॥

१ 'यस्य' इति ब० पा० ।   २ 'धात्रा' इति सु० पा० ।

३ 'कथमार्द्रता दिनकृतः शशिशकलैरथ कृतः कथं व्यथकः' इति सु० पा० ।

४ 'सार' इति ब० पा० ।

यो मदनः प्रमदानां तुहिनकरः साधुकुमुदृष^१ण्डस्य ।
 निकषोपलो गुणानां मार्गतरुः पथिकलोकस्य ॥ २०७ ॥
 सञ्जनगोष्ठौनिरतः काव्यकथाकनकनिकषपाषाणः ।
 प्रणयिजनकल्पवृक्षो लक्ष्मीलीलाविहारभूमिष्य ॥ २०८ ॥
 जलंधिरिव तुहिनभासः सहवृद्धिपरिचयः सुहृत्तस्य ।
 सकलोपधाविशुद्धो वभ्रुव गुणपालितो नान्ना ॥ २०९ ॥
 तेन समं स कदाचित्तिष्ठन्नहमि प्रसङ्गतः पतिताम् ।
 केनापि गौयमानामशृणोदार्यामिमां सहसा ॥ २१० ॥
 'देशान्तरेषु वेषस्वभावभणितानि ये न बुध्यन्ते ।
 समुपासते न च गुरुन्विषाणविकलास्त उच्चाणः' ॥ २११ ॥
 आकर्णाय तमूचे वचनमिदं सुन्दरः सुहृन्मुख्यम् ।
 शोभनमेतद्गौतं गुणपालित साधुनानेन ॥ २१२ ॥
 साधूनामाचरितं खलचेष्टां विविधलोकहेवाकान् ।
 नर्मं विदग्धैर्विहितं कुलटाजनवक्रकथितानि ॥ २१३ ॥
 गुरुगे^२हशास्त्रतत्त्वं विटवृत्तं धूर्तवंचनोपाद्यान् ।
 वारिधिपरिखां पृथ्वीं जानाति परिभ्रमन्पुरुषः ॥ २१४ ॥

(युगल^१कम्)

अत उज्झित्य गृहस्थितिसुखलेशं विविधलाभपरिणामे ।
 स्थापय गमनारम्भे वयस्य हृदयं मया सहितः ॥ २१५ ॥

१ 'खण्डस्य' इति सु० पा० ।

२ 'गूढ' इति सु० पा० ।

३ दृष्टपुस्तकद्वये नास्ति ।

इत्थं निगदितवन्तं सुहृदुत्तरलाभलालसात्मानम् ।
 ऊचे सुन्दरसेनं लज्जित इव सहचरो वचनम् ॥ २१६ ॥
 अभ्यर्थनानुबन्धो लज्जाकर एव मादृशां किंतु ।
 आकर्ण्य कथयामः पथिकानां घानि दुःखानि ॥ २१७ ॥
 कर्पटकावृतमूर्तिर्दूरार्धपरिश्रमावभितशक्तिः ।
 पांसूत्कटधूसरितो दिनावसाने प्रतिश्रयाकाङ्क्षी ॥ २१८ ॥
 मातर्भगि'नि दयां कुरु मा मैवं निष्ठुरा भव तत्रापि ।
 कार्यवशेन गृहेभ्यो निर्यान्ति भ्रातरश्च पुत्राश्च ॥ २१९ ॥
 किं वयमुत्पाश्व गृहं प्रातर्गन्तार ईदृगेव मताम् ।
 भवति निवासो यस्मिन्निज इव पथिकाः प्रयांति विश्रामम् ॥ --

२२० ॥

अद्य रजनौ नयामो यथाकथंचित्तवाश्रये मातः ।
 अस्तं गतो विवस्वान्द सम्प्रति कुत्र गच्छामः ॥ २२१ ॥
 इति बद्धविधदौनवचाः प्रतिगेहद्वारदेशमधितिष्ठन् ।
 निर्भर्त्स्यते बराको गृहिणीभिरिदं वदन्तीभिः ॥ २२२ ॥
 न स्थित इह गेहपतिः किं रटसि वृथा प्रयाहि देवकुलम् ।
 कथितेऽपि नापगच्छति पश्य मनुष्यस्य निर्वन्धम् ॥ २२३ ॥
 अथ यदि कथंचिदपरः पुनः पुनर्याचितो गृहस्वामी ।
 निर्दिशति सावधीरणमत्र स्वपिहीति जीर्णगृहकोणे ॥ २२४ ॥

१ 'जननि' इति ब० पा० ।

२ 'त्वदाश्रमे' इति सु० पा० ।

३ 'शीर्ण' इति ब० पा० ।

तत्र कलहायमाना तिष्ठति गृहिणी विभावरौप्रहरम् ।
 अजाताय किमर्थं वासो द्रुक्स्वयेति सह भर्ता ॥ २२५ ॥
 ईदृगयं सरलात्मा किं कुमो भगिनि तावको भर्ता ।
 स्यास्यमि गेहेऽवहिता भ्रमन्ति खलु वंचका एवम् ॥ २२६ ॥
 इति भाजनादियाच्ञां बुद्धौ विनिधाय निकटवर्ति^१नो गेहात् ।
^२नारीजनः समेत्य ब्रूते तामाप्तभावेन ॥ २२७ ॥ (युग्मम्)
 गृहगतमधिकमटित्वा कलमकुलत्याणुवणमसूरादि ।
 एकौभूतं भुक्ते चुधोपतप्तोऽध्वगो भैक्षम् ॥ २२८ ॥
 परवशमग्रनं वसुधा शयनीयं सुरनिकेतनं सद्य ।
 पथिकस्य विधिः कृतवानुपधानकमिष्टिकाखण्डम् ॥ २२९ ॥
 इति निगदितवति तस्मिन्मुन्दरसेनस्य चोत्तरावसरे ।
 इयमुपगौता गौतिः केनापि कथाप्रसङ्गेन ॥ २३० ॥
 'निजवरभवनं सुरगृहमुर्वीतलमतिमनोहरं शयनम् ।
 कदशनममृतमभीक्षितकार्यैकनिविष्टचेतसां पुंसाम्' ॥ २३१ ॥
 तां^३ च श्रुत्वा सुहृदं पौरन्दरिरिदमुवाच परितुष्टः ।
 मम हृदयगतं प्रकटितमेतेन सहैव^४ गच्छामः ॥ २३२ ॥
 अथ सहचरद्वितीयः क्लेशसमुद्रावतरणकृतचित्तः ।
 निरगात्मुन्दरसेनः कुसुमपुरादविदितः पित्रा ॥ २३३ ॥

१ 'वरीं सकलास्' इति सु० पा० ।

२ 'वर्तिरट्छात्' इति ब० पा० ।

३ 'नारी समभ्युपेता' इति ब० पा० ।

४ 'समुपश्रुत्य च' इति ब० पा० ।

५ 'भवतु गच्छावः' इति ब० पा० ।

पश्यन्विदग्धगोष्ठौरभ्यस्यन्नायुधानि विविधानि ।

शास्त्रार्थानधिगच्छन्विलोकयन्कौतुकान्यनीकानि । २३४ ॥

जानन्पत्रच्छेदनमालेख्यं सिक्थपुस्तकमाणि ।

नृत्यं गौतोपचितं तन्त्रीसुरजादिवाद्यभेदांश्च । २३५ ॥

बुध्यन्वचकभङ्गीर्विटकुलटानर्मवक्रकथितानि ।

वभ्राम सुहृत्सहितः सुन्दरसेनो महोमखिलाम् ॥ २३६ ॥

(सन्दानितकम्)

अथ विदितसकलशास्त्रो विज्ञाताशेषजनसमाचारः ।

निजगृहगमनाकाङ्क्षी स शिलोच्चयमर्बुदं प्राप ॥ २३७ ॥

तत्पृष्ठदेशदर्शनलोलम^१तिं सुन्दरं परिज्ञाय ।

गुणपालितो वभाषे विलोक्यतामद्रिराज इति ॥ २३८ ॥

एष सुतः सानुमतः स्यन्दच्छीताच्छसलिलसम्पन्नः ।

लोकानुकम्पयेव प्रालेयमहौभृता मरौ न्यस्तः ॥ २३९ ॥

शिशिरकरकान्तमौलिः कटकस्थितपवनभोजनः सगुहः ।

विद्याधरोपसेथो विभर्त्ति लक्ष्मीमयं शंभोः ॥ २४० ॥

अत्र तरुशिखरसंगतसुमनस इति जातनिश्च^२यो मन्ये ।

अभिलषति समुच्चैतुं तारा निशि सुग्धकामिनीलोकः ॥ २४१ ॥

आश्चर्यं यदुपान्ते तिष्ठन्त्येतस्य सप्त मुनयोऽपि ।

अथवा कस्याकर्षं न करोति समुन्नतिर्महताम् ॥ २४२ ॥

१ 'मलं' इति ब० पा० ।

२ 'विस्मयो' इति सु० पा० ।

अवग^१त्य निरवलम्बनसम्भ्रमार्गं पतंगतुरणाणाम् ।

अयमवनिधरो मन्त्रे विश्रान्त्यै वेधभा विहितः ॥ २४२ ॥

इममाश्रित्य हिमांशोरोषधयः संनिकर्षसुपद्याताः ।

प्रत्यासन्तिः प्रभुणा प्रायोऽनुद्याहकवशेन ॥ २४४ ॥

सेक्तुमिवाशाकरिणो त्रिसृजत्ययमवनिधरणपरिखिन्नान् ।

निर्झरसलिलकणौघान् भवति हि सौहार्दमेककार्याणाम् ॥ २४५ ॥

हारोताहितशोभो सुदितशुको व्यासयोगरमणीयः ।

विश्रान्तभरद्वाजः समतामयमेति मुनिनिवासस्य ॥ २४६ ॥

अस्मिन्निःसंगा अपि परलोकप्राप्त्युपायकृतयत्नाः ।

गन्धवहभोजना अपि न हिंसका फलभुजोऽपि न स्रवगाः ॥ २४७ ॥

शुभकर्मकरता अपि षट्कर्माणोऽयता अपि स्ववशाः ।

अनभिमतसौद्रचरिताः शिव^२प्रिया अपि वसन्ति शमनिरताः ॥

२४८ ॥ (युग्म^३म्)

मूर्तिरिव शिथिररश्मेर्हरिणवती सप्तपत्रकृतशोभा ।

सरणिरिव चण्डभासः पलाशिनौ यातुधानजायेव ॥ २४९ ॥

सोत्कण्ठेव समदना वासकसञ्जेव कृततिलकशोभा ।

वज्र^४हरिपौलुसनाथा नरनाथद्वारभूमिरिव ॥ २५० ॥

अर्जुनबाणव्रातैः कुरुनाथवह्निनीव संकृन्ना ।

अचसहस्रोपचिता लक्ष्मीरिव गगनदेशस्य ॥ २५१ ॥

१ 'अवलम्ब' इति सु० पा० ।

२ 'षट्कर्मेण्यायता' इति सु० पा० ।

३ 'श्रितप्रिया' इति सु४ पा० ।

४ 'कुलकम्' इति सु० पा० ।

५ 'धव' इति ष० पा० ।

ध्वजिनोव दानवानां मृष्टकर्ममधिष्ठिता त्रियामेव ।

उद्यातरोहिणीका रभ्येचमुपत्यका भाति ॥ २५० ॥

(कलापकम्)

इति दर्शयति त्रयस्ये सुन्दरसेने च पश्यति प्रीत्या ।

स्वप्रस्तावोपगता गीतिरियं केनचिद्गीता ॥ २५१ ॥

‘ अतिशयितनाकपृष्ठं पृष्ठं ये नार्बुदस्य पश्यन्ति ।

वज्रविषयपरिभ्रमणं मन्दे क्लेशाय केवलं तेषाम् ’ ॥ २५४ ॥

आकर्ण्य च स वभाषे महात्मनानेन युक्तमुपगीतम् ।

शिखरिशिरः पश्यामो वयस्य रम्यं समारुह्य ॥ २५५ ॥

अथ गिरिवरमारूढो विन्दोक्तयन्त्रिविधविवुधभवनानि ।

वापीरुद्यानभुवः सरांसि मरितश्चचार विस्मेरः ॥ २५६ ॥

अचिराभामिव विघनां ज्योत्स्नामिव कुमुदवन्धुना विकलाम् ।

रतिमिव मन्मथरहितां श्रियमिव हरिवचसः पतिताम् ॥ २५७ ॥

हस्तोच्चयं विधातुः सारं सकलस्य जंतुजातस्य ।

दृष्टान्तं रम्याणां शश्वत्सं संकल्पजन्मनो जैत्रम् ॥ २५८ ॥

विकसितकुसुमसमृद्धिं शृंगाररसापगैककलहंसौम् ।

लीलापल्लववल्लीं व्रतिनामवधानवर्मणां भल्लीम् ॥ २५९ ॥

विचरन्नुपवनमण्डपपुष्पप्रकराभिरामभूषुष्टे ।

रममाणां सह सख्या ललनामालोकयामास ॥ २६० ॥

(कुलकम्)

१ ‘देश’ इति ब० पा० ।

२ ‘हस्तोलकम्’ इति सु० पा० ।

३ ‘नामल्लं’ इति ब० पा० ।

४ ‘प्रसरा’ इति ब० पा० ।

अवलोकयतस्तस्य स्मरसाय^१ कवेध्यतामुपगतस्य ।

इदमभवन्मनसि चिरं विस्मयभा^२राभिभूयमानस्य ॥ २६१ ॥

केदं खलु विश्वसृजः कौशलमत्यद्भुतं समुपजातम् ।

येन विरुद्धानामपि घटितैकत्र स्थितिस्तथाहोयम् ॥ २६२ ॥

ललितवपुर्निर्दोषा स्फुरदुज्ज्वलतारकाभिरामा च ।

निर्वाच्यवदनकमला जितवीणा कण्ठितवाणी च ॥ २६३ ॥

प्र^३कटितविग्रहसंस्थितिरतिशोभाघटितसंधिवन्धा च ।

उन्नतपयोधराद्या शरदिन्दुकरावदाता च ॥ २६४ ॥

अभिमतसुगतावस्थितिरभिनन्दितचरणयुगलरचना च ।

अतिविपुलजघनदेशा विध्वस्तशरौरविहितशोभा च ॥ २६५ ॥

आविर्भवदनुरागे तस्मिन्नथ वलितलोचना सहसा ।

मापि बभूव मृगाक्षी हस्तगता कुसुमचापस्य ॥ २६६ ॥

तरुमूलमाश्रिताया विस्फृतसकलान्यकर्मणः सपदि ।

तस्या गात्रलतायामंकुरितं सात्त्विकैर्भावैः ॥ २६७ ॥

सैवोपवनसमृद्धिस्तस्मिन्नेव क्षणे स्मरं समा^४श्रित्य ।

तां व्यथयितुमारेभे प्रभोर्हि कृत्यं करोति खलु सर्वः ॥ २६८ ॥

गात्र^५सरसंधनेभ्यः प्रखेदजलं विनिर्ययौ तस्याः ।

अन्तर्ज्वलितमनोभवहृद्यभुजा दह्यमानेभ्यः ॥ २६९ ॥

१ 'भार्गवेण' इति ब० पा० ।

२ 'भावा' इति ब० पा० ।

३ 'संचिह्नित' इति ब० पा० ।

४ 'सूत्रा' इति ब० पा० ।

५ 'गात्रसिरासन्धिभ्यः' इति सु० पा० ।

कुसुमशरजालपतिता सुङ्गसुङ्गविदधनी विवृत्तानि ।
 अनिमेषं पश्यन्ती मलयवृक्षनुचकार ना तन्वी ! २७० ॥
 स्तब्धतनुं सोत्कन्थां पुल्लकवतीं खेदिनीं सतिःश्यामान् ।
 विदधे तामममशरः क्रौडति हि गटो विभिद्यमानः ॥ २७१ ॥
 उच्छ्वासैरुत्सन्नं कुचयुगले सौष्ठवं विहासानाम् ।
 अभिलषितेन प्रेम्णा स्निग्धं लं चक्षुषोर्मनोहारि ॥ २७२ ॥
 अनुरक्त्या वदनरुचिं वदन्ति च गमने च साध्यमन्वतनम् ।
 तस्या मदनः कुर्वन् उपनिव्ये दारतामवधिन् ॥ २७३ ॥

(युग्मम्)

पार्श्वगतेऽपि प्रेम्सि कामशरासारतःश्यामानापि ।
 न शशाक साऽभिधातुं चित्तगतं प्रणयभङ्गनो भौता ॥ २७४ ॥
 अथ विदितचित्तवृत्तिः सक्तादृशं प्रियतमे मनाह्वय ।
 मदनेन दह्यमानां विहसितविशदं जगाद् तामाज्ञी ॥ २७५ ॥
 अथि हारलते संहर हरङ्कतिदग्धदेहसंक्षोभम् ।
 सद्भावजानुरक्तिर्नहि रभ्या पण्यनारीणाम् ॥ २७६ ॥
 अवधीरय धनविकलं कुरु गौरवमङ्गसम्पदः पुंसः ।
 अस्मादृशां हि मुग्धे धनभिद्यौ रूपनिर्माणम् ॥ २७७ ॥
 अभिरामेऽभिनिवेशं विदधाना विविधलाभनिरपेक्षा ।
 उपहस्यसे सुमध्ये विदग्धवाराङ्गनावारैः ॥ २७८ ॥

१ 'विलसितानि' इति सु० पा० ।

२ 'बचनरुचिं' इति सु० पा० ।

३ 'पथ्यं' इति ब० पा० ।

४ 'स्निग्धं वचनं मनोहारि' इति सु० पा० ।

५ 'मधिकाम्' इति ब० पा० ।

६ 'विभव' इति ब० पा० ।

येषां आद्यं यौवनमभिमुखतामुपगतो विधिर्येषाम् ।

फलितं येषां सुकतेर्जातितसुखितार्थिता येषाम् ॥ २७८ ॥

नेऽवशं स्वयमेव त्वामनुवध्मंति मदनशरभिन्नाः ।

नहि मधुलिहः कश्चो'दरि मृग्यन्ते दूतमंजया ॥ २८० ॥

(युगलकम्)

इति गर्दितवतीमालीं कामशशासारभिन्नसर्वांगी ।

अव्यक्तस्वस्त्रिताक्षरमृचे कच्छेण हारस्त्रता ॥ २८१ ॥

मखि कुरु तावद्यत्नं व'द्धमनसिजवेदनाप्रतीकारे ।

क्रोडौकता विपत्त्या न भवन्त्युपदेशयोग्या हि ॥ २८२ ॥

अस्वायत्तः प्रेयान्मृदुपवनः सुरभि'माम उद्यानम् ।

~~इयता ख, ... इति हि शौणायुषामेव ॥ २८३ ॥~~

~~मत्वा मदनाश्रीविषविषवेगाकुलितविग्रहामालीम् ।~~

समुपेत्य शशिप्रभया पौरंदरिरभिदधे कृतप्रणतिः ॥ २८४ ॥

यदि नाम रुणद्धि गिरं गणिकाभावोपजनितवैलक्ष्यम् ।

तदपि कथनीयमेव स्निग्धापदि नहि निरूप्यते युक्तम् ॥ २८५ ॥

एतावति संसारे परिगणिता एव ते सुज'न्मानः ।

आपन्नपरिचाणे व्याकुलमनसः स्फुरन्ति ये बुद्धौ ॥ २८६ ॥

यस्मिन्नेव सुहृते यद'वधि दृष्टोऽसि मे सख्या ।

तत एवारभ्य गता विधेयतां दग्धमदनस्य ॥ २८७ ॥

१ 'सुन्दरि' इति ब० पा० ।

२ 'पटुतरमति' इति सु० पा० ।

३ 'सुरभिकुसुममुद्यानम्' इति ब० पा० । ४ 'सुजनाः' इति सु० पा० ।

५ 'चन्द्रबिषयं गतोऽसि मम सख्या' इति ब० पा० ।

रोमोद्गमसंनहनं भित्त्वान्निर्विग्रहं परापतिताः ।
 तस्या भानससम्भवकोट्ण्डविनिर्गता इषवः ॥ ० ८८ ॥
 किं^१ वा वदतु वराकी कुत्र समाश्वसितु यातु कं शरणम् ।
 पीडयति मृगं यस्मान्नित्यं^२ शुचिर्दक्षिणो मृदुः पवनः ॥ २ ८९ ॥
 वचसि गते गद्गदतामुज्झितमौनव्रताश्चिराय पिकाः ।
 हृष्टा व्यथयन्ति सखीं जातावसरा निरर्गलं विरुतैः ॥ २ ९० ॥
 खलितकुलिते गमने तन्वज्ज्ञा अगणितश्रमा हंसाः ।
 सुचिरालम्बावसराः कुर्वन्ति गतागतानि परितुष्टाः ॥ २ ९१ ॥
 उष्णोच्छ्वसितसमीरै^३र्विदह्यमानोऽपि मधुकरस्तस्याः ।
 अलककुसुमं न मुञ्चति कृच्छ्रेष्वपि दुस्त्यजा विषयाः ॥ २ ९२ ॥
 नो वारयति तथा मां साम्प्रतमिति कथयतीव मधुलेहः ।
 निःसहवपुषः कर्णं श्रुतिपूरकपुष्पसंगतो गुंजन् ॥ २ ९३ ॥
 प्रशिथिलभुजलतिकायास्तस्याः पतितस्य हेमकटकस्य ।
 यत्प्रापणं पृथिव्यास्तस्मिन् खलु मुक्तहस्तता हेतुः ॥ २ ९४ ॥
 रशनागुणेन विगलितमेकपदे तन्नितम्बतश्चित्रम् ।
 पतनाय नियतमथवा निषेवणं गुरुकलत्रस्य ॥ २ ९५ ॥
 अङ्गीकृत्य मनोभवमुरसि तथा लालितोऽपि हतहारः ।
 तापयति सखीं तत्क्षणमन्तर्भिन्नात्कुतः कुशलम् ॥ २ ९६ ॥

१ 'किं विदधातु' इति व० पा० ।

२ 'नित्यशुचिर्दक्षिणो मृदुः पवनः' इति व० पा० ।

३ 'समोपे विद...' इति सु० पा० ।

वक्षसि^१ तत्स्वेदजलं कञ्जलमलिनाश्रुवारिणा मिश्रम् ।
 कुचतटपतितं तस्याः प्रयागसम्भेदसलिलमनुकुरुते ॥ २८ ७ ॥
 पिकरुतमलयसमीरणसुमनःस्मरभृङ्गदहनपरिकलिता ।
 पंचतपश्चरति भवत्परिरक्षणसौख्यलम्पटा वाला ॥ २८ ८ ॥
 न परापतति वराकौ दशमीं यावन्मनोभवावस्थाम् ।
 चायस्व सुभग तावच्छ्रणागतरक्षणं व्रतं महताम् ॥ २८ ९ ॥
 अथ तद्वक्षसि कृताद्रमुद्धूतमनोभवं समवधार्य ।
 अवगीतिभीतचेता ऊचे गुणपालितः सुहृदम् ॥ ३० ० ॥
 यद्यपि मारप्रसरो दुर्वारः प्राणिनां नवे वयसि ।
 चिन्त्यं तदपि विवेकिभिरवसानं वारयोषितां प्रेक्षणः ॥ ३० १ ॥
 वारस्त्रीणां विभ्रमरागप्रेमाभिलाषमदनरुजः ।
 सहवृद्धिचयभाजः प्रख्याताः सन्पदः सुहृदः ॥ ३० २ ॥
 ताभिरवदातजन्मा कुर्वीत सैसमागमं कथं यासाम् ।
 क्षणदृष्टोऽपि प्रणयौ रूढप्रणयोऽपि जन्मनोऽपूर्वः ॥ ३० ३ ॥
 प्रद्युम्नः प्रद्युम्नो विरूपकः खलु विरूपकः सततम् ।
 सुस्निग्धः सुस्निग्धो रूक्षो रूक्षस्तु गणिकानाम् ॥ ३० ४ ॥
 यासां जघनावरणं परकौतुकवृद्धये न तु त्रपया ।
 उज्वलवेषा रचना कामिजनाकृष्टये न तु स्थितये ॥ ३० ५ ॥
 मांसरसाभ्यवहारः पुरुषाहृतिपीडया न तु स्पृहया ।
 आलेख्यादौ व्यसनं वैदग्ध्यख्यातये न तु विनोदाय ॥ ३० ६ ॥

१ 'वाससितं' इति ब० पा० ।

२ 'येषघोषितां' इति ब० पा० ।

३ 'करोति संगं' इति सु० पा० ।

रागोऽधरे न चेतसि सरसत्वं शुभस्यतासु क प्रसृतौ ।
 कुचभारेषु मसुन्नतिरादरेण वा भिन्नजिते सद्भिः ॥ ३०६ ॥
 जघनस्यलेषु गौरवमाद्यष्टधनेषु नो कुक्षीनेषु ।
 अलसत्वं गमनविधौ नो मानववंचनाभियोगेषु । ३०७ ॥
 वर्णविशेषापेक्षा प्रसाधने नो रतिप्रवृत्तयेषु ।
 ओष्ठे मदनामङ्गो नो पुरुषविशेषसङ्गौ ॥ ३०८ ॥
 या बालोऽपि सरागा वृद्धेष्वपि विहितमन्मथावेगा ।
 क्लीबेष्वपि कान्तदृशः साकाङ्क्षा दीर्घरोगेऽपि ॥ ३१० ॥
 खेदासुकृणोपचिता न चार्द्रता निजनिदामस्नमस्य ।
 आविष्कृतवेषयवो वज्रोपलसारकठिनाश्च ॥ ३११ ॥
 जघनचपला अनार्या परमृतयः कृतकनेत्ररागाश्च ।
 सर्वांगार्पणदक्षा असमर्पितहृदयदेशाश्च ॥ ३१२ ॥
 न कुलसमुत्पन्ना अपि भुजंगदृशं न कृतवेदनाभिजाः ।
 कन्दर्पदीपिका अपि रहिताः स्नेहप्रसङ्गेन । ३१३ ॥
 उज्ज्वलवृषयोगा अपि रतिसमये नरविशेषनिरपेक्षाः ।
 कृष्णौकाभिरता अपि हिरण्यकशिपुप्रियाः सततम् ॥ ३१४ ॥
 मेरुमहीधरभुव इव किंपुरुषसहस्रसेवितनितम्बाः ।
 नीतय इव भूमिभृतां सुपरिहृतानर्थसंयोगाः ॥ ३१५ ॥
 बज्रमित्रक^१रजदारणलम्बाभ्युदयाः सरोरुहिण्य इव ।
 डाकिन्य इव च रक्तव्याकर्षणकौशलोपेताः ॥ ३१६ ॥

१ 'प्रसंगेषु' इति ब० पा० ।

२ 'षु' इति ब० पा० ।

३ 'दर्शनसुवे...' इति सु० पा० ।

४ 'करवि...' इति सु० पा० ।

प्रतिपुरुषं संनिहिताः कृत्यपरा विविध^१विकरणोपेताः ।

वज्रलार्थग्राहिण्यः प्रकृतय इव दुर्यहा गणिकाः ॥ ३१० ॥

(अर्थचतुष्टयमत्र)

सादरमा^२कृत्य चिरं कुसुमलवकं च नरविशेषं च ।

रिक्तीकर्तुं निपुणाः चुद्राः चुद्राश्च चुम्बन्ति ॥ ३१८ ॥

परमार्थकठोरा अपि विषयगतं लोहकं मनुष्यं च ।

चुम्बकपाषाणशिला रूपाजौवाश्च कर्षन्ति ॥ ३१९ ॥

पुरुषाक्रांताः सततं कृत्रिमशृंगाररागरमणीयाः ।

आह्वन्मानजघनाः करेणवो वारयोषाश्च ॥ ३२० ॥

उचितगुणोत्तिग्ना अपि पुरतोऽपि निवेशिते सुवर्षलवे ।

झगिति पतन्ति सुखेन प्रकट^३प्रमदा यथा च तुलाः ॥ ३२१ ॥

बहिरूपपादितशोभा अन्तस्तुच्छाः स्वभावतः कठिनाः ।

वेश्याः समुद्रिका इव क्कणन्ति यत्रप्रयोगेण ॥ ३२२ ॥

बध्नन्ति येऽनुरागं दैवहतात्मासु वारवनितासु ।

ते निस्सरन्ति नियतं पाणिद्वयमगतः कृत्वा ॥ ३२३ ॥

इदमुपदिशति वयस्ये सुन्दरसेने च मन्मथव्यथिते ।

प्रस्तावादुप^४यातं गीतित्रयमभ्यधायि केनापि ॥ ३२४ ॥

“तरुणीं रमणी^५याकृतिमुपनीतां स्मृतिमुवा वशीकृत्य ।

परिहरति यो जडात्मा प्रथमोऽसौ नालिको विना भ्रांतिम् ॥३२५॥

१ 'करणकोपचिताः' इति सु० पा० ।

२ 'स्त्रिय' इति ब० पा० ।

३ 'कलाधिकाश्च' इति ब० पा० ।

४ 'मातुं' इति सु० पा० ।

५ 'बाहसमर्पितचार - - -' इति ब० पा० ।

इदमेव हि जन्मफलं जीवितफलमेतदेव यत्पुंमाम् ।
 लटहनितम्बवतीजनमम्भोगसुखेन याति ताह्वयम् ॥ ३२६ ॥
 सुमनोमार्गणदहनज्वालावलिदृह्यमानमर्वाग्यः ।
 प्रवलप्रेमप्रवणाः प्रमदाः स्पृहयन्ति नान्यपुण्येभ्यः” ॥ ३२७ ॥
 एवमुपश्रुत्य वचः समुवाच पुरंदरात्मजः सुहृदम् ।
 मम हृदयादिव कृष्ण गौतमिदं साधुनाऽनेन ॥ ३२८ ॥
 तदतनुसायकविकलां हारलतां हरिणशावतरलाचीम् ।
 आश्वासयितुं यामो गुणपालित किं विकल्पितैर्वज्रभिः ॥ ३२९ ॥
 अथ तत्र कापि गणिका गणयन्ती परिचितं हृतद्रविणम् ।
 प्रविशन्तमेव मन्दिरमीर्याव्याजेन निरुरोध ॥ ३३० ॥
 काचिद्वचकदत्तं पुंजीकृतजीर्णवसनमवलोक्य ।
 वेश्या विषीदति स्म चपाचये वृत्तकर्तव्या ॥ ३३१ ॥
 दैवस्युत्या पतितं दृष्टिपथे भग्नमूल्यविटमेका ।
 ज्वलिता रूषा भुजिष्या जग्राह जवेन धावित्वा ॥ ३३२ ॥
 अन्तःस्थितकामिगृहद्वारगतं लुप्तवित्तनरमन्या ।
 समुवाच कुट्टनी “व्रज कल्लोलाकल्पदेहेति । ३३३ ॥
 प्रकटितदग्रनखचतिरभिदधती राजपुत्ररतियुद्धम् ।
 अपरा पुरः मखीनां वारवधूराततान मौभाग्यम् ॥ ३३४ ॥

१ 'यत्र' इति ब० पा० ।

२ 'लुण्ठी' इति ब० पा० ।

३ 'व्यर्थ' इति सु० पा० ।

४ 'तं व्रज कल्लोलाकल्पदेहेति' इति ब० पा० ।

अन्या कामिस्यर्धावर्धितभाटौ समुत्सुका चण्डी ।
 मौभाग्यगर्वदर्पं समुवाह विलाभिनीमध्ये ॥ ३३५ ॥
 एकगणिकानुवन्धे क्रोधोद्यतशस्त्रकामिनोः कापि ।
 मन्मृतो धावित्वा निवारयामास कुट्टनी कलहम् ॥ ३३६ ॥
 धनमाहृत्य वज्रभ्यो भुज्यत एकेन केनचित्सार्वधम् ।
 इति धनवन्तं कामिनमावर्जयति स्म वारवधूः ॥ ३३७ ॥
 गा^१द्यन् गायामात्रं द्विपदकमथ मौष्टवेन विट एकः ।
 बभ्राम पुरो दास्या विदधद्विकृतोरनेकविधाः ॥ ३३८ ॥
 कश्चित्पण्यस्त्रीणां विभवोपचितान्यपुरुषयोजनया ।
 विदधाति स्माराधनसधनत्वमुपागतः कामी ॥ ३३९ ॥
 त्वयि सक्तेन मया गृहमुज्झितमधुना परेव जातामि ।
 इति ढौकमलभमानः कश्चिद्गणिकामुपालेभे ॥ ३४० ॥
 उषितामपरेण समं वृद्धविटानां पुरः पराजित्य ।
 पूज^२यति स्म भुजंगः कश्चिद्गणिकां द्विगुणभात्या ॥ ३४१ ॥
 दृष्टा^३ त्वया विशेषक वलयकलापी शशिप्रभाभुजयोः ।
 बाढं भण भण कौटुक^४ चारुतरा सा मया दत्ता ॥ ३४२ ॥
 अद्य चतुर्थी दिवसश्ची^५नाम्बरयुगलकस्य दत्तस्य ।
 तदपि परुषा^६ विलासा वद मदनक किं करोम्यत्र ॥ ३४३ ॥

१ 'गायन्मान्नागाया द्विपदिकया' इति सु० पा० ।

२ 'त्याजयति स्म भुजंगं कश्चिद्गणिकां द्विगुणभाटौम्' इति सु० पा० ।

३ 'दृष्ट्वा' इति सु० पा० ।

४ 'कानु तरः सोमया दत्तः' इति सु० पा० ।

५ 'चिचा' इति सु० पा० ।

६ 'परुषाभिधाना' इति सु० पा० ।

स्नेहपरा मयि केली कलहंसक किंतु राक्षसी तस्याः ।
 माता 'नात्मीकर्तुं वर्षशतेनापि शक्यते पापा ॥ ३४४ ॥
 सुमनः कुंकुमवासः मञ्जीकुरु किमिति तिष्ठसि विचिंतः ।
 अद्य तत्र दयितिकायाः किंजल्कक नर्तनावसरः ॥ ३४५ ॥
 यदि नाम पंच दिवसांस्त्वयि कुरुते प्रेम धनलवं दृष्ट्वा ।
 तदपि न रागवती सा कन्दर्पक किं वृथा गर्वः ॥ ३४६ ॥
 जीवन्नेव विलासक परिहर दूरेण मृदु हरिसेनाम् ।
 वद्धावेशस्तस्यां व्यापृतपुत्रो महाविषमः ॥ ३४७ ॥
 केसरया क्षणदत्तं कृत्वांशुकमुपरि कामिजालस्य ।
 स्तब्धधीवं भ्रमतश्चन्द्रोदय पश्य माहात्म्यम् ॥ ३४८ ॥
 कौमारकं विहन्तुं रतिसमये मदनसेनायाः ।
 इच्छामि किंतु तस्या मात्रातीव प्रसारितं वदनम् ॥ ३४९ ॥
 विभ्रम कियतस्तपसः फलमेतद्यदुपभुज्यते मदिरा ।
 स्वकरेण पीतशेषा मदधूर्णितमदनसेनया दत्ता ॥ ३५० ॥
 कुवलयमालानिलयो लीलोदय किमिति सम्प्रति त्यक्तः ।
 किं विदधामस्तस्मिन्भ्रातर्दास्या विना मूल्यम् ॥ ३५१ ॥
 मुषिताशेषविभूतेरिन्दीवरकस्य यामिनी याति ।
 संवाहयतः सम्प्रति मंजीरक तिलकमंजरीचरणौ ॥ ३५२ ॥
 अद्यापि बालभावं निखिलं न जहाति वालिका तदपि ।
 प्रौढिन्ना मकरन्दक सकला ललना अधःकुरुते ॥ ३५३ ॥

१ 'रंगवती' इति ब० पा० ।

२ 'विधातुं' इति ब० पा० ।

३ 'मधुधूर्णितदेवदत्तया' इति ब० पा० ।

४ 'मदनिका' इति ब० पा० ।

कुजे गत्वा वक्ष्यमि तं निर्दयचित्तनर्तनाचार्यम् ।
 हारा सुकुमारतनुः किमि^१ति यममद्य कारिता भवता ॥ ३५४ ॥
 निःसारोऽभिनिवेशः शुकशात्रकपाठने सुरतदेवि ।
 तिष्ठति वह्निरुपविष्टः प्रतीक्षमाणस्तव प्रेयान् ॥ ३५५ ॥
 वीणावादनखिन्ना पतितास्ते वासभवनपर्यङ्के ।
 उत्थापय तां त्वरितं स्मरलीलां मत्त^२ आयातः । ३५६ ॥
 किमिदं यथास्थितत्वं तव माधवि यन्मुञ्जर्वदन्त्या मे ।
 परिधत्से नाभरणं श्रीविग्रहराजसूनुना दत्तम् ॥ ३५७ ॥
 ईदृक्शून्यमनस्त्वं किं कुर्मो मातरिन्दुलेखायाः ।
 पा^३नक्रीडासक्त्या पतितापि न चेतिता कनकनाडी ॥ ३५८ ॥
 नकुलः पयो न पायित इति रोषवशादियं हि दुःशीला ।
 नाश्राति कामसेना पुनः पुनर्याच्यमानाऽपि ॥ ३५९ ॥
 श्रीवलसुतपरिपालित ऊर्णायुः कि^४ल मया विजेतव्यः ।
 मुकुला मुक्तसुखस्थितिरहर्निशं मेषपोषणे लग्ना ॥ ३६० ॥
 आताम्रतां समुपगतमुच्छूनं च करतलं तव ललिते ।
 मा पुनरतिचिरमेवं प्रविधास्यसि कन्दुकक्रीडाम् । ३६१ ॥
 अभिराम कनकभाटी प्रथममियं गृह्यते समुत्पन्ने ।
 खेहे तु कुसुमदेव्यास्त्वं प्रभवसि जीवितस्यापि ॥ ३६२ ॥

१ 'किमियं संमर्दकारिता भवताम्' इति सु० पा० ।

२ 'निःसरको' इति ब० पा० ।

३ 'भट्टपुत्रः' इति ब० पा० ।

४ 'धेन' इति ब० पा० ।

५ 'किमनया' इति सु० पा० ।

६ 'डोम्ब' इति ब० पा० ।

ग्रहणकर्मपय तावद्यदि कौतुकमुपरि चन्द्रलेखायाः ।
 निर्वर्तितकर्तव्यो दास्यसि किञ्चिद्यथाभिमतम् ॥ ३६३ ॥
 न परमदाता मातः सूनुरभौ वासुदेवभट्टस्य ।
 निर्लज्जः शठवृत्तिः पुनः पुनर्वार्यमाणोऽपि ॥ ३६४ ॥
 क्षपयति वसनानि सदा हठेन सकलानि सुरतसेनायाः ।
 न ददात्येकामूर्णामुरणः परमन्ति कर्पासम् ॥ ३६५ ॥ (युग्मम्)
 भगिनि न मुञ्चति वेश्म क्षणमपि मेक्षपटराजपुत्रोऽसौ ।
 भग्नान्यतरावसरो नग्नेनाधिष्ठितं यथा तीर्थम् ॥ ३६६ ॥
 दत्यंप्राया वाचः शृण्वन्विटकुट्टनीसमुद्गीर्णाः ।
 तं वेश्मसंनिवेशं पश्यन् प्रविवेश दारिकावेश्म ॥ ३६७ ॥

(कुलकम्)

आकृष्टमिवोत्कतया स्त्रपितमिव स्निग्धचक्षुषः प्रसरैः ।
 तमुपागतमभ्यर्णं हारलता पूजयामास ॥ ३६८ ॥
 सुविहितसमुचितसंस्थितिरवनतशिरसा प्रणम्य तत्सखा ।
 इदमभिदधेऽतिनम्रं सुन्दरसेनः शुभावसरे ॥ ३६९ ॥
 प्रियदर्शनं किं वज्रभिः स्मरन्पौडितदीनवचनसन्दर्भैः ।
 इयमास्ते हारलता जीवनमस्यास्त्वदायत्तम् ॥ ३७० ॥
 निर्यचकेलिविशदं सहजप्रेमानुबन्धरमणीयम् ।
 कार्यान्तरान्तरायैरपरिहृतं यातु यौवनं युवयोः ॥ ३७१ ॥

१ 'सेनायाः' इति ब० पा० ।

२ 'नगररोट' इति ब० पा० ।

३ 'पटरा ...' इति ब० पा० ।

४ 'संगो' इति ब० पा० ।

५ 'त्यंतं' इति सु० पा० ।

६ 'पौडिनवचनचाटुसंदर्भैः' इति सु० पा० ।

निर्दयमविरतवाङ्कं ध्वंस्तत्रपमव्यवस्थितावरणम् ।

उपचीयमानरागं सततं भूयाद्भवत्सुरतम् ॥ ३०२ ॥

इति दत्त्वाशिषमन्तर्निर्याति परिजने तदङ्गेषु ।

विस्त्रम्भविविक्तरसो वदृधे कुसुमायुधः सुतराम् ॥ ३०३ ॥

(विशेषकम्)

यदमन्दमन्मथोचितमनुह्रपं यन्नवानुरागस्य ।

यद्यौवनाभिरामं यच्च फलं जीवितव्यस्य ॥ ३०४ ॥

अविनय एव विभूषणमश्लीलाचरणमेव वज्रमानः ।

निःशंकतैव सौष्टवमनवस्थितिरेव गौरवाधानम् ॥ ३०५ ॥

केशग्रहणमनुग्रह उपकारस्ताडनं मुदे दंशः ।

नखविलिखनमभ्युदयो दृढदेहनिपीडनं समुत्कर्षः ॥ ३०६ ॥

निगरणलोलं चुम्बनमवयवनिष्पेषणस्यूहो मर्दः ।

अंतःप्रवेशनेच्छं निर्भरपरिरम्भणं यस्मिन् ॥ ३०७ ॥

यदन्तर्ङ्गैरिव विहितं रागैरिव दीप्तिमत्त्वमुपनीतम् ।

प्रेमभिरिव निश्चलितं शृंगारैरिव विकासमानीतम् ॥ ३०८ ॥

अप्रागल्भ्यं व्यसनं धैर्यमकार्यं विवेक उपघातः ।

द्वेषणमगुणो यस्मिन् तत्सुरतं प्रसृतं ताभ्याम् ॥ ३०९ ॥

(कुलकम्)

१ 'खस्त' इति सु० पा० ।

२ 'तथा' इति सु० पा० ।

२ 'विगल्लोलं' इति सु० पा० ।

४ 'निःस्यूहो' इति सु० पा० ।

५ 'सिञ्चन्नि' इति सु० पा० ।

६ 'निस्खलितं' इति सु० पा० ।

प्रारंभ एव तावत्प्रज्वलितो धृगिति मनमिजो यस्मिन् ।
 तस्य विशेषावस्था वक्तुमशक्याः प्रवृद्धस्य । ३८० ॥
 सहजरसेन जडोक्तमिति यूनः कामशास्त्रनिर्णीतौ ।
 नानाकरणग्रामे लालित्यमवाप पाण्डित्यम् ॥ ३८१ ॥
 अविधेयमनाख्येयं प्रविचार्यं छादनीयमविषह्यम् ।
 न बभूव तयोस्तस्मिन्नारभ्ये सुरतपरिमर्दं ॥ ३८२ ॥
 अभ्यस्ता या तन्व्या सुरतविधौ विविधचाटुपरिपाटी ।
 तामालूनविशीर्णां चकार सहजः स्मरात्रेगः ॥ ३८३ ॥
 सद्भावरागदौपितमदनाचार्थीपदिष्टचेष्टानाम् ।
 कः परिगणनं कर्तुं रतिचक्राविष्टरमणयोः शक्तः ॥ ३८४ ॥
 बाला मृदुगात्रलता दृढपुरुषाक्रान्तविग्रहा न परम् ।
 न व्यथिता मुद्माप प्रभवति खलु चित्तजन्मनः शक्तिः ॥ ३८५ ॥
 किं रमणीं रमणोऽविश्रुत रमणी रमणमिति न जानीमः ।
 स्वावयवावगमस्त्वप्रकाशमगमत्तयोस्तदा निपुणम् ॥ ३८६ ॥
 तस्या निमीलितदृशो निःस्पन्दतनोर्वभूव सुरतान्ते ।
 लिङ्गमनङ्गच्छाया जीवितसत्तानुमानस्य ॥ ३८७ ॥
 अमजलविन्दूपचिता वृत्तस्मरणेन जातवैलक्ष्या ।
 सा शुशुभे रतिविरतौ पर्याकुलकेशभूषणा नितराम् ॥ ३८८ ॥

१ 'लालित्यमिवाय' इति सु० पा० ।

२ 'अभि' इति सु० पा० ।

३ 'अत्यभ्यस्ता यान्या' इति सु० पा० ।

४ 'रमणं सा न जानीमः' इति सु० पा० । ५ 'स्तु प्रकाश' इति ब० पा० ।

६ 'नेन' इति सु० पा० ।

७ 'विपरीता' इति सु० पा० ।

निर्व्याजार्पितवपुषोर्निर्वृतिमयमेव गणयतोर्विश्वम् ।
 क्षणदा विरराम तयोरक्षीणाकाञ्चयोरेवम् । ३८९ ॥
 मोहनविमर्दखिन्ना विजृम्भमाणा खल्लङ्घतिर्मदम् ।
 निद्राकषायिताक्षी हारलता वासवेश्नो निरगात् ॥ ३९० ॥
 “परिचितपार्श्वगताहं तेन समं पानभोजनं कृत्वा ।
 नीता निशा कथाभिर्मोहनकार्यं च यत्किञ्चित् ॥ ३९१ ॥
 अविदग्धः अमकठिनो दुर्लभयोषिद्युवा जडो विप्रः ।
 अपमृत्युरूपक्रान्तः कामिव्याजेन मे रात्रौ ॥ ३९२ ॥
 नेच्छाविरतिः क्षणमपि न च शक्तिर्वसुशून्यरतिचनैः ।
 केवलमलमद्याहं कदर्थिता वृद्धपुरुषेण ॥ ३९३ ॥
 मद्यवशादभियोक्तरि मृतकल्पे तल्पभागमग्नायाः ।
 अनिरोधितनिद्रायाः सुखेन मे यामिनी याता ॥ ३९४ ॥
 सुकुमारसम्प्रयोगः पेशलवचनः सवक्रपरिहासः ।
 शकुनवशेन समेतो मम सखि रमणो मनोहराकारः ॥ ३९५ ॥
 ३पर्यकान्तनिलीनः पराङ्मुखो मुक्तमन्दनिःश्वासः ।
 मच्चोदनया नितरां निःस्पन्दः स्वेदसलिलसंसिक्तः ॥ ३९६ ॥
 पर्यस्तमितानङ्गोऽप्यपगतनिद्रः क्षपाक्षयाकाञ्ची ।
 यामोषितः प्रक्षीणो निष्प्रतिपत्तिः स्थितोऽद्य सखि मनुजः ॥
 ३९७ ॥ (कुल^५कम्)

१ 'अवि' इति सु० पा० ।

२ 'कुशल' इति सु० पा० ।

३ 'पर्यकाक' इति सु० पा० ।

४ 'द्याचन' इति सु० पा० ।

५ 'युगलकम्' इति ब० पा० ।

शृणु सखि कौतुकमेकं ग्रामौ^१ एककामिना चदद्य कृतम् ।

सुर^२तरसमीलिताच्चौ मृतेति भीतेन मुक्तास्मि ॥ ३९ ८ ॥

अविदितदेशप्रकृतेः शठात्मकाद्दुर्विदग्धतोऽस्माभिः ।

अनुभूतो राजसुतादधि^३भाण्डविडम्बनाक्लेशः ॥ ३९ ९ ॥

प्रियसखि लोकसमचं नगरप्रभुणा हठेन नीतास्मि ।

एवं^४ वंचकदातुर्द्विगुणार्थप्रार्थने कुतोऽन्यायः ॥ ४०० ॥

आकर्षन्ती जघनं प्रजसि यथा विलिखिता नखैस्तिलशः ।

मन्ये तथोपभुक्ता केरलि^५ केनापि दाक्षिणात्येन ॥ ४०१ ॥

अधरे विन्दुः कण्ठे मणिमाला स्तनयुगे शशसुतकम् ।

तव सूचयन्ति केत^६कि कुसुमायुधशास्त्रपंडितं रमणम्” ॥

४०२ ॥

इति शृण्वन्नुषसि गिरो निर्वृत्तनिशाभियोगगणिकानाम् ।

सोऽपि यथाक्रियमाणं प्रविधातुं निर्जगाम कर्तव्यम् ॥ ४०३ ॥

(कुल^७कम्)

सुर^८चितरागोपचितिस्त्रीकृतमनसस्तया समं तस्य ।

यौवनसुखमनुभवतो जगाम संवत्सरः सार्धः ॥ ४०४ ॥

१ 'ग्रामीनककासुकेन यद्विदितम्' इति ब० पा० ।

२ 'रतिसुखनि' इति ब० पा० । ३ 'धि भाण्ड ...' इति सु० पा० ।

४ 'वेशः' इति सु० पा० ।

५ 'तु नो कदाचिद्विगुणार्थप्रार्थने कृतोऽन्यायः' इति सु० पा० ।

६ 'केरलि' इति सु० पा० । ७ सुद्रितपुस्तके न दृश्यते ।

८ 'सुरचितरागोपचितेः' इति सु० पा० ।

विस्मयकथाः शृङ्खल्विचरन्नुद्यानवेदिकापृष्ठे ।

सहचरकरसक्तकरः सुन्दरसेनः किल^१ कदाचित् ॥ ४०५ ॥

स्थूलघनतन्तुसंतति^२तानितनानाम्बरावरणम् ।

यष्टिप्रान्तनियञ्जितदलवृत्तककुत्तुपतुम्बिक^३कटिचम् ॥ ४०६ ॥

चुटितचरणचसंगतमंस्कृतिताभ्यक्तपादमलिनतनुम् ।

त्वरितगनिलेखवाहकमारादायान्तमद्राक्षीत् ॥ ४०७ ॥

(विश्लेषकम्)

प्रत्यासन्नीभूतं क्रमेण पौरन्दरिः परिज्ञाय ।

साकूतमना ऊचे वयस्य हनुमानयं प्राप्तः ॥ ४०८ ॥

अवनितल्ललीनशिरसा कृतनतिना तेन विनिहितं भूमौ ।

उत्क्षिप्य झटिति लेखं सु^४न्दरसेनस्तु वाचयामास ॥ ४०९ ॥

“खस्तिश्रीकुसुमपुरात्पुरंदरः सुन्दरं समभिधत्ते ।

अन्तर्जृम्भितशोकपस्तोऽवि^५स्यष्टवर्णपदम् ॥ ४१० ॥

कुलमकलंकं न गणितमवधौरितमग्रजन्मनां चरि^६तम् ।

नापेक्षितमवगौतं शठसेवितवर्त्मनि त्वया पतता ॥ ४११ ॥

वंशेऽकुटिलगतीनां द्विजिह्वतादोषरहितचरितानाम् ।

अपरविनाशरतानामुत्पन्नः कथमसि भुजङ्गः ॥ ४१२ ॥

क्व पुरोडाशपवित्रितवेदपदोद्गारगर्भवदनं ते

क्व च मदिरासववासितवारवधूमुखरसास्वादः ॥ ४१३ ॥

१ 'कुर्व' इति सु० पा० ।

२ 'तोलिततूला' इति सु० पा० ।

३ 'कुलकम्' इति सु० पा० ।

४ 'यस्त्वावि ...' इति सु० पा० ।

२ 'कदाचित्तु' इति ब० पा० ।

४ 'प्राथम्' इति ब० पा० ।

५ 'सुन्दर इति' इति ब० पा० ।

६ 'सुचितम्' इति सु० पा० ।

- क कुशविपाटनजन्मा महस्रोदितवेदनाचमत्कारः ।
 क च दासौरतसंगरनिर्दयनखरक्षतिः प्रीत्यै । ४१४ ॥
 क चेतानलधूमचोभितनयनाम्बुधौतवदनस्त्वम् ।
 क च गणिकाभिर्भर्त्सनशोकभरायातवाध्यसल्लिलौघः ॥ ४१५ ॥
 क वषट्कारध्वानः ष^१ङ्कर्मविभूषणं श्रवणपूरः ।
 क च साधारणवनितारतिम^२णिताकर्णनौत्सुक्यम् ॥ ४१६ ॥
 काचार्यप्रतनुलताताडनसंज्ञोभसम्भवः क्रम्यः ।
 क च कुपितवारललनानिष्ठुरपाद्प्रहारविषहिलम् ॥ ४१७ ॥
 क हरिणचर्मावरणं सृष्टिशास्त्रनिवेदितं व्रतं च^३रतः ।
 क च पण्यस्त्रीगात्रस्पृष्टाम्बरधारणेषु बह्जमानः ॥ ४१८ ॥
 समिधामेव च्छेदनमभ्यस्तं शैशवात्समारभ्य ।
 शठवनिताधरखण्डन उत्पन्नं कौशलं कुतो भवतः ॥ ४१९ ॥
 शूश्रूषणमेव गुरोः परिगौलितमचलचेतसा सततम् ।
 कुटिलमतयो भुजिष्याः कथं त्वयाराधिताः निपुण^४म् ॥ ४२० ॥
 आन्नायपाठ एव स्फुटतरपदसौष्टवं तव ख्यातम् ।
 प्रकुपितवेश्यानुनये क शिञ्जितं वचनचातुर्यम् ॥ ४२१ ॥
 अथवा किं क्रियतेऽस्मिन्नवदातकुलेऽपि लब्धजन्मानः ।
 स^५दसंस्तुता भवन्ति प्रागुपचितकर्मदोषेण ॥ ४२२ ॥

१ 'सत्कर्मविभूषणश्रवणपूरः' इति सु० पा० । २ 'रणित' इति ब० पा० ।

३ 'भवतः' इति ब० पा० ।

४ 'णाः' इति सु० पा० ।

५ 'वद' इति ब० पा० ।

त्वयि विनिवेश्य कुटुम्बं परलोकहितार्जनैकविहितात्मा^१ ।
 स्यास्यामीति समीहितमनुदिवसं तद्विमं वदितम्” ॥ ४२३ ॥
 इत्यवगतलेखार्थं सुन्दरसेने विधेयपरिमूढे ।
 आर्यामगाद्यदन्यः स्वावसरे^२ नीतिपरिकरिताम् ॥ ४२४ ॥
 ‘विषयतिमिरावृताच्छामवटे पततामदृष्टमार्गीणाम् ।
 पुंसां गुरुजनवचनद्रव्यशलाकांजनं शरणम्’ ॥ ४२५ ॥
 उद्वेजयति तदाले सुखसंवि^३न्तिं करोति परिणामे ।
 कटुकौषधप्रयोगो गुरुनिगदितकार्यनिष्ठुरं च^४ वचः ॥ ४२६ ॥
 लब्ध्वा वचसोऽवसरं मित्रमवादीत्युरंदरापत्यम् ।
 पुनरपि नहि खिद्यन्ते प्रियजनहितभाषणे सन्तः ॥ ४२७ ॥
 अगणितसहचरवचसो दुर्व्यसनमहाश्विमश्रवपुषस्ते ।
 मन्युव्यथितस्य पितुर्यदि परमवलम्बनं वचनम् ॥ ४२८ ॥
 निजवंशद्रौपभृतः कृतचरितालंकृतो महासत्त्वः ।
 सुन्दर सम्प्रति तातः स्पृष्टो दुष्पुत्रदोषेण ॥ ४२९ ॥
 पुत्राभावः श्रेया^५न्दुःसुतता पुत्रिणः कुलीनस्य ।
 अंतस्तापयति भृशं सच्चरितकथाप्रसंगेषु^६ ॥ ४३० ॥
 सांख्यवहारिक^७ एष प्रायो लोके गुणोन्नता नियताः ।
 येन तु सुतेन जननी वन्ध्वात्वं स्नाघते स पापीयान् ॥ ४३१ ॥

१ ‘स्यः’ इति सु० पा० ।

२ ‘नीतिपरिकरिताम्’ इति सु० पा० ।

३ ‘संखि’ इति सु० पा० ।

४ ‘वचनम्’ इति सु० पा० ।

५ ‘त्र कुसु ...’ इति सु० पा० ।

६ ‘ण’ इति सु० पा० ।

७ ‘त’ इति सु० पा० ।

८ ‘गुणः सुखानियतः’ इति सु० पा० ।

विफलं शास्त्रज्ञानं गुरुग्रहसेवापि नोपकाररथः ।
 विषं यवशौकृतमनसो न्याय्यं पन्यानसुसृजतः ॥ ४३२ ॥
 जीवन्नेव मृतोऽसौ यस्य जनो वीक्ष्य वदन्मन्योन्यम्
 कृतसुखभङ्गो दूरात्करोति निर्देशमगुन्या ॥ ४३३ ॥
 नोपनिहन्तुं विषयाः शक्याः सत्यं तथापि निपुणधियः ।
 अभिधेयतां न गच्छन्त्यपवादविशेषिताभिधानस्य । ४३४ ॥
 गुरुपरिचर्या जाया गुणोन्नता स्निग्धवन्धुसंपर्कः ।
 ब्राह्मे कर्मणि सक्तिलोकद्वयसाधनं सुधियाम् ॥ ४३५ ॥
 सुलभा तस्य विभूतिसूत्रस्य गुणा यान्ति जगति विस्तारम् ।
 वज्रमनुते तं सुजनस्तस्मै स्पृहयन्ति वान्धवाः सततम् ॥ ४३६ ॥
 नासादयति स^१ एकः सत्सेवितमार्गतः परिस्खलनम् ।
 मण्डयन्ति सोऽन्ववायं स निवासः शर्मणामशेषाणाम् ॥ ४३७ ॥
 स भवति विनयाधारो युक्तायुक्ते विवेकिता तस्य ।
 वृद्धोपदेशवाचः श्रवणोदर^२तर्पणं सदा यस्य ॥ ४३८ ॥
 (विशेषकम्)

प्राक्तनकर्मविपाकः चुद्रासु शरीरिणां यदासक्तिः ।
 आयतनं तु सुखानां संसारभुवां कुलोद्गता दाराः ॥ ४३९ ॥
 निर्विषे निर्विषा मुदिते मुदिता समाकुलाकुलिते ।
 प्रतिविम्बसमा कान्ता संक्रुद्धे केवलं भीता ॥ ४४० ॥

१ 'नियति' इति सु० पा० ।	२ 'नो परिहर्तु' इति ब० पा० ।
३ 'कुलोद्गता' इति सु० पा० ।	४ 'य' इति सु० पा० ।
५ 'चान्वायं' इति सु० पा० ।	६ 'पूरणं' इति सु० पा० ।
७ 'दुग्मम्' इति सु० पा० ।	

यावद्वाञ्छितसुरतव्यायामसहाऽविरुद्धसं^१पर्का ।

चित्तानुवृत्तिकुशला पुण्यवतामेव जायते जाया ॥ ४४१ ॥

सद्भावप्रेमरसं वल्लयावलिशब्दशंक्रिता निभृतम् ।

विदधानाङ्गसमर्पणमुन्मौलितकुसुमसायकाकूता ॥ ४४२ ॥

हा हा किमुद्धतत्वं श्लोचति कश्चिद्धतत्रप खैरम् ।

निकटे परिवारजनीं विकृत एव स्मरातुरस्य तव ॥ ४४३ ॥

इति ऊँकृतिसंवलितैरायासनिवेदितार्थपदवाक्यैः ।

द्विगुणीकरोति कुलजा नायककर्माणि मोहनप्रसरे ॥ ४४४ ॥

इत्यसुदौरितवाचं सहृदमवोचत्पुरंदरस्य सुतः ।

मसुपस्थितजीवममावियोगभयकंपितो वचनम् ॥ ४४५ ॥

तातादेशेऽन्तर्धे हारलताविरहपावके तौत्रे ।

विधिवशवर्तिनि मरणे नो विद्यः कार्यपरिणामम् ॥ ४४६ ॥

अनपेक्षितधनलाभां स्नेहैकनिवद्धमानसां दयिताम् ।

दैवाकृष्टो मुंचति घटितो वा लोहवज्रकणिकाभिः ॥ ४४७ ॥

अथ हतगमनविनिश्चितिरभिमतरामां चकार विदितार्थाम् ।

मापि तमनुवव्राज प्रस्तुतयात्रं शुचाकुलिता ॥ ४४८ ॥

आसाद्य वटस्य तलं वाप्यपयःकणचिताक्षिपच्छायाम् ।

विघ्नितचरणविहारो हारलतामभिदधाति स्म ॥ ४४९ ॥

आ क्षीरवतो वृक्षादा सलिलाद्वा प्रियं प्रियं यान्तम् ।

अनुयायादिति वचनं तेन त्वमितो निवर्तस्व ॥ ४५० ॥

किं कुमेः देवहनाः प्रभवति यस्मिन्कुशोदनि प्रसभन्
 प्रमदन्ति च्छेत्ता गुरुभारुनमाचक्रौ निरावरणः ॥ ४५१ ॥
 न इविविषययत्राप्रिर्वैकाश्रयप्रतिश्रयो क च डिगुणः ।
 न स्वाभिसमादेशो नाकारविक्रान्तं न वा ख्यातिः ॥ ४५२ ॥
 हेन्दुशव प्रवृत्तेरस्मासु तथापि देववशात्
 हेन्दुशु कोऽप्यनुवञ्चो यस्य विपाकोऽप्रतीकारः ॥ ४५३ ॥

। मन्दानितकम्

एकं यद्भिहितमि प्रणयस्व गन्किने न नर्तणि वा
 सुदति न तस्मरणीयं दृभाश्रणकौर्तेनोहाते ॥ ४५४ ॥
 तव हृदये हृदयमिदं विन्यस्तं न्यासपालनं कष्टम्
 यन्नाक्तया विधेयं स्नानभ्रंशो यथा न स्यात् ॥ ४५५ ॥
 अथ विरतवचोदयितं वाष्यभराक्लिष्टवर्णपदयोगात् ।
 इति कथमपि हारलता संसृष्टितवर्णभारतीसुचे ॥ ४५६ ॥
 अविशुद्धकुलोत्पन्ना देहार्पणजीविका गठाचरणा ।
 काहं रूपाजीवा क भवन्तः स्नाघनीयजन्मगुणाः ॥ ४५७ ॥
 यत्तु विषयविलोकनकुटूहलाभ्यागतेन विश्रान्तम् ।
 इयतो दिवमानस्मिंस्तन्मम परजन्मसुकृतफलम् ॥ ४५८ ॥
 गुरुसेवां वन्धुजनं स्वदेशवसतिं कलत्रमनुकूलम् ।
 अनुषङ्गदृष्टिपरिचित आस्थां प्रविधाय कः परित्यजति ॥ ४५९ ॥

१ 'तं च' इति ब० पा० ।

२ 'गम्' इति सु० पा० ।

३ 'वस्तु' इति ब० पा० ।

४ 'यच्च' इति सु० पा० ।

५ 'दागतोऽसि विश्रान्तः' इति सु० पा० । ६ 'कृतशुभस्य फलम्' इति ब० पा०

७ 'दृष्ट' इति सु० पा० ।

यौवनचापलमेतद्यन्मादृशि भवति कौतुकं भवताम् ।
 यत्तु सुखमनवगीतं तस्य स्थानं निजा दाराः ॥ ४६० ॥
 ते मधुराः परिहामास्ता वक्रगिरः स वामताममयः ।
 नो हृदये कर्तव्यो रहसि क्षेमार्थिना भवता ॥ ४६१ ॥
 लाघवतो यन्मनसः प्रणयाद्वा यत्तवाचरितम् ।
 प्रतिकूलं तत्र मया नाथाञ्जलिरेष विरचितो मूर्ध्नि ॥ ४६२ ॥
 दुःसंचारा मार्गा दूरे वसतिर्विसंशुलं हृदयम् ।
 गुणपालित तव सुहृदा भवितव्यमतोऽप्रमत्तेन ॥ ४६३ ॥
 हृदयद्वय एकत्वं याते यूनोर्वियोगजं क्लेशम् ।
 अनुभवतोरपरेण प्रसंगतः पद्यते पथ्या ॥ ४६४ ॥
 'अन्योन्यगूढचेष्टितसद्भावत्तेहपाशवद्धस्य ।
 विच्छेदकरो मृत्युधीराणां वा परिच्छेदः' ॥ ४६५ ॥
 अथ तच्छ्रवणानन्तरमास्व सुखं दयितिके ब्रजामीति ।
 अभिधाय याति मन्दं सुन्दरसेने विवर्तितधीवम् ॥ ४६६ ॥
 वटशाखालम्बिभुजां श्वसितोष्णसमीरशुष्यदधरदलाम् ॥
 पर्यस्तां विभ्राणां तन्मार्गविलोकनानिषेधदृशम् ॥ ४६७ ॥
 'दोलायमानवेणीं तिर्यग्गतकण्ठभूषणविशेषाम् ।

१ 'यन्मदन्तः प्रणयाद्वा साधु यत्तवाचरितम्' इति सु० पा० ।

२ 'सुहृद' इति ब० पा० ।

३ 'करोर्द्ध ...' इति सु० पा० ।

४ 'मस्तिग्धं' इति सु० पा० ।

५ 'सुन्दरसेनेऽपि' इति सु० पा० ।

६ 'सुखीम्' इति ब० पा० ।

७ 'दोला' इति सु० पा० ।

८ 'विषीतिर्यक्कृत ...' इति सु० पा० ।

गलदश्रुवारिपूर्णां पतिं तांशुकभागनिःसर्गांगलताम् ॥ ४६८ ॥

रुन्धानामिव हृदयं स्फुटदितरकरेण कुचयुगाश्रयिणा ।

परिशोषितां विन्तामैरुत्सृष्टां जीवलोककर्तव्यैः ॥ ४६९ ॥

अंगौकृतां विपत्या वग्नौकृतः मर्मघट्टनैर्विषमैः ।

हारलतामपरिस्फुटमंतःपरिक्रव्यमाणभारत्या ॥ ४७० ॥

मा मा तावद्यात क्षणमेकं यावदेष निष्करणः ।

वनगुल्मैर्न तिरोहित इत्यभिदधतीं जङ्गः प्राणाः ॥ ४७१ ॥

(कुलकम्)

अथ पश्चात्समुपेतं पप्रच्छ पुरंदरात्मजः पथिकम् ।

दृष्ट्वा शोकव्यथिता विवर्तमाना वराङ्गना भवता ॥ ४७२ ॥

स उवाच वटतरोरध उर्व्यां पतिता विनिश्चलावयवा ।

तिष्ठति वनिता नान्या नयनावसरं गतास्माकम् ॥ ४७३ ॥

इति तद्वचनाश्रुत्वा हतो विक्रलमूर्तिः पपात भ्रूषुष्टे ।

उत्थापितश्च सुहृदा सोऽभिदधे तेन शोकविकलेन ॥ ४७४ ॥

भवतु कृतार्थस्तातस्त्वमपि सुमित्रास्त्व संप्रति प्रीतः ।

समकालमेव मुक्ता पापेन मयासुभिश्च हारलता ॥ ४७५ ॥

हा हा हाव हतोसि ध्वस्ता लीला विलास किं कुरुषे ।

उच्छिन्ना विच्छिन्तिर्भ्रम विभ्रम दश दिशो निराधारः ॥ ४७६ ॥

१ 'पतितां संशुष्कानिः ...' इति सु० पा० ।

२ 'परिशोषितां' इति ब० पा० । ३ 'मपि रिक्ता' इति सु० पा० ।

४ 'वर्त्मनि' इति सु० पा० । ५ 'स्त्र' इति सु० पा० ।

६ 'त्र संप्रतं' इति सु० पा० ।

क्विलकिञ्चित गच्छ वनं मीढ्रायितमशरणत्वमुपयातम्
 कुट्टमित प्रव्रज्यां गृहाण विञ्चोक विश्व भुवो विवरम् ॥ ४७७ ॥
 ललितमनायीभृतं विहृतस्य गतिर्न विद्यते क्वापि ।
 गगधरविश्वद्युतिमुषि यातायामन्त^१कांतिकं तस्याम् ॥ ४७८ ॥

(विशेषकम्)

विनिवृत्त्य यामि दग्धुं मद्दिरहात्यक्तवत्तभप्राणाम् ।
 भवतु वराक्यास्तस्याः सप्तार्चिर्दानमात्रमुपकारः ॥ ४७९ ॥
 गत्वाथ तमुद्देशं यस्मिन्सा पंचभावमापन्ना ।
 विललाप मुक्त^२कण्ठं विलुठन्भुवि सहचरेण धृतमूर्तिः ॥ ४८० ॥
 एते वयं निवृत्ता मुंच रूपं देहि कोपने वाचम् ।
 उत्तिष्ठ किमिति तिष्ठसि भूमितले रेणुरुषितशरीरा ॥ ४८१ ॥
 विनिमील्य दृशौ कस्मादप्रतिपत्त्या स्थितासि शुभवदने ।
^३त्वद्वारितगमनविधेरपराधितया न मेऽस्ति संयोगः ॥ ४८२ ॥
 नाकाधिपतिपुर^४स्त्रीरभिभवितुं त्वयि दिवं प्रयातायाम् ।
 सत्स्वपि शरेषु पंचसु निरायुधः साम्प्रतं मदनः ॥ ४८३ ॥
 वंचकवृत्ता वेश्या इत्यपवादो जनेषु यो रूढः ।
 अपनीतोऽसौ निपुणं त्वया प्रिये जीवमोक्षेण ॥ ४८४ ॥
 वर्णः सद्गत एकस्त्रिपुरान्तकनन्दनो महासेनः ।
 हृदयं यस्य ^५स्यूष्टं न मनागपि वामलोचनाप्रेम्णा ॥ ४८५ ॥

१ 'कस्यांतः' इति सु० पा० ।

२ मुद्रितपुस्तके नास्ति ।

३ 'नादं' इति ब० पा० ।

४ 'त्वद्वारित' इति सु० पा० ।

५ 'पुरंधी' इति ब० पा० ।

६ 'स्यूष्टम्' इति सु० पा० ।

मन्येऽभौष्टवियोगं निसेधमपि दुःसहं मम वधार्थं
 हरिणा वज्रमि कल्पीर्विधता गौरौ हरेण देहार्थं ॥ ४८६ ॥
 अथि लोकपाल सा भुवि क्लामभृता तथा विना शक्यम्
 विश्वमिति किं न चिंतितमात्मस्थानं प्रियां नयता ॥ ४८७ ॥
 भगवन्हुतवह सा सा लावण्यसमुद्रमारमुद्गत्य ।
 कथमपि विहितां धात्रा धृच्छ्यस्येनां जगद्भ्रुषाम् । ४८८ ॥
 इति विलपन्तं वज्रविधमवधोर्यं सुहृत्पुरंदरस्य सुतम्
 काष्ठैर्विरचय्य चित्तं तामकरोदग्निमाङ्गणिकाम् ॥ ४८९ ॥
 तस्मिन्निद्रुङ्गताशनविनिपतने कृतमतौ शुचा कलिते ।
 मनसि स्फुरितामाथां पपाठ कश्चिन्नरुगेन ॥ ४९० ॥
 'अनुमरणे व्यवसायं स्त्रीधर्मे कः करोति सविवेकः
 संसारमुक्त्युपायं दण्डग्रहणं व्रतं हित्वा' ॥ ४९१ ॥
 श्रुत्वा सुन्दरसेनः सुहृद्भवोचञ्जयेतवैक्लव्यः ।
 प्रतिबोधितं मनो मे धीरेणानेन युक्तमुपदिशताः ४९२ ॥
 क्षणदृष्टनष्टवक्त्रभजन्मजराव्याधिभरणपरिभृते ।
 परिवर्तिनि^१ संसारे कः कुर्यादाग्रहं महिमान्^२ ॥ ४९३ ॥
 यातु भवान्कुसुमपुरं वयमप्यन्धाश्रमे समाश्रयणम् ।
 अंगीकुर्मोऽविद्याप्रहाणसंसिद्धये विहितम्^३ ॥ ४९४ ॥
 सोऽवददभिजातजनो बान्ध्यात्प्रभृति त्वया च न^४ विमुक्तः ।

१ 'समालोक्य' इति सु० पा० ।

२ 'आवर्तिनि' इति ब० पा० ।

३ 'नियतम्' इति सु० पा० ।

४ 'सचिवम्' इति ब० पा० ।

५ 'सुमति' इति ब० पा० ।

६ 'न सुक्तोऽस्मि' इति सु० पा० ।

संन्यसनवृद्धिमधुना^१ कथमुज्जति विषयनिसृहं सुहृदम् ॥ ४९५ ॥

एवमिति सोऽभिधाय स्थिरधृ^२तिनियमैस्तपोधनैर्जुष्टम् ।

गुणपालितेन सहितः सुन्दरसेनो जगाम वनम् ॥ ४९६ ॥

एवं भवन्तु^३ वेश्याः स्वार्थैकरता^४ व्यपेतसद्भावाः ।

अभिलषितविषयसिद्धेः का हानिस्तदपि युष्माकम् ॥ ४९७ ॥

रमण हृदयानुवर्तनचतुरचतुःषष्टिकर्मकुशलानाम् ।

न स्पृशति तत्त्वचर्चा पण्डवधूनां विदग्धचेतांसि ॥ ४९८ ॥

वल्लितश्रुतचित्रगतिस्थितिवे^५गैश्चोदनानुवृत्त्या च ।

रागस्यर्गेन विना विग्रति मनः सादिनां तुरगः ॥ ४९९ ॥

गन्धोऽपि कुतः प्रेगणः परमृतहारौतगृहकपोतानाम् ।

उज्ज्वलयत्यसमेषु विरुतविशेषैस्तथापि ते यूनाम् ॥ ५०० ॥

आहितयुक्ताहार्यः^६ सम्यक्कलप्रयोगसम्पत्त्या ।

भावविहीनोऽपि नटः सामाजिकचिन्तरंजनं कुरुते ॥ ५०१ ॥

येऽपि धनचयदोषं पश्यन्ति जडा विलासिनीश्लेषे^७ ।

प्रष्टव्यास्ते भवता किमकृतकशिपुव्यथा दाराः ॥ ५०२ ॥

न च लाभ एक एव प्रवर्तने^८ कारणं मनुष्येषु ।

रागादयोऽपि^९ मन्ति वैशिकशास्त्रप्रणेत्भिः^{१०} कथिताः ॥ ५०३ ॥

१ 'रधुना' इति सु० पा० ।

२ 'न्ति' इति सु० पा० ।

३ 'बोधैः' इति सु० पा० ।

४ 'वैः' इति ब० पा० ।

५ 'बाणादयोऽपि' इति सु० पा० ।

६ 'मन्ति' इति सु० पा० ।

७ 'दृशो' इति ब० पा० ।

८ 'सुक्ता' इति सु० पा० ।

९ 'प्रवर्तते' इति सु० पा० ।

१० 'वैशेषिकशास्त्रवेदिभिः' इति सु० पा० ।

का वा विभूतिराप्ता सुन्दरसेनात्तया तपस्विन्याः ।
 यद्विरहकुलिशभिन्ना^१ मुमोच मा जौवितं लणार्धेन । ५०४ ॥
 उत्तमतरुणप्रकृतिः पुलकादिकसूचितायतनुसक्तिः ।
 स्फुटसंनिहितविभावो निवार्यते केन गृहंगारः । ५०५ ॥
 अन्तःकरणविकारं गुरुपरिजनसंकटेऽपि कुलटानाम् ।
 जानन्ति तदभिद्युक्ता भ्रूभंगापांगमधुरदृष्टेन ॥ ५०६ ॥
 अन्या विहाय पतिगृहमविचिंतितकुलकलङ्कजनगर्हाः^२ ।
 रागोपरक्लृप्तया यान्ति दिगन्तं मनुष्यं आसज्य ॥ ५०७ ॥
 अपमानः पतिविहितो गुरुपरिकरतौत्रता गृहे दौःस्थ्यम् ।
 शीलक्षतये यासां तामामतिरागतोऽन्यनरसक्तिः ॥ ५०८ ॥
 या अथचलितवृत्ता भर्तृस्वराजतत्पराः प्रमदाः ।
 ता अपि रागविमुक्तास्तिष्ठन्धौचित्यमात्रेण ॥ ५०९ ॥
 त^३स्मात्तास्त्रभिगमनं विविधनिमित्तं नि^४वार्यते केन ।
 निजपरपण्यस्त्रीणां रागाधीनं तु हृदयनिर्वहणम् ॥ ५१० ॥
 एवंविधदृष्टान्तेरूपपत्तियुतैस्तथेदृशैर्वाक्यैः ।
 अन्यैरपि चाटुपदैरावर्जितमानसो^५ गम्यः ॥ ५११ ॥
 विहितस्वाप^६विबोधं किंचित्प्रक^७टीकृतश्रमग्लान्या ।
 उत्पादितजृम्भिकथा परिरभ्य घनं निशापगमे ॥ ५१२ ॥

१ 'त्ता' इति ब० पा० ।

२ 'तर' इति मु० पा० ।

३ 'गेहाः' इति मु० पा० ।

४ 'प्यलाभाय' इति मु० पा० ।

५ 'तस्मादात्माभिगमनविविधनिमित्तं' इति मु० पा० ।

६ 'विधायते' इति मु० पा० ।

७ 'सं गम्यम्' इति मु० पा० ।

८ 'रबोधं' इति मु० पा० ।

९ 'प्रकटीकृतश्रमं दाध्यात्' इति मु० पा० ।

विघटितपुटं सुद्रदृशा विनोक्त्य ककुभः 'सदीर्घनिःश्यासम् ।

वक्तव्यमिति भवत्या 'रजलि खले किं प्रभा'तासि' ॥ ५१३ ॥

(विशेषकम्)

श्रवणा विषहेत कथं दृढशक्तिममुष्य रतिरसप्रसरम् ।

मदनज'नितानुरागो न विदध्याद्यदि बलाधानम् ॥ ५१४ ॥

धन्या 'चक्राङ्गवधूः प्रियतमसंघट्टनसमयसम्प्राप्त्या

शशिना वियुज्यमाना कुमु'दवति क्षीणपुण्यासि ॥ ५१५ ॥

विकसितसुरभिमनोहरसंस्नानं सरसकुसुममप्राप्तम् ।

न करोति तथा पौडामाखादितविच्यु'तं यथा भृंग्याः ॥ ५१६ ॥

विज्ञापयाम्यतस्त्वां रचितांजलि'मौलिना विधाय नतिम् ।

परिचारकजनमध्ये गणनीयाह प्रसादेन ॥ ५१७ ॥

अथ दौपितरागांगैरपहस्तितला'भदिक्रमोपचितैः ।

मृदुभिश्चित्ता'नुगतैरुपचारैः पातितस्य विश्वासे ॥ ५१८ ॥

श्रवलोक्तितोऽसि लस्यट किमिति वदन्कर्णमंनिधौ निम्ब'तम्

संकटसेनाधात्र्या अद्य मया जालमार्गेण ॥ ५१९ ॥

मालत्या सह के'लिं विदधामि सखी ममेति न विरोधः ।

यत्तु चिरं त्निग्धदृशा पश्यसि तां तत्र मे शंका ॥ ५२० ॥

१ 'विनिमुद्र' इति सु० पा० ।

२ 'सु' इति सु० पा० ।

३ 'प्रयातासि' इति ब० पा०

४ सुद्रितपुस्तके नास्ति ।

५ 'तुल्लिता' इति सु० पा० ।

६ 'चक्राङ्गवधूप्रिय ...' इति सु० पा० ।

७ 'कुमुदिनि' इति सु० पा०

८ 'तिं यथा भृंगः' इति सु० पा०

९ 'माविधाय' इति सु० पा० ।

१० सुद्रितपुस्तके एतच्छ्लोकान्ते युष्ममिति दृश्यते ।

११ 'मार्गसंभ्र' इति सु० पा० ।

१२ 'वा' इति सु० पा० ।

१३ 'य' इति सु० पा० ।

१४ 'किंचिदभिदधामि सखे' इति सु० पा० ।

त्वामागता न वीक्षितुमनुवध्य न याचितः प्रयत्नेन ।
 आह्वय वद किमर्थं ताम्बूलं ग्राहिता कमलदेवौ ॥ ५२१ ॥
 कंचुकमपकर्षन्त्याः प्रकटौ भवेदंसकचकुचपार्श्वम् ।
 साभिनिवेशं दृष्टं भवता किं कुन्दमालायाः ॥ ५२२ ॥
 परिहासेन गृह्येता यद्यंशुकपङ्कवे त्वया रामा ।
 आच्छाद्यापक्रान्ता किं मा^१मवलोक्य पृष्ठतः सहसा ॥ ५२३ ॥
 विज्ञानेन ख्यातां कुसुमलतां त्वं तु वर्णयस्यनिशम् ।
 नृत्यंतीं मृगदेवीं विस्फारितलोचनः पश्यन् ॥ ५२४ ॥
 कारणमत्र न वेद्यरहमृजुपन्यानं प्रसिद्धमुत्सृज्य ।
 वक्रेण यदेषि^२पथा माधवसेनागृहाणे ॥ ५२५ ॥
 इति सेर्यापन्यासैरन्यैश्चामर्मवैधिलघुकोपैः ।
 प्रणयप्रभवैर्विदिते^३ शातोदरि गूढरागत्वे ॥ ५२६ ॥
 श्रुतिविश्रयेऽन्तरिततनुर्जनितस्थितिरायताक्षि सह मात्ता ।
 परूषगिरा त्वं कुर्या इत्थं मिथ्यावचःकलहम् ॥ ५२७ ॥

(अंतः कुलकम्)

अक्लेशोपनतधनः प्रेमप्रकृो निर्गलत्यागः ।
 भट्ट^४महानन्दसुतो निधिभूतोऽभव्यया त्वया त्यक्तः ॥ ५२८ ॥
 व्यसनोपहतविवेको दै^५वैकगतिः स्वदारविद्वेषी ।
 मामविगणय्य मूढे निर्भर्त्सित एव केशवस्वामी ॥ ५२९ ॥

१ 'दक्षकुचपार्श्वम्' इति सु० पा० । २ 'च्छि' इति सु० पा० ।

३ 'ला' इति सु० पा० ।

४ 'सदा' इति सु० पा० ।

५ 'विहिते' इति सु० पा० ।

६ 'महानन्दस्य सुतो' इति सु० पा० ।

७ 'दानैकरतिः' इति सु० पा० ।

अगणितराजापायोऽविच्छिन्नायः स्वभावतस्त्यागी ।
 किमु^१पेक्षितोऽनुरक्तो वामधिया शौ^२ष्टिकाध्यक्षः ॥ ५३० ॥
 पितुरेक एव पुत्रश्च^३तुर्थवयसो गदाभिभूतस्य ।
 द्रविणवतः प्रभुरातो निराकृतो भूरिकामया सोऽपि ॥ ५३१ ॥
 स्वकरेण परित्यक्ता त्वया विभृतिः करोमि किं पापा ।
 सर्वभ^४रेणोपनतं वसुदेवमनादरेण पश्यन्त्या ॥ ५३२ ॥
 पुरुषान्तरसंघर्षात्प्रोत्साहितचित्तवृत्ति^५निरपेक्षम् ।
 वसु विस्मृजति यो रभसान्तस्य न वार्ता त्वया पृष्टा ॥ ५३३ ॥
 चित्रादिकलाकुशलः स्मरन्नास्तविच^६क्षणो वृषप्रकृतिः ।
 उपकुर्वन्नपि सर्वो विद्वेषिगणे त्वया क्षिप्तः ॥ ५३४ ॥
 चन्द्रवतीमाभरणं दत्तं मधुसूदनस्य पुत्रेण ।
 पश्यन्ती विभ्राणामयि रागिणि किं न जि^७ह्वेषि ॥ ५३५ ॥
 ग्रामोत्पत्ति^८रशेषा प्र^९विशन्ती सिंहराज^{१०}विनियोगात् ।
 मन्मथसेनावासे^{११} लघयति ते रूपमौभाग्यम् ॥ ५३६ ॥
 आस्तामपरो लाभो नृप^{१२}वल्लभनन्दिसेनतनयेन ।
 शिवदेव्या उपचारः क्रियते य^{१३}त्नेन पर्याप्तम् ॥ ५३७ ॥

१ 'स्वकरेण परित्यक्तो' इति मु० पा० ।

२ 'शौष्टीय' इति मु० पा० ।

३ 'रतपेक्षम्' इति ब० पा० ।

४ 'क्षीतासि' इति मु० पा० ।

५ 'पश्यन्ती' इति मु० पा० ।

६ 'सं' इति ब० पा० ।

७ 'शौष्टिका' इति मु० पा० ।

८ 'सरेणो' इति ब० पा० ।

९ 'विलक्षणो' इति मु० पा० ।

१० 'मशेषां' इति मु० पा० ।

११ 'ग' इति मु० पा० ।

१२ 'भद्राधिप' इति मु० पा० ।

१३ 'यत्नेन' इति मु० पा० ।

पश्येदं धवलगृहं पाशुपताचार्यभावशुद्धेन ।

कारितमनंगदेव्या विभूषणं पत्तनस्य सकलस्य ॥ ५३८ ॥

आपणिकार्यस्य कुतो राजा लभते चतुर्थमपि भागम् ।

हृदपतिरामसेनप्रसादतो नर्मदा यमुपभुङ्क्ते ॥ ५३९ ॥

पुंस्त्वाख्यापनकामो न स्त्री न पुमाक्किल प्रभुस्वामी ।

अनुवध्ननुपहसितस्त्वया जडः स्वार्थमनपेक्ष्य ॥ ५४० ॥

वाजीकरणैकमतिर्नरनाथानुग्रहेण विख्यातः ।

प्रत्याख्यातः स तथा रविदेवः किंकरत्वमाकाञ्चन् ॥ ५४१ ॥

किं कन्दर्पकुटुम्बे जातोऽभावुत वशीकरणयोगम् ।

कामयवैति सिद्धं येनाकृष्टासि सर्वभावेन ॥ ५४२ ॥

बाल्ये तावद्योग्या पश्चादपि वृद्धभावपरिभृता ।

तारुण्ये रागहृता यदि गणिका भ्रमतु तद्भिचाम् ॥ ५४३ ॥

उपनय भाण्डकसेतद्यदर्जितं मामकेन देहेन ।

विदधामि तीर्थयात्रामास्त्व सुखं प्रेयसा सार्धम् ॥ ५४४ ॥

(अन्तःकुलकम्)

आर्यजननिन्दितानां पापैकरसप्रकाशं नारीणाम् ।

एतावानेव गुणो यद्भीष्टसमागमो निरावरणः ॥ ५४५ ॥

१ 'जडे' इति ब० पा० ।

२ 'गात्' इति मु० पा० ।

३ 'काम -' इति मु० पा० ।

४ 'सिद्धिं' इति मु० पा० ।

५ 'माः स्व' इति मु० पा० ।

६ 'शनेकनारीणाम्' इति मु० पा० ।

नेः धनलाभो ज्ञाभो लाभः खलु वल्लभेन संयोगः ।
 अचिगतादर्याग्निर्नभवति मनसः प्रमो^१दाय ॥ ५४६ ॥
 गाढानुरागभिर्न तारुण्यरसा^२मृतेन संसिक्तम् ।
 न भजति सहृदयहृदयं विभवार्जनसम्भवा चिन्ता ॥ ५४७ ॥
 ज्ञाभः स एव परमः पर्याप्तं तेन तेन तृप्तास्मि ।
 विनिवेश्य यदुत्सङ्गे निक्षिपति मुखे^३ मुखेन ताम्बूलम् ॥ ५४८ ॥
 सुरतश्रमवारिकणान्परिमार्ष्टि^४ निजांशुकेन गात्रेषु ।
 यदुरसि निधाय^५ विह्वसन्तस्य न मूल्यं वसुन्धरा सकला ॥ ५४९ ॥
 शिथिलितनिजदाररतिर्भयि सक्तमना अनन्यकर्तव्यः ।
 यद्मौ जितनलरूपस्तिरत्कृतं तेन गाणिक्यम् ॥ ५५० ॥
 वज्रकुसुमरसास्वादं कुवाणा मधुकरौ^६ विधिनियोगात् ।
 ईदृक्प्र^७सवविशेषं लभते खलु येन भवति कृतकृत्या ॥ ५५१ ॥
 अयि सरले तावदिमा उपदेशगिरो^८ विप्रति कर्णांतः ।
 यावन्नान्तर्भूतं तच्चेतसि मामकं चेतः ॥ ५५२ ॥
 श्रीरसु दुर्गतिर्वा वेश्मनि वामो^९ महत्यरण्ये वा ।
 स्वर्लोके नरके वा किं वज्रना तेन मे सार्धम् ॥ ५५३ ॥
 इदमास्तेऽलंकरणं दुर्जननि गृहाण किं ममैतेन ।
 तेनैव भूषिताहं गुणनिधिना भट्टपुत्रेण ॥ ५५४ ॥

१ 'प्रसादाय' इति सु० पा० ।

२ 'स' इति सु० पा० ।

३ 'मधुकरौ' इति सु० पा० ।

४ 'वसति' इति सु० पा० ।

५ 'सुखा' इति सु० पा० ।

६ 'पिञ्जल' इति सु० पा० ।

७ 'पुरुष' इति सु० पा० ।

८ 'वल' इति सु० पा० ।

उचिन्मनान्निद्युकात्पत्नीं च विदुःशतानि सवेसम्

एवमभिधाश दाम्यश्च जगत्सुः सुरता सद्भुज ॥ ५३ ॥

(सुखं कम् ॥)

इति रागास्तं श्रुत्वा चेतसि कुरुते कदाचिदेवमिदं च

केहाधिष्ठितमनसामविधेयं नास्ति नारीणाम् ॥ ५३ ॥

जननीं जन्मस्थानं बान्धवलोकं दस्तुनि जीवं च

पुरुषविशेषासक्ताः सौमन्तिन्यदुष्णाय मन्वन्ते ॥ ५४ ॥

रणशिरसि हते वज्रे वज्रोपसथं च निर्गतप्राङ्मणः ।

प्राणान्मुमोच दयिता न मन्वविधिना हृता यामा ॥ ५५ ॥

कालवशेनायासौत्पंचत्वं दाक्षिणात्यमणिकंठः ।

प्रमोपगता वेश्या तेनैव समं जगाम भस्मत्वम् ॥ ५६ ॥

भास्करवर्मणि याते सुरवसतिं वाग्नितापि भूपतिना ।

तद्दुःखममहमाना प्रविवेश विलासिनौ दहनम् ॥ ५७ ॥

ज्वालाकरालज्जतभुजि नग्नाचार्यः पपात नरसिंहः ।

तस्मिन्नेव शरीरं निजमजुहोच्छोकपीडिता वेश्या ॥ ५८ ॥

प्रीतिभराक्रान्तमतिस्त्रिदशालयजीविकां क्रमोपगताम् ।

अङ्गीचकार सुक्ता जीहन्ता मिश्रपुत्रमा मृत्योः ॥ ५९ ॥

१ चष्टपुस्तकद्वये नास्ति ।

२ 'भि' इति ब० पा० ।

३ 'पंचत्वम्' इति सु० पा० ।

४ 'जीर्णा' इति सु० पा० ।

५ 'रागांशः' इति ब० पा० ।

६ कृतानुयारासा इति सु० पा० ।

७ 'दासी' इति सु० पा० ।

८ 'भट्ट' इति ब० पा० ।

देशान्तरादुपेता^१ प्रसादमात्रेण वीक्षिता वनिता ।
 तत्याज न पाटयुगं समरे निहतस्य वामदेवस्य ॥ ५६३ ॥
 भट्टकदम्बकतनये चाते वसतिं परेतनाथस्य ।
 चक्रे देहत्यागं^२ रणदेवी वारयोषितां मुख्या । ५६४ ॥
 अस्मान्नेव नगयां द्रविणमदात्कालसंचितमशेषम् ।
 प्रेम्णाकृष्टा गणिका मित्रा^३त्तजनीलकंठाय ॥ ५६५ ॥
 इयमपि^४ मयि विहितास्या मातृवचःश्रवणकलुषिता क्व गता ।
 त्यक्त्वाभरणं सर्वं प्रविजृम्भितमन्युसंवेगा ॥ ५६६ ॥
 उत्सृष्टालंकरणां परिशेषित^५मातृमुक्तपरिवाराम् ।
 संतर्पयामि संप्रति सर्वस्वेनापि हरिणाचीम् ॥ ५६७ ॥
 गेहेन किं प्रयोजनमन्यैरपि बन्धुदारपरिवारैः ।
 संसारग्रहकारणमेका खलु मालती मम हि ॥ ५६८ ॥
 अमृतकरावयवैरिव घटिता सा^६ दृढतरं परिष्वज्य^७ ।
 चेतो नयति समलं ब्रह्मण आनन्दरूपस्य ॥ ५६९ ॥
 आविर्भवदात्मभवचोभक्षतधौरता^८ घनं रभसात् ।
 विगलितकुचयुगलावृत्तिरालिंगति मालती धन्यम् ॥ ५७० ॥

१ 'देशान्तरादुपेते प्रसादमात्रेण वीक्षिते वनिते । पाटयुगं तत्यजतुर्न नामदेवस्य ममिति निहतस्या' इति ब० पा० ।

२ 'सहदेवी' इति ब० पा० ।

३ 'भट्टात्मज' इति ब० पा० ।

४ 'विहितास्या मां मातृवचः कलुषिता क्व गता' इति मु० पा० ।

५ 'परिवर्धित' इति मु० पा० ।

६ 'सातरं विमु...' इति ब० पा० ।

७ 'या' इति मु० पा० ।

८ 'क्ता' इति मु० पा० ।

९ 'तास्य धृतरभसा' इति मु० पा० ।

निर्दयतरौष्ठखण्डनमव्यथङ्गकारमूर्च्छितं सुरते ।

अहहेति वचस्तस्या अपुण्यभाजो न ष्टाङ्गति ॥ ५ ७१ ॥

सृतिजन्मजनितविकृतिव्रततिच्छन्नं करोति संसारम् ।

आवद्धसुरतसंगरविमर्दसंचोभिता दयिता ॥ ५ ७२ ॥

गाढतरास्त्रिष्टवपुर्भजते कान्ता प्रमोदसंमोहम् ।

श्रिधिलौकता तु किञ्चिद्विविधविकारं समुच्छमिति । ५ ७३ ॥

संत्यन्या अपि सत्यं पुरुषोचितकर्मपण्डिताः प्रमदाः ।

सृष्टा^१ तथा तु नियतं विपरीतरतक्रियागोष्ठौ ॥ ५ ७४ ॥

तत्रौवाद्यविशेषानु^२द्वामानन्यजन्मवस्तस्याः ।

कुहरितरेचितकम्पितसम्पादननैपुणं करोति ज^३डान् ॥ ५ ७५ ॥

ललितांगहारजुम्भितवलितस्मितवेपनानि मालत्याः ।

पश्यञ्जहाति कामो रतिमोहनचेष्टितेषु वज्रमानम् ॥ ५ ७६ ॥

न ग्राम्यं परिहसितं नाविभ्रमतरलितो^४ऽक्षिविचेपः ।

सुर^५तोद्योगनिरोधो दोहददानं न पुष्यबाणस्य ॥ ५ ७७ ॥

नार्थपरो लप^६नरसो न पराश्रयवेदने विचक्षणता ।

नासौष्टवं प्रसंगे^७नोल्बणगुणकीर्तनेषु भारत्याः ॥ ५ ७८ ॥

नापरपुरुषस्लाघा न त्यागः कालदेशवेशस्य ।

वैद्ग्ध्यजन्मभूमेर्गुरुजघनभरेण मन्दयातायाः ॥ ५ ७९ ॥

(विशेषकम्)

१ 'वेष्ट्याः' इति सु० पा० ।

२ 'दृष्टानया' इति सु० पा० ।

३ 'डु' इति सु० पा० ।

४ 'रुजम्' इति सु० पा० ।

५ 'ताक्षि' इति सु० पा० ।

६ 'तानुद्योगविधौ' इति सु० पा० ।

७ 'नयन' इति सु० पा० ।

८ 'प्रसंगे न चान्यगुण...' इति सु० पा० ।

चक्रकृत्स्नित्वाजर्णं हंसं सन्नाशेनकुलपरिरम्भम् ।

पारावतावगृह्णन्माचरति सुमध्याना यथावसरम् ॥ ५८० ॥

तद्वक्रवचनं ह्यप्यवहति हनमानसस्य जायते ।

अनुकूलसुन्दरा अपि भरणोयाः केवलं दाराः । ५८१ ॥

सृचयति पृथङ्करणं भ्रातृणां वक्ति विषमशीलत्वम् ।

विवृणोति गृहविर्मथ्यामभिनन्दति पितृकुलस्य गुणवत्ताम् ॥ ५८२ ॥

अन्यसुतपक्षपातं कथयति मातुस्तिरस्करोति पतिम् ।

पार्श्वनिमग्ना जाया मा यातु विमुच्य कामुकं मदनः ॥ ५८३ ॥

(युग^१लकम्)

एवं कृतेऽपि सुन्दरि यदि तिष्ठति नाचकः प्रकृत्यैव ।

इत्थं पथि परिमोषस्त्वत्सख्या नैपुणेन वक्तव्यः ॥ ५८४ ॥

गृहकार्यव्यग्रतया चित्तग्रहणाय वा कुलस्त्रीणाम् ।

नायाते भवति सखी प्रावृद्धनकलुषिते दिशां चक्रे ॥ ५८५ ॥

प्रग्रोवकशयनगता स्फारौभवदात्मसम्भवविकारा ।

त्वदूर्ध्वनिहितनेत्रा गौतामन्येन गौतिकामशृणोत् ॥ ५८६ ॥

(युग^१लकम्)

‘यदि जोवितेन कृत्यं सम्भावय विरहिणि प्रियं तूर्णम् ।

घनरसितस्य हि पुरतः कदलीदलकोमलः कुलिशपातः ॥ ५८७ ॥

१ ‘हंसस्याश्लेषं नकुलपरिरम्भम्’ इति व० पा० । २ ‘वदन’ इति सु० पा० ।

३ ‘पार्श्वनिमग्नां जायां मानयति विमुच्य कामुकं मदनः’ इति सु० पा० ।

४ रुद्रितपुस्तके नास्ति ।

५ ‘प्राग्भोवक’ इति सु० पा० ।

६ रुद्रितपुस्तके न दृश्यते ।

१। कर्णं सारवादीहृन्नाम्ना नुवन्तः सन्दि कर्षीणाः ।
 यं विप्रहृत्के रीर्षद्विद्यतमविरहानलामारम् ॥ ५८ ॥
 समं नु दिनां वनेतेऽपि प्रथमि लब्ध्या सहायसामथीम् ।
 विदधति सकरकेवज उक्कलिकाविधुरितं हृदयम् ॥ ५८ ॥
 उक्काठयति भृशं मां समीरणो वकुलकुसुमगन्धाढ्यः ।
 प्रच्यावयन्ति धैर्यान्मधुरध्वनिभिः कलापसृतः ॥ ५९ ॥
 सतडिन्मिलदलाकाममितासुधरावलीं समुद्यन्तीम् ।
 उत्सहते मां वीक्षितुमविरलमालिङ्गितो यथा कान्तः ॥ ५९ १ ॥
 खेच्छागमनलघुत्वं बहलापार्थं निशासु पन्थानम् ।
 न विचारयति महिला अभीष्टजनसंगतावुक्ताः ॥ ५९ २ ॥
 क्रियतां भूषणशोभा त्वरयति मे मानसं मनोजन्मा ।
 रंजयति मनो नितरां कलधौतनिवेशितं रत्नम् ॥ ५९ ३ ॥
 घनजलदावृतककुभि प्रदोषसमये प्रदोषगमनाय ।
 विदधानया कुबुद्धिं रागान्धे किमिदमारब्धम् ॥ ५९ ४ ॥
 वचनप्रपंचमारं जांयाश्रितमन्यदेशसम्बन्धम् ।
 पुरुषस्यभिगन्तुकामा नवेयमभिसारिका दृष्टा ॥ ५९ ५ ॥
 जलधौततिलकरचनां गलदम्भोविन्दुलुलितकेशान्ताम् ।
 तिम्यत्तनुलौना^१वृत्तिचण्डानिलसलिलपातकंटकिताम् ॥ ५९ ६ ॥
 अविभावितसमविषमप्रखलदंष्ट्रिं सहायकरलग्नाम् ।
 पुरतोऽध्वनः प्रमाणं मुहुर्मुहुः साध्वसेन प्रच्छन्तीम् ॥ ५९ ७ ॥

१ 'नितान्तं' इति सु० पा० ।

२ 'सत्राहः' इति सु० पा० ।

३ 'दर' इति व० पा० ।

४ 'लौला' इति म० पा० ।

अन्यस्त्रीषु च पत्यौ व्यग्रे कृच्छ्रेण कथमपि प्राप्ताम् ।
 तत्कालयोग्यपरिजननिवेदितामिति विकल्पसह सचिवैः ॥ ५८ ८ ॥
 किं प्रेम्णोऽयं महिमा किमुतानन्त्यं धनप्रलोभस्य ।
 किं वाऽन्यतः प्रवृत्ता प्रवेशिता वातवर्षण ॥ ५८ ९ ॥
 संनिहितकलत्राणामनुचितमिति बाह्यलोकसंवदनात् ।
 अन्यस्मिन्नुद्वसिते विसर्जितामिष्टमालतीकेन ॥ ६० ० ॥
 लोकेन हास्यमानां विभ्राणां वाससी जलक्लिन्ने ।
 रूपमदमुत्सृजन्ती वैलक्ष्याद्विहसितेन नतवदनाम् ॥ ६० १ ॥
 पश्चात्तापगृहीतां कण्टकदभाग्यभिन्नपादतलाम् ।
 अस्मद्वचः स्मरन्तीं द्रक्ष्यन्त्यभिसारिकां सुकर्माणः ॥ ६० २ ॥
 इति परुषमभिदधानां मातरमवधीर्य युष्मदभ्याशम् ।
 चौरहतका व्रजन्तीं विद्रावितरक्षिणः सखीं मुमुषुः ॥ ६० ३ ॥

(महाकुलकम्)

एषा प्रपंचरचना यदि भवति वृथा पुनः पुरस्तस्य ।
 वणिगिदम्बुपेत्य वक्ष्यति सहायसंचोदितो भवतीम् ॥ ६० ४ ॥
 पूर्वं दत्तस्योपरि मुक्ताहारस्य केदरान्त्रिंशत् ।
 परिचारिकया नीता अन्यानपि मृगयते ५व्ययस्य कृते ॥ ६० ५ ॥
 यत्तु घनसारकुंकुमचन्दनधूपादिमुक्तकं दत्तम् ।
 तत्सम्पुटके लिखितं शृणु पिण्डलिकां करोमि ते पुरतः ॥ ६० ६ ॥

१ 'अन्यस्मिन्प्रेतपती' इति ब० पा० ।

२ 'विकल्पसदृशविधौ' इति मु० पा० ।

३ 'त्यंतं' इति मु० पा० ।

४ 'पि' इति मु० पा० ।

५ 'व्ययस्य' इति मु० पा० ।

एतावन्तं कालं नाव'ष्टभ्यार्थिता मया त्वमस्मि ।
 रिक्तं भाण्डम्यानं मान्प्रतमिति याचना क्रियते ॥ ६०७ ॥
 एवंवादिनि तस्मिन्किञ्चिन्नज्जानता^१ चणं स्थित्वा ।
 प्रियपूर्वं प्रश्रितया वाचा वाच्यः सर्वैस्तच्छम् ॥ ६०८ ॥
 हारस्तवैव तिष्ठन्तु मध्यम्यस्यापितेन मृत्येन ।
 शेषं ततो यदन्यत्तद्विवैः प्ररचिय्यामि ॥ ६०९ ॥
 इयमपि कपटग्रथना^२ पूर्वसमा चेत्तदेदमभिधेयम् ।
 आशंकन्तेऽनिष्टं कातरहृदया हि योषितः प्रायः ॥ ६१० ॥
 अपटुशरीरे स्वामिनि विजज्ञा भगवतौ मया गत्वा ।
 भवतु निरामयदेहो जीवितनाथस्तव प्रसादेन ॥ ६११ ॥
 सत्यन्नवाञ्छितार्था बन्धुपहारेण पूजयिष्यामि ।
 मामधौविरहेण तु न वितोर्णस्तत्र मे मनसि शंका ॥ ६१२ ॥
 (विशेषकम्)
 अस्मिन्व्यर्थीभूते रिक्तौकत^३श्रीर्णवेश्मनो दाहम् ।
 उत्पाद्य मन्दगामिनि सर्वविनाशः प्रकाशमुप^४नेयः ॥ ६१३ ॥
 क्षिग्धत्वमलं बुद्ध्या सहभोजनशयनवसनलिंगेन ।
 एभिरुपायद्वारैर्वान्त^५विरिक्थस्त्वया कार्यः ॥ ६१४ ॥
 वार्धुषिककदर्शनया भोगध्वंसात्सहायवचनैर्वा ।
 अवधारितेऽपि निपुणं वरगात्रि विलुप्तमारत्वे ॥ ६१५ ॥

१ 'नावसरेऽत्यर्थिता' इति सु० पा० ।

२ 'षण्डसमा' इति ब० पा० ।

३ 'त्रेयः' इति सु० पा० ।

४ 'वैक्षणं दृष्ट्वा' इति सु० पा० ।

५ 'शून्य' इति सु० पा० ।

६ 'नातिविरक्त' इति सु० पा० ।

परुषवचोनिर्धारणमा'यत्यामीहितोपघातौति ।

यन्नादमी विधेया गम्यस्य विमोक्षणोपायाः ॥ ६१६ ॥

अथगामननिर्देशः प्रत्युत्थानादिकेऽपि ग्रैथिल्यम् ।

सासूयसोपहासा आलापा मर्मवधि परिहसितम् ॥ ६१७ ॥

तत्रतिपक्षज्ञाघा तदधिकगुणरागकीर्तनावृत्तिः ।

वदति प्रिय आभौच्छां^१ वद्धप्रलापित्वदूषणाख्यानम् ॥ ६१८ ॥

वचनान्तरोपघातैस्तत्रस्तुतसंकथासमाक्षेपः ।

तद्भवहारजुगुप्सा सव्यपदेशस्तदंतिकत्यागः ॥ ६१९ ॥

व्याजेन कालहरणं स्वापावसरे विवर्तनं शयने ।

निद्राभिभव^२ख्यापनमुद्वेगः संमुखीकरणे ॥ ६२० ॥

गुह्यस्पर्शनरोधः स्वभावसंस्था^३रताभियोगेषु ।

चुम्बति वदनविकम्पनमालिंगति कठिनगात्रसंकोचः ॥ ६२१ ॥

असहिष्णुत्वं प्रहणनकररुहदशनक्षतिप्रसंगेषु ।

दौर्धरते निर्वेदः स्वपिहीति^४रताभियोजके भूयः ॥ ६२२ ॥

तदशक्तावनुबन्धो वैदग्ध्यवि^५कासने तथा हासः ।

रात्र्यवसानसृहया पुनः पुनर्यामिकप्रश्नः ॥ ६२३ ॥

निःसरणं वासगृहादुषमि समुत्थाय तल्पतस्वरया ।

सरभसमुदौरयंत्या निशा प्रभाता प्रभातेति ॥ ६२४ ॥ (कुल्ल^६कम्)

१ 'वख्यासाह्वयोपघातीनि' इति मु० पा० ।

२ 'च्छां' इति मु० पा० ।

३ 'स्वा' इति मु० पा० ।

४ 'पनानुयोगेषु' इति मु० पा० ।

५ 'वचो' इति ब० पा० ।

६ 'नाशने' इति मु० पा० ।

उभयेच्छया प्रवृत्त निरुपाधि त्रेम भवति रत्नलीचम् ।
 अन्योन्यमसामकौ संस्थानमिवाभिजातमणिहेहोः ॥ ३०५ ॥
 यस्त्वेकाग्रधरागः परिभवद्दौर्बल्यदैन्यनाशानाम् ।
 स निदानं समन्दिग्धं मीतं प्रति दशमुखयेव ॥ ३०६ ॥
 यानि हरन्ति मनांसि स्मितवीक्षितजल्पितानि रत्नानाम् ।
 तानौव विरक्तानां प्रतिभंति विवर्तनानीव ॥ ३०७ ॥
 विदधातु किमपि कथमपि निगृह्यमाणा सुहृत्प्रामिष्ये ।
 इति यत्र वचः स्वीणां तत्रापि रजत एव पशुतुल्याः ॥ ३०८ ॥
 यत्र न मत्स्यविकाराः सद्भावसमर्पणं न गात्राणाम् ।
 तस्मिन्मुद्रितभावे पशुकर्माणि पशव एव रज्जंते ॥ ३०९ ॥
 अवधीरणयोपहतः प्रतिदिवसं ह्यौयमानसद्भावः ।
 अभिमानवान्मनुष्यो योषितमृडामपि त्यजति ॥ ३१० ॥
 सात्त्विकोचं सख्याः पाणितलं पाणिना समाहृत्य ।
 यन्नरमुपहमति स्त्री ददातु तस्मै महौ रत्नम् ॥ ३११ ॥
 पुरुषान्तरगुणकौर्तनमन्योद्देशेन चात्मनो निन्दाम् ।
 गृणन्नपि यः स्वस्यः स्वस्योऽसौ कालपाशवद्भोऽपि ॥ ३१२ ॥
 भ्रवगम्याभिप्रायं स्वामिन्याः परिजनोऽपि यं पुरुषम् ।
 अवहसति तिरस्कार्यं तस्य न मूल्यं वराटिकाः नच ॥ ३१३ ॥
 तत्त्वातत्त्वसमुत्थव्यवहृत्योर्योऽन्तरं न जानाति ।
 स्थानं भवति स पशुपतिरपसंग्रथमर्धचन्द्रलाभस्य ॥ ३१४ ॥

१ 'स' इति सु० पा० ।

२ 'च ललितस्मितवीक्षितानि' इति सु० पा० ।

३ 'मनः' इति सु० पा० ।

क्रमकृशितगौरवांशो रिक्ततया लाघवं परापतितः ।
 अप्राप्तपरिच्छेदः झुवतेऽभौ युवतिसरिति कुमनुष्यः ॥ ६३५ ॥
 यत्नेन कपटघटितान् शृंगारोद्दीपनार्थमनुभावान् ।
 रतिशिल्पजीविकाभिर्मूढास्तत्त्वेन गृह्णन्ति । ६३६ ॥
 या धनहार्या नार्या निर्मर्यादाः स्वकार्यतात्पर्याः ।
 मह ताभिरपीहन्ते वत मन्दाः संगतमजर्यम् ॥ ६३७ ॥
 अपरोक्षधनो गम्यः श्रीमानपि नान्यथेति निर्दिष्टम् ।
 कन्दर्पशास्त्रकारैः कुतः कथा लुप्तविभवस्य ॥ ६३८ ॥
 व्यासमुनिनापि गौतं द्वावेव नराधमौ मनो दहतः ।
 योऽनाद्यः कामयते कुप्यति यश्चाप्रमुत्वयुक्तोऽपि ॥ ६३९ ॥
 क्षीणद्रव्ये देहिनि दारा अपि नादरेण वर्तते ।
 किमुतादानैकरसाः शरीरपणवृत्तयो दास्यः ॥ ६४० ॥
 अविदितहेयादेयास्तिर्यचोऽपि त्यजन्ति पीतरसम् ।
 कुसुमं किमु कार्यविदो वेश्या नरमात्तमर्वस्वम् ॥ ६४१ ॥
 उत्पादयति सदानो रागं रागात्मको यथाभ्यधिकम् ।
 निर्देहं निर्दानोऽपि सदा नो निःसन्देहं तथैव मनुजन्मा ॥ ६४२ ॥
 यदतीतं तदतीतं भाविनि लाभेऽपि नातिवज्रमानः ।
 तत्कालहस्तनिपतितमनियतपुंसां मुदे वित्तम् ॥ ६४३ ॥
 पीडितमधु मधुजालं तुच्छीभूतं च मन्मथग्रस्तम् ।
 मुञ्चन्ति मदनशेषं चुद्राश्च प्रकटरामाश्च ॥ ६४४ ॥
 एकः क्रीणात्यद्य प्रातर्भविता तथापरः क्रेता ।
 अन्यवशे क्षणमेकं न विक्रयः शाश्वतोऽस्ति वेश्यानाम् ॥ ६४५ ॥

सन्दर्शितपरमार्थं भ्रूजेपकटाक्षदृष्टिहमितादि ।

शृण्वन्ति ये सकर्णास्तत्कृतमन्यत्र संक्रान्तम् ॥ ६४६ ॥

यदि नाम निराकरणे न समर्था च्छिन्नकार्यवन्धेऽपि ।

काचिन्महानुभावा बोद्धव्यं तदपि चेतनावद्भिः ॥ ६४७ ॥

तेनार्थेनोपकृतं तथापि तस्य स्वटेहटानेन ।

तच्चातीतं सम्प्रति निरर्थकः शुष्कशृंगारः ॥ ६४८ ॥

अवधीरणा रसायनमवमानो भवति यस्य परितुष्ट्यै ।

योग्योऽसौ पुरुषखरः खगतरनिर्भर्त्सितोक्तिकुलटानाम् ॥ ६४९ ॥

दीपज्वालाललने व्रजतः खलु निर्वृतिं तयोस्त्रियान्भेदः ।

प्रथमा स्नेहेन विना तथापरा स्नेहयोगेन ॥ ६५० ॥

धर्मः कामनमभिनवगुणवन्निःस्वस्य मदनयोगवतः ।

अर्थोऽर्थवतोऽभिगमात्कामः समरतिनरोपभोगेन ॥ ६५१ ॥

यस्तु न धर्मप्राप्त्यै नार्थाय न कामसाधनोपायः ।

स पुमान्सचरितनरैः पर्यनुयुक्तः किमाचष्टे ॥ ६५२ ॥

(संदानितकम्)

कामोद्वेगग्रहीतं धूर्तरूपहस्यमानशृंगारम् ।

दारिद्र्यहतं यौवनमवुधानां केवलं विपदे ॥ ६५३ ॥

व्यपगतकोषे रागिणि याति लयं पानमात्रलाभकृते^१ ।

चुद्रा मधुकरिकाजे न तु गणिका चिंतितस्वार्था^२ ॥ ६५४ ॥

यासां कार्यापेक्षा सकटाक्षनिरीक्षणेऽपि वेश्यानाम् ।

दर्शनमात्रचुभितैर्वच्यन्ते ताः कथं पुरुषैः ॥ ६५५ ॥

१ 'हता' इति ब० पा० ।

२ 'र्थे' इति मु० पा० ।

क्लेशाय दुर्भंगानां नाना^१स्थितिगात्रभंगविन्यासः ।
 गणिकाभिनयचतुष्टयमाकृष्टौ स्वापतेयपुष्टानाम् ॥ ६५ ६ ॥
 किं धच्छति भौमांऽपि ज्वलनः खलु तादृशं कुलांगारम् ।
 यो दह्यते^२ऽविरामं विरक्तदासीतिरस्कारैः ॥ ६५ ७ ॥
 गृहमेतदीश्वराणां कांतारं दुप्यवेशमन्येषाम् ।
 क्लृप्तमिदं^३कुङ्कुजया 'न मान्तौ कामसत्रदानपरा' ॥ ६५ ८ ॥
 इति ^४चोदितनिजचेटीनिगदितकटुकाक्ष^५रान्यकृतलक्ष्याः ।
 आकर्णयतो वाचो देवोपहतस्य तस्य मर्मसृजः ॥ ६५ ९ ॥
 एवमभिधेयमानो बुध्यति यद्वि नो पशुर्नराकारः ।
 तदिदं सुन्दरि वाच्यः प्रयितवचसा त्वया कामी ॥ ६६ ० ॥
 प्रीयत एव तवोपरि हृदयं मे किंतु गुरुजनाधीना ।
 माद्ववचो^६ऽतिक्रमणं न ममर्था संविधातुमहम् ॥ ६६ १ ॥
 अर्हसि तावदतस्त्वं गंतुमितः कतिपयान्यपि दिनानि ।
 पुनरपि भवतैव समं भोक्तव्यं जौवलोकसुखम् ॥ ६६ २ ॥
 निवासितेऽथ तस्मिन्यः कामी पूर्वमुञ्चितो^७ भुक्त्वा ।
 तस्य प्राप्तविभूतेर्युक्तिरियं भिन्नसन्धाने ॥ ६६ ३ ॥
 उपवनलौलाविहरणहावोज्ज्वलमंजुलस्य सह तेन ।
 वर्णनमिति वृत्तस्य स्मरजविकाराश्च वीचिते तस्मिन् ॥ ६६ ४ ॥

१ 'मानस्तुति' इति सु० पा० ।

२ 'दह्यते न विरसं' इति सु० पा० ।

३ 'दं समुजया' इति सु० पा० ।

४ 'तू' इति सु० पा० ।

५ 'खलतलक्ष्या' इति सु० पा० ।

६ 'गतिक्रमणं' इति सु० पा० ।

७ 'तोऽभूत्ते' इति सु० पा० ।

इदमुपवनमतिधन्यं निर्भरमालिङ्गितं सुरभिलङ्ग्या ।
 मत्सकं न्यापितपाणिबंधाम म यत्र जीविताधीशः ॥ ६६५ ॥
 मख्य इतो भ्रमरकुलवासितया प्रियतमो मया महमा
 वक्रौभवत्ययोधरमुपगूढोऽधीरसौत्कारम् ॥ ६६६ ॥
 रणदिन्दिन्दिरवृन्दे कूजत्कलकण्ठं वागरमणौये ।
 अत्रातिसुक्तकण्ठे मरुदौरणविधूतकुसुममञ्चने ॥ ६६७ ॥
 मयि जाताधिकरागो वलवति मदने महायसामय्या ।
 कान्तः पल्लवशयने नो दृष्टिमगाद्विविक्तकाशेषु ॥ ६६८ ॥
 (युगलकम्)

प्रेखोलनस्य युक्त्या विधन्याश्चंद्रयं नखैर्धृतः ।
 चक्रे मां मदनमयीं व्रततिप्रेखामिमां समारूढाम् ॥ ६६९ ॥
 स्पृहणौयोऽयमशोकः स्पृष्टो यदल्लभेन हस्तेन ।
 अस्मद्वतंसकार्थं नूतनदलपल्लवान्चिचारयता ॥ ६७० ॥
 अस्मिन्सहकारतले तस्योत्सगे सल्लौलमाभीना ।
 अश्रुणवमहमिति वाचः पश्यंती विलसितानि तरुणानाम् ॥ ६७१ ॥
 उत्थापय मानरसे दयितं चरणायनिपतितं तूर्णम् ।
 अत्याकृष्टं चुव्यति सुदृढमपि प्रेमवन्धनं मृदे । ६७२ ॥

- १ 'मत्सकप्राप्तित' इति सु० पा० ।   २ 'वार' इति सु० पा० ।
 ३ 'वितत' इति सु० पा० ।   ४ सुद्रितपुस्तके नास्ति ।
 ५ 'प्रेखोलनवितरगवुक्त्या' इति ब० पा० ।
 ६ 'व्रतपुंखमिमां समधिहृदाम्' इति सु० पा० ।
 ७ 'यदल्लभेन' इति सु० पा० ।   ८ 'मानवशे' इति सु० पा० ।

तिष्ठन्नपि^१ यातसमः किं तेन निवारितेन सखि पशुना ।
 यामौति निष्प्रकम्पा विनिःसृता यस्य^२ माधरे वाणी ॥ ६७३ ॥
 आयुःसारं^३ यौवनमृतुसारः कुसुमसायकवयस्यः ।
 सुन्दरि जौवितसारो रतिभोगरसामृतस्वादः ॥ ६७४ ॥
 रम्यं कुसुमस्तवकं कुरु मे प्रिय कैकिरातमवतंमम् ।
 तिष्ठतु वा किमनेन प्रत्यग्रमशोककिसलयं चारु ॥ ६७५ ॥
 अस्तामास्तामेतदप्रापय मां सिंदुवारमभिरामम् ।
 नहि नहि राजति सुतरां चूतद्रुममंजरी कर्णे ॥ ६७६ ॥
 धिक्कारुण्यमकान्तं धिक्कान्तं यौवनेन रहितं च ।
 धिक्कद्वयमपि मन्मथसामर्थ्यविकासितं विना सुरतम् ॥ ६७७ ॥
 जनितोऽप्यपराधश्चतैर्वासे तस्मिंश्चिरप्ररूढोऽपि ।
 अवगतमधुना सख्या न^४ वसन्तमतीत्य वर्तते मानः ॥ ६७८ ॥
 वर्षगतस्य हि सारः^५ काललवः प्रथममेलकस्थानम् ।
 सचकितमागच्छन्ती सोत्कलिकैर्यत्र दृश्यते रमणी ॥ ६७९ ॥
 किं निर्मितोऽसि धात्रा नवोऽपरः किमु वसन्तगुण एषः ।
 कुसुमशरपूर्णद्वणः किमुताभवदन्य एष कंदर्पः ॥ ६८० ॥
 नो पश्यसि यदि ककुभः प्रचुरो^६ज्ज्वलकुसुमसुरभिरमणीयः ।
 परमृतकूजनमिश्रं न शृणोषि यदि द्विरेफस्यंकारम् ॥ ६८१ ॥

१ 'उत्तिष्ठन्नपि यातः' इति सु० पा० । २ 'माधवे' इति ब० पा० ।

३ 'शास्त्रविकासं' इति ब० पा० । ४ 'अधि' इति सु० पा० ।

५ 'तत्र सत्त्वमतीत्य' इति सु० पा० । ६ 'कलेवर' इति सु० पा० ।

७ 'द्वल' इति सु० पा० ।

गन्धं यदि च न लभसे वासितद्विग्व्योम सुमनसां हृद्यम् ।
 अनुभवसि यदि स्पृशं नो श्रौतल्लदाक्षिणात्यपवनम् ॥ ६८० ॥
 १ वसनेन्द्रियैकशेषः परमंचार्याजनेन परिभूतः ।
 नार्हसि तदिति त्यक्तो निजाश्रमं गन्तुमन्यतो निरतः ॥ ६८३ ॥
 अस्मिन्सरसि सलीलं करयंचविनिर्घटंबुधाराभिः ।
 दयितेन ताडिताहं मयाप्यसावाहतो मृणालिकया ॥ ६८४ ॥
 पुनरन्तर्जलमग्नो मामुपगम्याविभावितः सहसा ।
 उच्चिन्नेप सहस्रं हासितसन्निहितपरिवारः ॥ ६८५ ॥
 संभक्ताद्रावरणं जघनं नः पश्यतस्तदा तस्य ।
 प्रथमाकांक्षाकृतं भेजे सम्भोगप्रतंगारः ३ ॥ ६८६ ॥
 कालप्रदेशवेष^४व्यापारस्थितिविशेषघटनाभिः ।
 चिररूढोऽपि हि यूनां नवलमुपनीयते रागः ॥ ६८७ ॥
 साद्रमर्षयतोऽङ्गं गोत्रस्खलनापराधिनस्तस्य ।
 सख्यः स्मरामि सहसा विल^५चतां क्लिष्टहसितस्य ॥ ६८८ ॥
 प्रत्यग्रनखत्रणितस्तनान्तरे ^६क्षिपति लोचने स्पृहया ।
 ७ प्रेयसि ह्रीताच्छादनमकरवमहमजिनीपत्रम् ॥ ६८९ ॥
 चिघ्नातर्कितमभोगर्भितनलिनीपलाश^८पुटमारात् ।
 आहतया यद्विहतं स्वस्यधिया ^९तत्र शक्यते कर्तुम् ॥ ६९० ॥

१ 'वसने क्षियैकशेषः खलु पंचार्या गुणेन परिभूतः ।' इति सु० पा० ।

२ 'ननु' इति सु० पा० ।

३ 'रम्' इति सु० पा० ।

४ 'भोग' इति सु० पा० ।

५ 'व्य' इति सु० पा० ।

६ 'स्पृशति' इति ब० पा० ।

७ 'प्रेमसिताच्छा...' इति सु० पा० ।

८ 'पटभावात्' इति सु० पा० ।

९ 'नैव' इति सु० पा० ।

सुश्रियो^१ हावविधिर्मदनालसगात्रजृम्भितं^२ खलितम्
 गूढस्यानप्रकटनमंगुलिविस्फोटनं स्मितं सुभगम् ॥ ६८ १ ॥
 नीवी^३भ्रविमोक्षो सुडुर्मुहुः केशपाशविश्लेषः ।
 स्वाधरदृशनग्रहणं बालकपरिचुम्बनं रतोत्सुकता ॥ ६८ २ ॥
 माकांचितं क्षिपत्या तरलायतलोचनं मुहुः कान्ते ।
 उद्दिश्य तद्वयम्यकमिति शोकयस्त^४वस्तुगिरः ॥ ६८ ३ ॥
 एक्रीभावं गतयोर्जलपथसोर्मिचचेतमोश्चैव ।
 व्यतिरेककृतौ शक्तिहेमानां दुर्जनानां च ॥ ६८ ४ ॥
 येन तदा^५मामूचे परिजनमुत्सार्थं विधृतनटमन्युः ।
 दर्शितहितस्वरूपः परपौडाकरणपण्डितः^६ प्रखलः ॥ ६८ ५ ॥
 अविदितगुणान्तराणां को^७ दोषः^८ प्रान्तदेशवामानाम् ।
 स्वाधीनकुंकुमा अपि यद्विदधति वज्रमतिं नीले ॥ ६८ ६ ॥
 क्व महीतल्लरभा^९ त्वं न्यकृतचन्द्रप्रभा खदेहरुचा ।
 चित्रलता क्व वराकौ नीचैरुपसेवितारोहा ॥ ६८ ७ ॥
 यस्य न खलु विगणिताः प्रज्ञात्मानो महाधनाः कुलजाः ।
 मोऽद्य हृदयेन तस्यां त्वयि तिष्ठति बाह्यवृत्तेन ॥ ६८ ८ ॥
 तामेव समाचरणां सद्भावेन प्रवर्तितां निपुणैः^{११} ।

१ 'दूरविधि' इति सु० पा० । २ 'खलितम्' इति सु० पा० ।

३ 'वर्णशिरः' इति सु० पा० । ४ 'मा भूवुः' इति सु० पा० ।

५ 'प्रथमः' इति सु० पा० । ६ 'नी' इति सु० पा० ।

७ 'म' इति सु० पा० । ८ 'रक्षालं' इति सु० पा० ।

९ 'मि' इति सु० पा० । १० 'यस्यार्थे न विग...' इति व० पा० ।

११ 'शाः' इति सु० पा० ।

विन्दति सच्च कुशलाः सच्चविक्रान् प्रसिद्धिम् ॥ ३९ ॥

तव नृ विक्रदप्रसक्तत्वमेवैवैतन्मं समोदृत्तिन

नारोहन्ति नृ भवैव निवदितं पात्रिचित्तम् ॥ ४० ॥

इति दुर्जलाभिनिःसृतवाग्विशदूषितममस्तवपुषो मे ।

ईव्यान्वः प्रवृद्धाश्चिररूढप्रणयरत्नण्डनप्रभवाः ॥ ४० ॥

उद्युहृदयतया तस्माद्दुभाषितवज्रपातविह्वलानाम्

विकृविशेषवितर्का न स्पृशति प्राचगो मनः स्त्रीणाम् ॥ ४० ॥

(युगलकम्)

प्रियमपि वदन्तुरात्मा क्षिपति विपत्सागरे दृक्क्षारे :

आसाद्य प्राणभृतो मृतये परिलेडि जिह्वया रवङ्गः ॥ ४० ॥

अतिकोमलमतिपरिमितवर्णं लघुतरमुदाहरति शठः ।

परमार्थतः स हृदयं दहति पुनः कालकूटघटित इव ॥ ४० ॥

हितमधुराक्षरवाणीव्यवहारमनुप्रविश्रुतौ तन्नौनम् ।

मरुत्ता दुराग्रयानामुपघातं फलत एव विन्दति ॥ ४० ॥

परसंतापविनोदो यत्राहनि न प्रयाति निष्यत्तिम् ।

अंतर्मना असाधुर्न गणयति तदायुषो मध्ये ॥ ४० ॥

१ 'रूपं प्रभेदेन' इति मु० पा० ।

२ 'भवतु' इति ब० पा० ।

३ 'सत्कर्मविवेचने मनोदृष्टिः मारोहतीति मेवं निवेदितं परिजनेन...' इति मु० पा० ।

४ 'भि' इति ब० पा० ।

५ 'गभि' इति ब० पा० ।

६ 'तस्मा' इति ब० पा० ।

७ 'र्त्त' इति मु० पा० ।

८ 'प्रियमपि वदति दुरात्मा क्षिपति विपत्सन्धनुधारे' इति मु० पा० ।

९ 'हतो' इति मु० पा० ।

१० 'रवङ्गम्' इति मु० पा० ।

११ 'तन्मानम्' इति मु० पा० ।

१२ 'तदा सुखोमध्ये' इति मु० पा० ।

यौवनसुखेन सार्धं ^१मथैव यूथं परिच्छिन्नाः ॥ ७०४ ॥

अधुना ^२नुतापपावकमध्यगता पच्यमानसर्वांगी ।

निष्कलजन्मप्राप्तिर्जीवाम्युच्छ्वासमात्रेण ॥ ७०५ ॥

स्थानेषु येषु युग्मत्संग^३तया क्रौडितं चिरं धृत्या ।

तानि खलु वीक्षमाणा भवामि कण्ठस्थितप्राणा ॥ ७०६ ॥

अन्य^४वशेन विसंज्ञा कृतभूषा^५ यंत्रसूत्रसंचारा ।

दारुमयीव प्रतिमा विदधामि विडम्बना वक्त्रोः ॥ ७०७ ॥

अदि नामोदरभरणप्राप्त्यै कुरुतेऽन्ययुष्यसंश्लेषम् ।

तदपि न पुष्टिर्भृग्या अपिवन्त्या आर^६विन्दमकरन्दम् ॥ ७०८ ॥

आस्तामपरो लोकः क्रीडा^७पेक्षी परापदि प्रीतः ।

व्यसनान्तरे पतन्ती न वारिता परिजनेनास्मि^८ ॥ ७०९ ॥

किं वा वज्रभिः कथितैः सम्प्रति हि मयापि निघमिता बुद्धिः ।

स्यास्यामि संनियुक्ता भवद्गृहे प्रेष्यभावेन^९ ॥ ७१० ॥

इति नेत्रादिविकारैर्विशुपनीतं प्रलीनधैर्या^{१०}गम् ।

^{११}मारयहाभिभूतं परिमृष्टप्राङ्गिराकृतिस्ररणम् ॥ ७११ ॥

प्रादुर्भूतरिरसं क्षणे क्षणे जघनदेशगतदृष्टिम् ।

पक्वामिव विमोक्ष्यसि पूर्ववदाचूथ्य^{१२} निःशेषम् ॥ ७१२ ॥

१ 'तनयैरेव गृहपरिच्छिन्नाः' इति सु० पा० ।

२ 'नाशु ताप' इति सु० पा० ।

३ 'त्या' इति सु० पा० ।

४ 'अन्यवशेना' इति सु० पा० ।

५ 'षण्वस्त्रपत्र' इति सु० पा० ।

६ 'मधुरदृष्ट' इति सु० पा० ।

७ 'पेक्षापरो यदि प्रीतिः' इति सु० पा० ।

८ 'पि' इति सु० पा० ।

९ 'कार्येषु' इति ब० पा० ।

१० 'धैर्यस्य' इति सु० पा० ।

११ 'मार' इति सु० पा० ।

१२ 'बूथ' इति सु० पा० ।

खशरीगामिषदिग्धं^१ वक्रस्मितदृष्टिपातं^२ वाग्बडिगम् ।

प्रक्षिप्याकथ्य जडं स्फुरणेन विवर्जितं सुपरिपुष्टम् ॥ ७३३ ॥

हस्तदयान्तरागतमुपचारय^३ परिव्ययेन मञ्जुत्य ।

भुक्त्वा यावन्मांसं त्यज्यमि चर्मान्निगेषितं मत्स्यम् ॥ ७३४ ॥

गुणं सुश्रोणि ययाम्नि^४न्कमलेश्वरपादमूलमजर्था ।

द्वराचार्यदुहित्रा राजसुतश्चर्वितश्च सुकथश्च ॥ ७३५ ॥

“आसीच्छ्रीसिंहभटो नान्ना नृपतिर्महोयमां श्रेष्ठः ।

तस्यात्मजोऽधितस्थौ निवेशनं देवराष्ट्रं मन्वद्धम् ॥ ७३६ ॥

म कदाचिदृषभध्वजद्विदृक्षया परिमिताप्तपरिवारः ।

अनुवर्तमान आगात्तारुण्योदौर्णवेशचरितानि ॥ ७३७ ॥

सूर्ध्वत्रिभागसंस्थितवृहदस्वरचौरकेशसंयमनः ।

अन्त्या^५च्छगात्ररागो घनकुंकुमल्लिप्तकर्णकेशाग्रः ॥ ७३८ ॥

मिद्वार्यबीजदन्तुरललाटतिलकोपयुक्तताम्बूलः ।

श्रवणनिवेशितकुण्डलटिट्टिभकप्रायकन्धराभरणः ॥ ७३९ ॥

केयूरस्थानगत^६ सुवर्णभृतमंत्रगर्भजतुगुडकः ।

मणिबन्धनविन्यस्तप्रव^७लांकुरजातरूपमणिमालः ॥ ७४० ॥

धृतवेत्रदण्डकूर्चकपरिवेष्टितसामिधेनु^८खड्गश्च ।

१ 'ष' इति सु० पा० ।

२ 'मस्वलितम्' इति सु० पा० ।

३ 'विन सत्कृत्य' इति सु० पा० ।

४ 'ज' इति सु० पा० ।

५ 'श्रवणतररागसांद्रो' इति सु० पा० ।

६ 'ष' इति सु० पा० ।

७ 'चक्रमित' इति सु० पा० ।

८ 'प्रक्षिप्य क्षिप्रतरं' इति सु० पा० ।

९ 'कलशेश्वर' इति ब० पा० ।

१० 'पूर्व' इति सु० पा० ।

११ 'सर्षापत' इति ब० पा० ।

१२ 'नक्ष' इति ब० पा० ।

अयोपविष्टनर्तक^१वांशिकगाहप्रकाशयुवतिगणः ।

श्रेष्ठिप्रमुखवणिग्जनढौ कितताम्बूलकुमुदपटवासः ॥ ७५ ६ ॥

विविधविलेपनखरटित^२चक्रकवर^३खड्गधारिणाशून्यः ।

पृष्ठत आत्तकृपाणैः शिरोभिरक्षैश्च विश्वस्तैः ॥ ७५ ७ ॥

ताम्बूलकरंकभृता संदंशगृहीतवीटिकाग्रहणे ।

ईषत्स्पृष्टं^४ कुर्वन्नन्दं खट^५कामुखेन वामेन ॥ ७५ ८ ॥

पार्श्ववस्थित^६नर्मप्रियमच्चिवन्यस्तपूर्वतनुभागः ।

पप्रच्छ^७ कुशलवार्तां स^८ वणिग्जननर्तकप्रभृतीन् ॥ ७५ ९ ॥

(कुलकम्)

अथ वैतालिक उच्चैरुपसंहृतलोककलकले धीरम् ।

अभितुष्टाव तमित्थं प्रसन्नगम्भीरया वाचा ॥ ७६ ० ॥

जय देव परवलान्तक गुरुचरणाराधनैक^९कृतचित्त ।

वरवनिताजघ^{११}नासन दारिद्र्यतमःप्रचण्डकर^{१०}ज्वाल ॥ ७६ १ ॥

रणवीरवंशभूषण गुरुवसुधादेवपूजनप्रङ्ग ।

शरणागताभयप्रद हितवान्भवन्धुजीवमध्याङ्ग^{१२} ॥ ७६ २ ॥

१ 'मंशिग्राह' इति सु० पा० ।

२ 'खराटिक' इति सु० पा० ।

३ 'धर' इति सु० पा० ।

४ 'त्यृष्टं' इति सु० पा० ।

५ 'टि' इति ब० पा० ।

६ 'नखद्रव' इति ब० पा० ।

७ 'पृच्छंश्च' इति सु० पा० ।

८ 'सवणि...' इति सु० पा० ।

९ 'चकलकम्' इति सु० पा० ।

१० 'शुभ' इति सु० पा० ।

११ 'जनमोहन' इति सु० पा० ।

१२ 'दाम' इति सु० पा० ।

१३ 'मार्गस्त्व...' इति सु० पा० ।

१ ईदृक्प्रतापदहनो २ भावत्को व्याप्रगगनद्विक्चक्रः ।

दृष्टो जलायमानो रिपुवनितातिलकशोभासु ॥ ७६३ ॥

एष विशेषः स्पष्टो वक्ष्ये त्वत्प्रतापवक्ष्ये ।

अंकुरति तेन दग्धं दग्धस्थानेन नोद्भवो भूयः ॥ ७६४ ॥

श्रीफलभुक्पत्रवृतो विग्रहरमिको विमुक्तगस्त्ररतिः ।

राजस्थितिं न मुंचति हतलज्जौकोऽपि तव विपन्नगणः ॥ ७६५ ॥

ददतो वाङ्कितमर्थं सदा नुरक्तस्य तव गृहं त्यक्त्वा ।

स्त्रीचापलेन कीर्तिर्नशासक्ता गता ककुभः ॥ ७६६ ॥

भवतो भवतो धैर्यं तेन हि भिन्नोऽन्धको रिपुः प्रणतः ।

मुक्तास्त्रया हि वहवो रिपवस्तु प्रेक्षकाः समरे ॥ ७६७ ॥

अटता धात्रीमखिलामिदमाश्चर्यं मया परं दृष्टम् ।

धनदोऽपि नयननन्दन परिहरामि यदुग्रसम्पर्कम् ॥ ७६८ ॥

इदमपरमद्भुततमं युवतिसहस्रैर्विलुप्यमानस्य ।

वृद्धिर्भवति न हानिर्यत्तव सौभाग्यकोषस्य ॥ ७६९ ॥

अपरं विस्मयजननं धवलत्वं नापयाति यद्भवतः ।

ललनालोचनकुवलयदलविषा शवलितस्यापि ॥ ७७० ॥

हृदयेषु कामिनीनामेकोऽनेकेषु वससि येन त्वम् ।

जनकं कुसुमास्त्रपाणेः पुरुषोत्तम तेन विश्वरूपोऽसि ॥ ७७१ ॥

१ 'ताडक्' इति मु० पा० ।

२ 'स ताडको' इति मु० पा० ।

३ 'वसानो' इति मु० पा० ।

४ 'ब्ध' इति मु० पा० ।

५ 'दाने रक्तस्य' इति मु० पा० ।

६ 'ज्जको' इति मु० पा० ।

७ 'येति' इति मु० पा० ।

८ 'नोषयाति' इति मु० पा० ।

९ 'जनकः कुसुमास्त्रहतसेन त्वं इति मु० पा० ।

किं ब्रह्मसि वृथा गर्वं प्रियोऽहमिति योषितां नराधीशः ।

काञ्चति स्म भुरारिं षोडशगोपीमहन्वाणि ॥ ७७२ ॥

कार्पण्येन यथाचे मखसमये यो बलिं दृषीकेशः ।

न स भवति ममो भवता दानैकनिषस्सहृदयेन ॥ ७७३ ॥

भूमिभृतामुपरिस्थित उन्नतये सकलजौवलोकस्य ।

दृष्ट्वा संतापहरो मेघ इव कटा न दक्षस्वम् ॥ ७७४ ॥

वज्रमार्गो भङ्गयुतः कुसृतिपरो गोत्रभेदकरणपटुः ।

गंगाजलप्रवाहः पूज्यदिशा केवलं तव समानः ॥ ७७५ ॥

दुर्ध्वहारोत्पत्तिर्मौर्ध्यप्रसङ्गो विवेकितावसतिः ।

एकस्त्वं दोषज्ञः कृतीकृतो येन कलिकालः ॥ ७७६ ॥

सुगतोऽपि नाजिविमुखो वृषध्वजोऽपि न विषादितायुक्तः ।

उद्यतशस्त्रोऽपि रिपौ कथमसि सन्नासिको जातः ॥ ७७७ ॥

सन्मणिरनेकभोगो गुरुभारमहः स्थिरात्मतास्थानम् ।

नरदेव चित्रमेतद्यदशेषगुणैस्त्वमाश्लिष्टः ॥ ७७८ ॥

प्रकृतिलघोर्येन कृता जघन्यवर्णस्य गौरवापत्तिः ।

जघनचपला यदार्या स पिङ्गलस्ते कथं तुल्यः ॥ ७७९ ॥

१ 'ब्राह्मण्येन' इति व० पा० ।

२ 'दृष्टः संतापहरो मेघवदासारदानदक्षस्वम्' इति मु० पा० ।

३ 'भद्र' इति मु० पा० ।

४ 'पुण्य' इति प० वा० ।

५ 'मौर्ध्यप्रसवो' इति व० पा० ।

६ 'प्रसहः' इति मु० पा० ।

७ 'सघासिको' इति मु० पा० ।

८ 'र्थक' इति मु० पा० ।

९ 'गुरुतारहः' इति मु० पा० ।

'यस्य न जातिर्नात्मा नार्थज्ञानं न ज्ञानमे प्रथमः'
 भवामि भवमागर्गन्नं तेनाद्वयवादिना मदृशः ॥ ७८० ॥
 तत्रापि वृद्धियोगस्तस्मिन्नपि पुरुषगुणगणभ्यातिः
 परिभाषा तत्रापि व्याकरणान्नातिरिच्यसे तेन ॥ ७८१ ॥
 नित्यांजस्तवनोऽपि त्यक्ताज्ञेपोऽपि निरूपमानोऽपि
 'सद्रूपकजातिगुणेनायं त्वं गामन्नंकुरुषे ॥ ७८० ॥
 अन्येव वर्णनेषा भवत्सु लोकान्तरास्थिता कापि ।
 वामो यथैव शत्रुषु मित्रेषु तथैव वामोऽसि ॥ ७८३ ॥
 पूजयामि येन गुरुजनमभिनन्दामि येन माधुचरितानिः ।
 प्रीणयामि येन विप्रान्नृपनन्दन तेन तेन वृषलस्त्वम् ॥ ७८४ ॥
 दैन्यमिदं यच्छाघा क्रियते ते रक्षमापि न ममस्य ।
 न म'वलमकरोद्योषिति भवांस्तु भुंक्ते प्रमत्त्य रिपुलक्ष्मीम् ॥ ७८५ ॥
 लावणिकाचाटु'वचस्तवनं' यक्षाभहेतुरस्माकम् ।
 'तत्पतति ते स्वरूपे यामि नमः संतु सौख्यानि ॥ ७८६ ॥
 श्रुत्वा'नन्तरमवदद्वन्द्विन्दनमभिनन्द्य साधुवादेन ।
 आस्त्व' किमाकुलता ते यास्यसि तुष्टो मया प्रहितः ॥ ७८७ ॥

१ 'कस्य' इति मु० पा०

२ 'त्वं' इति मु० पा० ।

३ 'न त्वं केन द्वय ...' इति मु० पा० ।

४ 'स्योक्ति' इति मु० पा० ।

५ 'ते' इति मु० पा० ।

६ 'संज्ञापक' इति मु० पा० ।

७ 'दूराक्तो' इति मु० पा० ।

८ 'भ' इति मु० पा० ।

९ 'दृढम्' इति ब० पा० ।

१० 'रामणिका' इति ब० पा० ।

११ 'पक्षा' इति मु० पा० ।

१२ 'उत्पातितस्वरूपे यां तीतः संतु सो स्वामी' इति मु० पा० ।

१३ 'लोत्तरमवदत्तं व...' इति मु० पा० ।

१४ 'अस्ति' इति मु० पा० ।

पुनरपि पठ तद्युगलं गौतिकयो^१र्थत्पुरा पठितम् ।
 कक्षांतरितेन मम स्थितस्य कुलपुत्रिका^२वासे ॥ ७८८ ॥
 त्वयि वदति साधुवादं वागियमुन्मद्रिता बुधसमाजे ।
 अभिधायेति पपाठ त्रिस्थानविशुद्धनादेन ॥ ७८९ ॥
 एका खण्डनकुपिता विरसान्या प्रणय^३भंगवैलक्ष्यात् ।
 काचिन्निकटतरासनमप्राप्य विभर्ति^४ निर्वेदम् ॥ ७९० ॥
 अन्या कलहान्तरिता नवपरिणयलज्जयापरा सहिता ।
 रमणीगणमध्यगतः स्मरातुरः किं करोतु बह्वजानिः ॥ ७९१ ॥
 (सन्दानितकम्)

अभ्युपपत्त्यवबोधकमस्तकचलनं विधाय विहृतभ्रूः ।
 नृत्याचार्यमवादीदेतस्मिन्किं सु^५संगीतम् ॥ ७९२ ॥
 स^५ उवाच ततो वणिजो नेतारो यत्र यत्र पात्राणि ।
 ग्राह्यायतनं दास्यस्तत्र कुतः सौष्टवं नाथ्ये ॥ ७९३ ॥
 काचिद्वलिनाक्रान्ता काचिन्न जहाति कामिनं रुचिरम् ।
 अन्या पानकगोष्ठ्यां नयति दिनं प्रीतकैः सार्धम् ॥ ७९४ ॥
 नोत्सृजति सततमेका पुरुषागमनाश्रया गृहद्वारम् ।
 शूलापालः कथयति लब्धोत्कोचो रजस्वखामपराम् ॥ ७९५ ॥

१ 'या यत्पुरा' इति सु० पा० ।   २ 'रामे' इति सु० पा० ।

३ 'गिय' इति सु० पा० ।   ४ 'नु' इति सु० पा० ।

५ 'सोवाचजतवो वणिग्जने नेतरोपचपात्राणिः ग्राह्यायनं दास्यास्ये तत्र कुतः
सौष्टवं नाथ्ये' इति सु० पा० ।

रंगगतापि चुद्रा शृणोति यदि' परिचितं गृहायातम् ।
 उद्दिश्य चापि कार्यं व्रजति ततः प्रकृतमुत्सृज्य ॥ ७८ ६ ॥
 आतारुण्योद्भेदात्कान्ते दृष्टिर्यथा' न्यस्ता ।
 सामाजिकमध्यस्था मा' कथमन्यासु याति परभागम् ॥ ७८ ७ ॥
 चेतो'वशिता सत्त्वं सत्त्वे सति चारुता प्रयोगस्य ।
 न भवति सा वेष्टानामन्या'पि पुरुषहतहृदयानाम् ॥ ७८ ८ ॥
 वयमपि देवनिकेतनमनङ्गर्हर्षे गते त्रिद'श्लोकम् ।
 आश्रितवंतो'ऽगत्या तौर्यस्थानानुरोधेन ॥ ७८ ९ ॥
 इह तु कटाचित्किंचिद्वृत्तिनिरोधाभिर्ग्रन्थया निरुत्सा'हाः ।
 रत्नावन्त्यामेता विदधति करपादविक्षेपम् ॥ ८० ० ॥
 'वत्सेशभूमिकास्या इयमनुकुरुते नरेश्वरवयस्यम्
 वासवदत्ताच'१० रितप्रयोगमेषा विडम्बयति ॥ ८० १ ॥
 ११ उद्यमसाहित्यवशाच्छोभातिशयेन मदनुबन्धेन ।
 अनया प्रसिद्धिराप्ता सिंहलराजात्मजानुकृतौ ॥ ८० २ ॥
 विविधस्थानकरचनां परिक्रमं गात्रचलनलासित्यम् ।
 काकुविभक्तार्थगिरो रमपुष्टिं वासनास्त्रैर्धम् ॥ ८० ३ ॥

१ 'यत्परि' इति सु० पा० ।

२ 'यथा' इति सु० पा० ।

३ 'कथमन्या ससुपयाति' इति सु० पा० ।

४ 'चेतोतरा' इति सु० पा० ।

५ 'नां मथामिषपुरुषनिहितहृदयानाम्' इति ब० पा० ।

६ 'त्रिदिव' इति सु० पा० ।

७ 'तो गत्वा' इति सु० पा० ।

८ 'त्वाहा' इति सु० पा० ।

९ 'वत्सेश्वरभूमिकथोर्इयमनुकुरुते नरेश्वर वयस्यः' इति सु० पा० ।

१० 'द्वितय' इति सु० पा० ।

११ 'समसादिष्वेवं शोभातिशयेन मदनुबन्धेन' इति सु० पा० ।

आत्त्विकभावोन्मीलनमभिनयमनुरूपवर्तनाभरणम् ।

मिश्रामिश्रे वाद्ये लयाच्युतिं वर्णयन्ति मंजर्याः ॥ ८० ४ ॥

(युगलकम्)

एषाभिधानकीर्तनं शृणितस्वशरीरकुसुमशररोषा ।

महसोद्भिन्नमनोभवभावदशा सिंदुवारविवरेण ॥ ८० ५ ॥

पश्यन्ती वत्सेश्वरमनुकार्यानुकरणभेदपरिमोषम् ।

माधुध्वनिमुखराननसामाजिकजनमनःसु विदधाति ॥ ८० ६ ॥

(युगलकम्)

वत्सपतिमालिखन्ती कामावस्था क्रमेण भजमाना ।

वेपथुपुलकस्त्रैरावहति विसंष्टुलं हस्तम् ॥ ८० ७ ॥

सदृशोऽप्यनुभावगणे करुणरमं विप्रलक्षतो भिन्नम् ।

दर्शयति निरभिकांजितसुद्वन्धनगोचरापन्ना ॥ ८० ८ ॥

तस्मिन्निदर्शनीत्यं मंजरिकां साभिलाषभवलोक्य ।

पस्यर्ष राजपुत्रः किमसाविति वेत्रदण्डेन ॥ ८० ९ ॥

बुद्धाय तस्य भावं प्रमादयन्व्यवतिमंकथाकेलिम् ।

न्यक्कुर्वन्वारवधूः सचिवः प्रशशंस वन्धकीगमनम् ॥ ८१ ० ॥

दाररतिः संततये व्याधिप्रशमाय चेटिकाश्लेषः ।

तत्खलु सुरतं सुरतं कृच्छ्रप्रायं यदन्यनारीषु ॥ ८१ १ ॥

१ 'नाद्ये लयाच्युतिं वर्णयेच्च' इति सु० पा० ।

२ सुद्विप्तपुलके नास्ति ।

३ 'नाशितशरीरकुसुमशरबोधे' इति ब० पा० ।

४ 'कृतिरमन्दपरितोषम्' इति सु० पा० ।

५ 'स्थाक्रमेण' इति सु० पा० ।

६ 'सौख्यं ननु गोचरापन्ना' इति सु० पा० ।

७ 'अस्मिन्दर्शयती' इति सु० पा० ।

८ 'किसु सामिति' इति सु० पा० ।

९ 'संशमय' इति सु० पा० ।

स्वव्यापारैकमतेः परक्षितां नाम्नि से कटाक्षिद्विप्र
 पशन्त्यास्वामीदृग्मद्य तु से मानमं व्यदितम् ॥ ८१० ॥
 यदि वेद्यि तस्य वसतिं सामर्थ्यं यदि भवेन्नतोऽप्यधिकम्
 तद्गत्वा दग्धविधिं ^१लमुडेः संचूर्णयिष्यामि ॥ ८११ ॥
 वदुग्दिननुपमसौदृग्यदि विहितं तत्र कृशांगि हतधना
 अन्तःपरमणविरहात्किमिति कृतं वन्द्यजकफलम् ॥ ८१२ ॥
 प्रैश्वमसु जरा वा व्याधिवाञ्छेन्द्रियशलागो वा
^२स्वाकारं तारुण्यं न तु ^३कुपति कदर्यनापहस्तम् ॥ ८१३ ॥
 केलिः प्रदहति ^४भज्जां ष्टंगारोऽस्त्रीनि चाटवः प्राणान्
 न करोति मनस्तुष्टिं दानमभवस्य गृहभर्तुः ॥ ८१४ ॥
 कुत आगतासि कस्मिन्वेलाभियतीं स्थिता किमर्थमिति
 पृच्छन्नस्वस्थमना जनयति ^५गेही शिरःशूलम् ॥ ८१५ ॥
 यदि भवति दैवयोगाच्चतुर्विषये ^६समुज्ज्वलस्तरुणः ।
 तत्रात्मानं चपयति जायां च रटग्ग्रहस्वामी ॥ ८१६ ॥
 सविवादे परलोके जनापवादे च जगति वज्रवादे ^७११ ।
 देवाधौने ^८प्रलये न विदग्धा हारयन्ति तारुण्यम् ॥ ८१७ ॥

१ 'तिः' इति सु० पा० ।   २ 'परविक्तार्था न काचिदप्यस्ति' इति सु० पा०
 ३ 'न शुभैः संचूर्णयाम्यधुना' इति सु० पा० ।   ४ 'तिन वे धाचा' इति सु० पा० ।
 ५ 'अधुनापि' इति सु० पा० ।   ६ 'आकाराजारुण्यं' इति सु० पा०
 ७ 'कुपति कदर्यनापहस्तम्' इति सु० पा० ।   ८ 'भज्जाः' इति सु० पा० ।
 ८ 'रोगी' इति सु० पा० ।   ९ 'येः' इति सु० पा० ।
 ११ 'मित्रे' इति.ब० पा० ।   १२ 'यः' इति सु० पा० ।

दुर्भर्तकरास्फालनमलिनौक्रियमाणशोभमनुदिवसम् ।

तुङ्गमपि पतितकल्पं स्तनशालिनि ^१तव पथोधरद्वन्दम् ॥ ८२० ॥

पर्यङ्कः स्वास्तरणः पतिरनुकूलो मनोहरं सदनम् ।

^२तुल्ययति न लक्षांशं त्वरितक्षणचौर्यसुरतस्य ॥ ८२१ ॥

^३सहसा संकटवर्त्मन्यवितर्कितसंमुखागतेना^४पि ।

अभिलषितेनोद्दृष्टकमनस्यशुभकर्मणा^५ लभ्यम् ॥ ८२२ ॥

प्रीतिः किल निरतिशया ^६स्वर्गः परलोकचिन्तकैर्गदितः^७ ।

तस्यास्तु जन्मलाभो हृदयेष्वितपुरुषसंयोगात् ॥ ८२३ ॥

अतटस्यस्वादुफलग्रहणव्यवसायनिश्चयो येषाम् ।

ते शोकक्लेशरुजां केवलमुपयांति पात्रतां मन्दाः ॥ ८२४ ॥

किं प्रतिकूला ग्रहगतिरुत परिणत^८मन्यजन्मदुश्चरितम् ।

स्वानुष्ठाना^९भ्यसनं किं वा तस्यात्मयोनिहतकस्य ॥ ८२५ ॥

येन ^{१०}तपस्वी स युवा स्तौति ^{११}समीरं त्वदंगसंस्पृष्टम् ।

त्वत्पादाक्रान्तभुवे स्पृहयति ककुभं ^{१२}त्वदाश्रितां नमति ॥ ८२६ ॥

ध्यायति युष्मद्रूपं ^{१३}त्वन्नामकवर्णमालिकां जपति ।

एकायी^{१४}कृतचेतास्त्वदङ्गतः सौख्यसिद्धिमभिकाञ्चन् ॥ ८२७ ॥

(अंतर्विशेष^{१५}धकम्)

- १ 'तव' इति सु० पा० ।   २ 'तुल्ययति नच्च लक्षांशं' इति सु० पा० ।
 ३ 'विश' इति ब० पा० ।   ४ 'न्य' इति ब० पा० ।   ५ 'षां' इति ब० पा० ।
 ६ 'नेदुः' इति सु० पा० ।   ७ 'ता' इति सु० पा० ।
 ८ 'मात्मदुश्चरितम्' इति सु० पा० ।   ९ 'नय' इति सु० पा० ।
 १० 'वरस्त्रीषु' इति सु० पा० ।   ११ 'समीरं' इति सु० पा० ।
 १२ 'कमञ्च' इति सु० पा० ।   १३ 'संतयुगलकम्' इति सु० पा० ।
 १४ 'स्त्री' इति सु० पा० ।   १५ 'संतयुगलकम्' इति सु० पा० ।

उत्सृष्टसर्वकार्यस्तिर्यग्ग्रीवं विलोकयन्मन्ती^१म् ।

कुरुते ग्रहाग्रस्थां यातायातैः शतावताम् ॥ ८२८ ॥

दृष्टोऽभि तथा सुचिरं गेहाभ्याग्ने परिभ्रमन्सृहया ।

संदेश एष दत्तः प्रामृतमेतत्तव^२ ग्रहितम् ॥ ८२९ ॥

शुष्यति मालभमाना भवत्कृते वेष्मनिर्गमावसरम् ।

इति चतुरश्रठस्त्रीभिर्विलुप्यते त्वदपदेशेन ॥ ८३० ॥

(अन्तर्धुगलकम्)

किं वा कथितैरधिकैरस्यानाविष्टचेतसस्तस्याः^३ ।

अनुतिष्ठ यथायुक्तं^४ त्वत्तो नाशश्च जीवरक्षा च ॥ ८३१ ॥

(द्वितीयचनं महाकुलकम्)

कुलपतनं जनगर्हा नरकगतिं प्राणितव्यमन्देहम् ।

अङ्गीकरोति तत्क्षणमवला परपुरुषमभिधातौ ॥ ८३२ ॥

स तु लिखति दामपत्रं त्यजति कुटुम्बं ददाति सर्व^५स्वम् ।

यावन्न भवति पुरतः परयुवतिः प्रोज्झितावरणा ॥ ८३३ ॥

दृष्टं यदृष्टव्यं व्यपयात कौतुकं विदितमन्तः ।

इति याति मनसि कृत्वा विहितविधेयस्ततस्त्वर्णम् ॥ ८३४ ॥

मापि च्छिन्नाच्छोटनगृहीतमुक्ता विलोकयन्त्याशाः ।

विशति गृहं संवस्ता सर्वत आशंकिता सर्वैलक्ष्य^६म् ॥ ८३५ ॥

१ 'भवति' इति सु० पा० ।

२ 'तथा दत्तम्' इति सु० पा० ।

३ 'स्य' इति ब० पा० ।

४ 'शोभा' इति सु० पा० ।

५ 'श्रठ' इति सु० पा० ।

६ 'सर्व च' इति सु० पा० ।

७ 'क्ष्या' इति ब० पा० ।

नवचारित्रभ्रंशा^१ सुरचितकुलटोटितेषु नो निपुणाः ।
 प्रष्टा क्व गतामि त्वं न क्वचिदिति सम्भ्रमाद्भूते ॥ ८३६ ॥
 एते^२ दोषा बहवः पुरुषा अपि चपलकौतुकाः^३ प्रायः ।
 त्वं च ग्रहेण लग्ना कार्यविमृष्टात्र तिष्ठामि ॥ ८३७ ॥
 इति द्रोलायितहृदया स्थिरौकता^४भ्यस्तकर्मणा दृष्ट्या ।
 दृष्टे^५ति शंक्रमाना पदे पदे चलति पर्णेऽपि ॥ ८३८ ॥
 सर्वत्र^६ विचिपन्ती मुञ्ज^७मुञ्जश्चकिततरलिते नेत्रे ।
 प्राप्ता मकेतभुवं शतगुणितमनोरथाकृष्टा ॥ ८३९ ॥
 भयगटगारव्रीडामिश्रीभृतानुभावसन्दो^८हम् ।
 जनयती लोलांशुकदृ^९ष्टादृष्टांमकुचनाभिः ॥ ८४० ॥
 नौवौश्वथनारम्भं^{१०} निरुन्धती न^{११} न न यामि यामीति ।
 निमृ^{१२}ताम्फुटाभिधानैः पल्लवयती स्मरस्य कर्तव्यम् ॥ ८४१ ॥
 नयतीवा^{१३}न्तर्विलयं यसमाना^{१४} सर्वगात्राणि ।
 यं^{१५} श्लिष्यतेऽन्ययोषा तिक्तं तस्यामृतं पुरतः ॥ ८४२ ॥

(नायिकावचनं महाकुलकम्)

१ 'शाकु...' इति व० पा० ।

- २ 'मितदोषे बडदोषाः' इति सु० पा० । ३ 'कप्रायाः' इति सु० पा० ।
 ४ 'ता न्य...' इति सु० पा० । ५ 'द्याभिश्ङ्क...' इति सु० पा० ।
 ६ 'अनुदित्तु' इति सु० पा० । ७ 'पदे पदे' इति सु० पा० ।
 ८ 'न्दोहम्' इति सु० पा० । ९ 'धतकृतिकृष्टा सकुचनाभिः' इति सु० पा० ।
 १० 'भे' इति सु० पा० । ११ 'तं न यामि यामीति' इति सु० पा० ।
 १२ 'चि' इति सु० पा० । १३ 'लेर्विनयं' इति सु० पा० ।
 १४ 'ने वार्धसर्व...' इति सु० पा० । १५ 'संश्लिष्यते' इति सु० पा० ।

न कृतं तव रहसि पुरो वा व्यावृत्तकण्टकुण्टया वाचा ।
 गेहस्वामितिरस्कृतिनिष्पादितदुःखवेगनिर्वहणम् ॥ ८४३ ॥
 उपधानीकृत्य भुजावन्योन्यं निर्विगंकमावाभ्याम् ।
 संवलिं तोरु न सुप्तं गिथिनाङ्गं रतिविमर्दस्विन्नाभ्याम् ॥ ८४४ ॥
 आत्मगृहादानीतं प्रच्छाद्य स्वादुभोजनं विजने ।
 स्वकरेण मया दत्तं निर्वृतहृदयेन नाग्रितं भवता ॥ ८४५ ॥
 न कृता चरित्ररक्षा न च भुक्तं त्वच्छरोरमपयंत्रम् ।
 दृष्टादृष्टभ्रष्टा क यामि किं वा करोमि दुर्जाता ॥ ८४६ ॥
 अवगुण्ठनविन्यरतौ खैरान्नापं च मन्दरुंचारम् ।
 सम्प्रति मम पापायाः करपिहितमुखा हसन्ति तत्त्वज्ञाः ॥ ८४७ ॥
 यासामासीत्सख्यं मया ममं समवयःकुलस्त्रीणाम् ।
 ता वारयन्ति मत्तः कुर्मङ्ग इति तन्नियन्तारः ॥ ८४८ ॥
 धिग्वादान्परिजनतः महमाना मन्युरोधनतवदत्ता ।
 तिष्ठामि निरभिमाना निजनिर्मितदोषदौबल्यात् ॥ ८४९ ॥
 सङ्घिर्विधीयमानं प्रसङ्गपतितं पतिव्रतास्तवनम् ।
 हृदयेन दूयमाना मृढा मीदामि शृण्वन्ती ॥ ८५० ॥
 आमन्न उपविशन्तीं मन्दारिणां मां निषेद्धुमसमर्थाः ।
 अन्योन्यमीक्षमाणा जातिजनाः सङ्कुचन्ति भुञ्जानाः ॥ ८५१ ॥

- १ 'तो वा विष्टनकम्पया' इति मु० पा० ।   २ 'रि' इति मु० पा० ।
 ३ 'मच्छरोरपर्यन्तम्' इति मु० पा० ।   ४ 'नयविरति' इति मु० पा० ।
 ५ 'भूमिज्ञाः' इति ब० पा० ।   ६ 'कुर्मङ्गतिं तन्नियन्तारः' इति मु० पा० ।
 ७ 'मुञ्जरयात्पक्षोवदत्ता' इति मु० पा० ।   ८ 'मां दाक्षिणाग्रियन्तु' इति मु० पा० ।

प्रकटीकृता^१स्त्वयैवं क्षणमात्रमसुञ्चता गृहोपान्तम् ।
 अस्मासु^२ दृशं मग्नं प्रेमन्निग्धाम^३नुद्धरता ॥ ८५२ ॥
 परगृहविनाशपिशुनाः सुभगंमन्याभिरूपकृतदर्पाः ।
 ककलासतुल्यरा^४गा भवन्ति युष्मद्विधा एव ॥ ८५३ ॥
 अनभीष्टव्यवहारप्रभवशुचा^५ पीडिताक्षरा इत्यम् ।
 सोपालम्भा विज^६ने धन्याः शृण्वन्ति बन्धकीवाचः ॥ ८५४ ॥
 (कुलकम्)

परतरुणौस^७द्भावस्तेहार्पितनयनभागदृष्टस्य ।
 वेश्यारचितविलासाः कथिताः पुरतः पुराणदणतुल्याः ॥ ८५५ ॥
 उपव^८नरचितमहोत्सव आराधितदेवताविशेषाणाम् ।
 वचनमपि प्रेमा^९र्द्रं स्त्रैरिण्याः अवणमेति पुण्यवताम् ॥ ८५६ ॥
 का गणना विषय^{१०}वशे पुंसि वराके ^{११}पराङ्गनासृहया ।
 व्याजेन वीचमाणा ध्यानधियां स्पृशति सज्ज्ञानम् ॥ ८५७ ॥
 शिरसा रचितांजलयो दधति निदेशं त्रिविष्टपे गणिकाः ।
 परदाररसाकृष्टस्तथापि भेजे शचौपतिरहन्त्याम् ॥ ८५८ ॥
 अप्सरसः किं न वशा वैदग्ध्यवतां च किं न धौरेयः ।
 जेन चकारासक्तिं गोविन्दो गोपदारेषु ॥ ८५९ ॥

१ 'ता लयैवं' इति व० पा० ।

२ 'न' इति वु० पा० ।

३ 'वशा' इति सु० पा० ।

४ 'सम्भार' इति सु० पा० ।

५ 'विषमस्त्रि' इति व० पा० ।

६ 'नुद्धरतां मध्ये' इति सु० पा० ।

७ 'भागा' इति सु० पा० ।

८ 'वचनं' इति सु० पा० ।

९ 'उपवचयति रतिमहोत्सवमा' इति सु० पा० ।

१० 'वशा' इति सु० पा० ।

त्रैलोक्यगता वेद्याः स्वाधीना यातुधाननायस्य ।
 तदपि जहार कलत्रं दशरथतनयस्य रामस्य^१ ॥ ८६० ॥
 अथ मञ्जर्या जननी निजपक्षसमर्थने कृतोत्साहा ।
 आक्षेपमाचक्षे नृपसुतमचिवाश्रितां^२ वाचम् ॥ ८६१ ॥
 घटयुवतिषु प्रगल्भो^३ नागरिकादशनद्धतपुंस्त्वः ।
 ग्रामोषितोऽविद्ग्धो निन्दति गणिकां भवद्विधोऽवश्यम् ॥ ८६२ ॥
 नार्द्रयति मनः पुंसामवगाहितमौनकेतु^४शास्त्राणाम् ।
 नखदशनचतहौनं जीवत्यतिवन्धकौसुरतम् ॥ ८६३ ॥
 स्यापय घटकं तावत्कुरु भूमितले ढणैः समास्तरणम् ।
 सुरतोपक्रम ईदृक्^५ प्रायो ग्रामीणतरुणमिथुनानाम् ॥ ८६४ ॥
 वहलोशीरविलिप्तः^६ स्थितजूटकको^७णमन्निकामाख्यः ।
 पामरनार्या दृष्टः स्मरोऽहमिति मन्यते विटो^८ ग्राम्यः ॥ ८६५ ॥
 गृहकर्मकृतायाम^९प्रखिन्नां मल्लिकार्यनिर्याताम् ।
 उपपतिरूपेति हर्षान्निशागमे पामरौ प्राप्य ॥ ८६६ ॥
 कूप^{१०}चिप्तघटाया नार्यास्तत्काष्ठनिहितचरणायाः ।
 वलितशौवं वीक्षितमुन्न^{११}यति मनो ग्रामवासिनां यूनाम् ॥ ८६७ ॥

- १ 'भद्रस्य' इति मु० पा० ।   २ 'तं वाक्यम्' इति ब० पा० ।
 ३ 'सा' इति मु० पा० ।   ४ 'ना ज्योषाम्' इति मु० पा० ।
 ५ 'ग्रामोषकतरुणमिथुनानाम्' इति मु० पा० ।
 ६ 'लुप्तस्थि' इति मु० पा० ।   ७ 'करुष' इति मु० पा० ।
 ८ 'दृष्टाम्यः' इति मु० पा० ।   ९ 'सां प्र' इति मु० पा० ।
 १० 'कूपावतारितघटाया नार्याः काष्ठ ...' इति ब० पा० ।
 ११ 'मति ग्रामवासिनी यूनाः' मु० पा० ।

लघ्नोऽभि यत्र गात्रे कथमपि दैवेन देवयात्रायाम् ।
 अद्यापि तन्न मुञ्चति पुलकोद्गमकण्टकं तस्याः ॥ ८६८ ॥
 उञ्चेतुं 'कर्पासं' प्रविष्टया गहनवाटिकां शून्याम् ।
 टंकारितेन संज्ञा कता तथा त्वं तु^१ वेत्सि नो मूर्खः ॥ ८६९ ॥
 आलिङ्गितमुसलायास्त्वय्येव निविष्ट^२चक्षुषस्तस्याः ।
 आवृत्त्या भ्रमति पुरो जातः खलु शालिक^३ण्डने विघ्नः ॥ ८७० ॥
 त्वां लो^४ष्टमाक्षिपन्तं पार्श्वस्थेः स्तूयमानमामर्थ्यम् ।
 गृहकर्तव्यं त्यक्त्वा 'सापश्यद्द्वारभ्रं' ॥ ८७१ ॥
 त्वयि मार्गनिकटवर्तिन्यविचेतितखेदया तथा सुभग ।
 प्रत्यासन्नगृहेष्वपि कृतः प्रसह्य स्मरातुरो लोकः ॥ ८७२ ॥
 इति चतुरदूतिकोदित^५वर्धितमौभाग्यगर्वपूर्णस्य ।
 ऊर्मिसहस्रोत्थमितं भवति मनो ग्राम्यषि^६ङ्गस्य ॥ ८७३ ॥
 विनिवार्यं तत्प्रवर्तितवाक्य^७विकासं नतोत्तमाङ्गेन ।
 औसिंहभटस्य सुतं^८ समुवाच वचोऽथ नर्तकाचार्यः^९ ॥ ८७४ ॥
 नायकभूमौ भवतः कुशीलवाः कोहलादयो मुनयः ।
 अपरमः स्त्रीला^{१०}स्थे गा^{११}न्धर्वं कमलजन्मनस्तनयः ॥ ८७५ ॥

१ 'का' इति सु० पा० ।

२ 'शून्यवाटिकागहनम्' इति सु० पा० ।

३ 'ख' इति सु० पा० ।

४ 'चेतस' इति सु० पा० ।

५ 'ख' इति ब० पा० ।

६ 'बिल्वकं क्षिपन्त' इति ब० पा० ।

७ 'पश्यति सा द्वारभ्रं' इति सु० पा०

८ 'त उपचित ...' इति सु० पा० ।

९ 'खिङ्ग' इति सु० पा० ।

१० 'स्य' इति सु० पा० ।

११ 'त' इति सु० पा० ।

१२ 'र्यम्' इति सु० पा० ।

१३ 'नाथ' इति ब० पा० ।

१४ 'गन्धर्वः कम ...' इति ब० पा० ।

सुषिरस्वरप्रयोगे^१ प्रतिपादनपंडितो मतङ्गमुनिः ।
 यदि रञ्जयन्ति हृदयं भवतो भूमि^२स्पृशां कुतः शक्तिः ॥ ८७६ ॥
 अभ्यधिकं घृष्टत्वं प्रायेण हि शिल्पजीविनो भवति ।
 आश्रितनर्तकवृत्तेर्विशेषतो विजितरङ्गस्य ॥ ८७७ ॥
 विज्ञापयाम्यतस्त्वां निर्मित^३नाय्यप्रजासृजा मदृशम् ।
 अवलोकयाद्भक्तैकं मा भवतु मम श्रमो वन्ध्यः ॥ ८७८ ॥
 इति कथयन्नरभर्तुः पुत्रेण स चोदितो भु^४वोन्नतया ।
 रचिते सकलातोद्ये नियोजयामास सू^५च्युतम् ॥ ८७९ ॥
 वांगिकदत्तस्थानक^६ उद्गाहितभिन्नपंचमे सम्यक् ।
 प्रावेशिक्या^७ भ्रुवया द्विपदे^८ ग्रहणान्तरे^९ ऽविशक्तुची ॥ ८८० ॥
 उत्साहभावयुक्तः सामाजिकहृदयरंजनं वु^{१०}ध्यन् ।
 कविनैपुण्यवत्सेश्वरचरित^{११}स्वविधेयदाक्ष्यसामग्र्या ॥ ८८१ ॥
 अष्टकलापरिमाणं भ्रुवां^{१२} परिक्रम्य ताललययुक्ताम् ।
 आह्वय नटीं कृत्वा तथा समं स्वगृहकार्यरुंलापम् ॥ ८८२ ॥
 सूचितपात्रागमनः किञ्चिद्गत्वा पदानि ल^{१३}लितानि ।

१ 'अप्रतिपादन...' इति ब० पा० ।

२ 'यदि रंजयति भवतो भूमिं स्पृशां' इति सु० पा० ।

३ 'नरेन्द्रन.स्यजामदृशम्' इति सु० पा० । ४ 'भु' इति सु० पा० ।

५ 'स प्रकृतम्' इति सु० पा० । ६ 'कतद्भावित' इति सु० पा० ।

७ 'कवमाने' इति सु० पा० । ८ 'दोष' इति सु० पा० ।

९ 'रे विशति सूत्रौस्' इति सु० पा० । १० 'कुर्वत्' इति सु० पा० ।

११ 'तस्य विधे...' इति सु० पा० ।

१२ 'च परिकल्प्य ताललययुक्ताम्' इति सु० पा० ।

१३ 'निपुणानि' इति सु० पा० ।

निश्चक्राम गृहिण्या सार्धं निःसरणगोतेन ॥ ८८३ ॥
 आश्रित्य ^१कथोद्घातं प्रविवेक्य ततः ^२सविस्मयोऽमात्यः ।
 दुर्घटसंघटनेन क्षितिनाथस्योदयेन मुदितश्च ॥ ८८४ ॥
 प्रासादमारुहन्तं कुसुमायुधपर्वचर्चरौ द्रष्टुम् ।
 निर्दिश्य वत्सराजं समनंतरकार्यसिद्धये निरगात् ॥ ८८५ ॥
 अथ ^३विश्रति स्म नरेन्द्रः प्रासादगतः समं वयस्येन ।
 अवलोकयन्प्रभो ^४दं ^५प्रमुदितचेताः स्वसौ ^६ख्यसम्यक्त्या ॥ ८८६ ॥
 विस्मयभावाकृष्टः प्रोत्फुल्लविलोचने ततो विसृजन् ।
 नृत्यति पौरजनौघे प्रोवाच वयस्य पश्य पश्येति ॥ ८८७ ॥
 तुल्यशिशुनहणवृद्धं समगुप्तागुप्त्रयवतिपरिचेष्टम् ।
 अगणितवाच्यावाच्यं क्रीडन्ति ^७जनाः प्रवृद्धहर्षरसाः ॥ ८८८ ॥
 पिष्टातकपिंजरितं रचि ^८तोचितविविधकुसुमनिर्यूहम् ।
 गात्रायाससमुत्थितवज्रनिःश्यासप्रकीर्णपद ^९गीतम् ॥ ८८९ ॥
 त्वर्यरव्यामिश्रितकरत ^{१०}लतालोडुजं प्रनृत्यन्तम् ।
 मुहु ^{११}रपि जातस्खलनं संदर्शितदारुसौष्टवे ^{१२}स्वविरम् ॥ ८९० ॥

१ 'पदो' इति सु० पा० ।

२ 'तसः' इति सु० पा० ।

३ 'दुर्घटसंघटनेन क्षितिनाथस्योदयेन नमुदितश्च' इति सु० पा० ।

४ विस्मयति ।

५ 'प्रगाढं' इति सु० पा० ।

६ 'स' इति सु० पा० ।

७ 'सैन्य' इति सु० पा० ।

८ 'क्रीडन्ति जनता प्रवृद्धहर्षरसा' इति सु० पा० ।

९ 'रचितोच्छ्रित' इति सु० पा० ।

१० 'पटवासम्' इति सु० पा० ।

११ 'तल्लैरनुजनं प्रनृत्यन्तम्' इति सु० पा० ।

१२ 'वपवत्खलनं' इति सु० पा० ।

१३ 'शुचिरम्' इति सु० पा० ।

अस्तु वसन्तः सततं स्वाधीनाभौष्टजनममाश्लेषः ।
 इति गायन्ती रभसादान्निगति मदवशात्तरुणी ॥ ८८ १ ॥
 क्रीडन्त्या अमरहितं शृंगकमलिलेन ताडितात्तरुणः ।
 शीमन्तिन्या गणयति तुष्टात्मा सुभगमात्मानम् । ८८ २ ॥
 भग्ने लज्जासेतौ पर्विवमरेण कुलवधूवदनात् ।
 असौ^१लौक्तिजलौघो^२ निर्यातः केन वार्यते प्रसरन् ॥ ८८ ३ ॥
 तुल्यव्यापारगिरां ललनानां देवनप्रसक्तानाम् ।
 आर्यानार्यावगमं वद^३नावृत्तिजालिका कुरुते ॥ ८८ ४ ॥
 अथ सहचरनिर्दिष्टे मद^४स्वलक्ष्णविघटिताभिनयम् ।
 वासवदत्ताप्रहिते नृत्यत्यौ^५ विविक्तुश्चेत्यौ ॥ ८८ ५ ॥
 दग्धितमरोजवर्तनसा^६म्याभिनये शरेऽभि^७नेतव्ये ।
 वि^८दधाने वीरदृ^९शावायुधमात्रं^{१०} समाश्रित्य ॥ ८८ ६ ॥
 चलितनयनप्रवृत्तिः कौतुकहतमानसो नराधिपतिः ।
 निजगाद् निर्भरमहो क्रीडितमनयोर्विलासिन्योः ॥ ८८ ७ ॥
 करपीडनोपमद्व्यतिकरसम^{११}ये कदर्थ्यमानोऽपि ।
 स्तनमंडले स्थितोऽहं त्वं पुनराकृष्य कुत्रचिद्विप्रः ॥ ८८ ८ ॥

१ 'षात्' इति सु० पा० ।

२ 'गायति' इति सु० पा० । ३ 'अग्लानो' इति सु० पा० ।

४ 'घे निर्याते केन वार्यते प्रसरः' इति ब्र० पा० ।

५ 'मदनावृत्तिजालिका' इति सु० पा० ।

६ 'मदक्ष्णविघटिताभिनयना' इति सु० पा० । ७ 'प्रविशत' इति सु० पा० ।

८ 'मात्रा' इति सु० पा० । ९ 'क्ति' इति सु० पा० ।

१० 'नि' इति सु० पा० । ११ 'दशाना' इति सु० पा० ।

१२ 'चां' इति सु० पा० । १३ 'समकद...' इति सु० पा० ।

अघुना^१न्तरयसि मामिति^२ कोपादिव वाणवारमभिराम^३म् ।
 वङ्गचित्रपदन्यामैर्व^४संगत्या हंति हार उच्छ^५लितः ॥ ८८८ ॥
 चूतलता^६ धम्मिल्लस्थानच्युतशेखरं^७ दधौ श्लाघ्यम् ।
 अघृतपतन्नि^८र्थूहं न तेषा मदनिकावेणीः ॥ ८०० ॥
 स्तनभारावनतस्य प्रतनोर्भध्यस्य नास्ति तेषेणा ।
 इत्यमिव पादलग्नौ क्रीडन्त्या नूपुरौ रमतः ॥ ८०१ ॥
 वहति स्र यं^९ नितम्बं कथमपि हृच्छ्रेण^{१०} मंदसंचारा^{११} ।
 कलयति तं^{१२} त्वनलघुं जयति मनोजन्मनो महिमा ॥ ८०२ ॥
 उदयनममनुज्जातः^{१३} प्र^{१४}ननर्त वमन्तकोऽपि मुदितात्मा ।
 हास्य^{१५}त्रयाभिरामं चर्चरि^{१६}तालेन तन्मध्ये ॥ ८०३ ॥
 धीरोद्धतललितपदैः^{१७} क्रीडित्वा ते चिराय नरनाथम् ।
 प्रद्योतस्य सुतायाः सन्देगमथोचतुः समुपगम्य ॥ ८०४ ॥
 आदिगति देव देवोत्यर्धाक्ते^{१८} सलज्जमन्योन्यम् ।
 अवलोक्य मुखं नहि नहि विज्ञापयति प्रणम्य विनयेत ॥ ८०५ ॥
 मकरध्वजस्य पूजां लत्पाद्मरोजसन्निधौ कर्तुम् ।
 पृथिवीमण्डलमण्डन समीडते मे मनोवृत्तिः ॥ ८०६ ॥

१ 'ल' इति सु० पा० ।

२ 'वदत्या' इति सु० पा० ।

३ 'ताधम्मिल्लस्थान...' इति सु० पा० ।

४ 'नि' इति सु० पा० ।

५ 'यानि तत्त्वं' इति सु० पा० ।

६ 'रम्' इति सु० पा० ।

७ 'तो' इति सु० पा० ।

८ 'दास्यात्रया' इति सु० पा० ।

९ 'रैः' इति सु० पा० ।

१ 'मास्' इति सु० पा० ।

४ 'च' इति व० पा० ।

६ 'रेन्द्रे' इति सु० पा० ।

८ 'च समदनिका वाणोस्' इति सु० पा० ।

१० 'सपाणिकृच्छ्रेण' इति सु० पा० ।

१२ 'तन्नूनमथे' इति सु० पा० ।

१४ 'नयमन्नर्न' इति सु० पा० ।

१६ 'कार्धेन' इति सु० पा० ।

१८ 'तवचः स...' इति व० पा० ।

प्रियरतिभोगो मदनो दयितवमन्तो जनस्य 'मनसि वसन् ।
 भावेन भवान्पृज्यो लोकस्त्रिया तु कुसुमशरपाणिः ॥ ८०७ ॥
 इति दत्त्वा संदेशं प्रकृतिवयःकालसमुचितं भ्रान्त्वा ।
 ते मद्मदनाविष्टे बभूवतुर्जवनिकान्तरिते ॥ ८०८ ॥
 अपनीततिरस्करिणी ततोऽभवद्दृष्टुता समं चेत्या ।
 अविदितरत्नावल्या पूजोचितवस्तुहस्तयानुगता ॥ ८०९ ॥
 अथ दृष्ट्वा सागरिकां प्रमादितां^१ परिजनस्य निन्दित्वा ।
 कांचनमालामवदन्नृपमहिषी जातरुचोभा ॥ ८१० ॥
 प्रेषय कन्यामेनमवरोधं त्वं गृहाण कुसुमादि ।
 घावन्न भवति विषये व्रीक्षणयोर्भूमिनाथस्य ॥ ८११ ॥
 उपगम्य ततश्चेटी तामभ्यवदत्किमर्थमायाता ।
 मेधाविनीं विमुच्य ब्रज तस्मिन्मा विलम्बस्व ॥ ८१२ ॥
 विहिते देव्यादेशे मनसौदं संनि^२धाय सा तस्थौ ।
 विहगौ सुसंगताया हस्ते निहितार्^३ मनोभवसपर्याम् ॥ ८१३ ॥
 अवलोकयामि तावत्तिरोहिता सिंदुवारविटपेन ।
 तातान्तःपुरिकाभिर्द्यथार्^४त्ते किं त^५थैतदुत नेति ॥

स^६न्दानितकम् ॥ ८१४ ॥

१ 'मदसि वसनाम्' इति सु० पा० ।

२ 'दुद्धा' इति सु० पा० ।

३ 'वि' इति सु० पा० ।

४ 'तथैतदुत नेति' इति व० पा० ।

५ 'दित' इति सु० पा० ।

६ 'दत्तः' इति सु० पा० ।

७ 'दत्त्वा' इति सु० पा० ।

८ सुद्रितपुस्तके न विद्यते ।

पिण्डीकृतमिव रागं हृच्छयमिव लब्धविग्रहोत्कर्षम् ।
 समुपेत्य वत्सराजं जगाद् सा जयतु^१ जयतु देव इति ॥ ८१५ ॥
 परिभुक्तमपि नवलं शृंगाररसं मदनपर्वणानीतम् ।
 भजमानो भजमानां स्वागतवचसाभिनन्द्य तामूचे ॥ ८१६ ॥
 भर्गविलोचनपावकदाहाभ्य^२धिकां मनोभवो मन्ये ।
 प्राप्स्यति तव करमङ्गमसुखविरहसमुत्थितां पौडाम् ॥ ८१७ ॥
 अथ मन्मथमभ्यर्च्य^३ चित्तिनाथं तदनु स^४मधिकं तस्याम् ।
 परमां मुदं वहन्त्यां विग्रहवन्मदनमनसि^५ कन्यायाम् ॥ ८१८ ॥
 शृंगाररसमसुद्रे सोत्कलिकं निपतिते तथा नृपतौ ।
 तारमधुरस्फुटार्थं नग्नाचार्यः पपाठ नेपथ्ये ॥ ८१९ ॥ (युग^६लकम्)
 नयनानन्दमखण्डितमण्डलमभिरामममृतरश्मिमिव ।
 सायंतन आस्थाने चित्तिपतयस्त^७स्युरुदयनं द्रष्टुम् ॥ ८२० ॥
 उच्चारितेऽथ नास्त्रि त्रिदशम^८तौ तत्क्षणं^९ व्यपेतायाम् ।
 उत्पन्नविस्मयर^{१०}तिर्निर्दधे नरभर्तुरात्मजा हृदये ॥ ८२१ ॥
 'अयमुदयनः स राजा तातः सत्कृत्य मां ददौ यस्मै^{११} ।
 हन्त परप्रेषणमपि न निष्फलं सास्यतं जातम् ॥ ८२२ ॥

- १ 'जयति देव इति' इति सु० पा० ।   २ 'त्य' इति सु० पा० ।
 ३ 'सा' इति सु० पा० ।   ४ 'साधिक' इति सु० पा० ।
 ५ 'हवन्मनसि कन्यायाम्' इति सु० पा० ।   ६ मुद्रितपुस्तके न दृश्यते ।
 ७ 'सन्नुदयन' इति सु० पा० ।   ८ 'ज्यनास्त्रि' इति सु० पा० ।
 ९ 'पतौ' इति सु० पा० ।   १० 'तत्क्षणात्पदायाम्' इति सु० पा० ।
 ११ 'परा मानं दधे' इति सु० पा० ।   १२ 'यस्मिन्' इति सु० पा० ।

यावन्न वेत्ति कश्चित्तावदितस्वरितमेव निर्यामि' ।

इति कथमपि नायकतो हत्वा दृशमुत्सर्ज रङ्गभुवम् ॥ ८२३ ॥

कंदर्पमहमहोत्सवहतद्दयैर्नावधारितोऽस्माभिः ।

संध्यातिक्रमकालः पश्य त्वं प्रियवयस्यक तथाहि । ८२४ ॥

उदयत^१टान्तरितमियं प्राची सूचयति दिङ् निशानायम् ।

परिपाण्डुना मुखेन प्रियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ ८२५ ॥

देवि त्वन्मुखपद्मः पद्मान्विदधाति पश्य विच्छायान् ।

अलथोऽपि लज्जिता इव शनैः शनैरुदरेषु लौयन्ते ॥ ८२६ ॥

एवमभिधाय चित्रैश्चरण्यासैः परिक्रमं कृत्वा ।

निष्क्रामि^२क्या ध्रुवया विनिर्दयौ नायकोऽपि सह सर्वैः ॥ ८२७ ॥

(कला^३पकम्)

अंके जातसमाप्तौ गीतातोद्यध्वनौ च विश्रान्ते ।

प्रेक्षणकगुणग्रहणं नृपसूनुः प्रवृत्ते कर्तुम् ॥ ८२८ ॥

नाय्यप्रयोगतत्त्वे मतयो न विश्रान्ति मादृशां प्रायः ।

वाहनयानपदातिग्रामादिककार्यदत्तहृदयानाम् ॥ ८२९ ॥

आस्ते लि^४खितो ग्रामो गृहाण तं सत्प्रदेशवज्जभूमिम् ।

वासय दत्त्वा^५वासं भवमि तत^६ठक्कुगे दिवसैः ॥ ८३० ॥

हतजीवनसंस्थो हि त्वमपि किमर्थं करोषि विजग्निम् ।

अर्थय वा यदि नेच्छसि कुरु स्थितिं हस्तदानेन ॥ ८३१ ॥

१ 'नगा' इति मु० पा० ।   २ 'मन्पादुक्या' इति मु० पा० ।

३ मुद्रितपुस्तके नास्ति ।

४ 'सालिखितोऽयं गृहाण सर्वं प्रदेशवज्जभूमिम्' इति मु० पा० ।

५ 'तत्रावासं' इति मु० पा० ।   ६ 'तत्रक्कुरो' इति मु० पा० ।

न च पत्तयो न मग्निर्न च पोष्यजनस्तथाप्यसंतुष्टः ।
 लभमानोऽपि मदायं चिरंतनत्वाभिमानेन ॥ ८३२ ॥
 विज्ञप्तिकोन्मुखत्वं दूरत एवावधारितं भवतः ।
 दूष्णौ क्रियतामस्माच्छ्रोष्यसि कार्यं प्रतीहारात् ॥ ८३३ ॥
 दूष्यं कुट्टुस्वमध्ये क्व गम्यते गोत्रपुत्रमामान्यम् ।
 आदाय संविभागं गृहं एव स्वीयतां यथासौख्यम् ॥ ८३४ ॥
 अश्वन्तरव्यया^१र्थं प्रविलम्बो यो मया महाद्रंगः ।
 तत्रापि^२ तेऽनुबन्धो नो जाने किं करोमीति ॥ ८३५ ॥
 प्रथमत^३रेव कल्पितमनत्पहलजीवनं प्रदेशस्थम् ।
 अद्यापि ते न जा^४तं प्रयोगिनां पश्य मन्यरताम् ॥ ८३६ ॥
 एवंप्रायेरनुदिनलाभोदयमोहकारिभिर्वचनेः ।
 फलशून्यैरनुजोवो प्रतारितः कः कियत्कालम् ॥ ८३७ ॥
 एतद्विषये^५ नैपुण्यमत्र तु भूमिज्ज्ञ^६तां समाश्रित्य ।
 सुखरतया कथयामो जड^७मतिसामाजिकोचितं किंचित् ॥ ८३८ ॥

१ 'ने' इति सु० पा० ।   २ 'न्याः' इति सु० पा० ।

३ 'स्वगृह इव स्वीयता यथासौख्यम्' इति व० पा० ।

४ 'येन विलम्बो यो महाद्रंगः' इति सु० पा० ।

५ 'अद्यापि न न वचो मे' इति सु० पा० ।

६ 'प्रथमं चरमविकल्पितमन्यपि कलजावनप्रदेशस्थम्' इति सु० पा० ।

७ 'यातं निथोगितानां मदन्तरताम्' इति सु० पा० ।

८ 'मे' इति सु० पा० ।   ९ 'मीभ्यतां' इति सु० पा० ।

१० 'जडमिव' इति सु० पा० ।

सप्ता^१श्रयः षडात्मा शारीरस्त्रिःप्रमाणपरिमाणः ।

सत्त्वाधि^२क्याज्येष्ठो व्यस्तमनस्त्रिभिर्विनिष्पाद्यः ॥ ८७८ ॥

सुकुमा^३राविद्वृत्क्रिय उपरंजकरंजितो विविधनृत्तः ।

आदे^४यहेयमध्येर्भावैः सम्पादितः प्रयोगोऽयम् ॥ ८७९ ॥

(सन्दा^५नितकम्)

गम्भीरमधुरशब्दं परिर^६क्षितगौतविविध^७भंगयुतम् ।

दर्शयतो^८ वैचित्र्यं न^९ भ्रष्टो वादकस्य लयकालः ॥ ८८० ॥

अप^{१०}रित्यक्तस्यानकरसकाकुचंजितस्फुटार्थपदम् ।

अभिरामाविश्रान्तं पठितं निरवद्य^{११}मखिलभावयुतम् ॥ ८८१ ॥

निघमितदीपनश^{१२}मनं द्रुतमध्यविलम्बिता^{१३}लसंयुक्तम् ।

रसवत्सरोपपन्नं क^{१४}तसाम्यं साधुगाढभिर्गीतम् ॥ ८८२ ॥

प्रकृतिविशेषावस्थाप्रतिपादकवेषरचनसामग्या ।

अनुकर^{१५}णमभ्यतीतं सिद्धिद्वयसम्पदाधा^{१६}रम् ॥ ८८३ ॥

१ 'सप्ताश्रयः स महात्मा शारीरस्त्रिः प्रमाणपरिमाणे' इति सु० पा० ।

२ 'यत्रादिलोक्य छृष्टो' इति सु० पा० ।

३ 'सर्गसाराधिक्यक्रियदु' इति सु० पा० ।

४ 'आदाय त्वममर्थभावैः' इति सु० पा० । ५ सुद्रितपुस्तके नास्ति ।

६ 'बुद्धित' इति सु० पा० । ७ 'मङ्ग' इति सु० पा० ।

८ 'ते' इति सु० पा० । ९ 'तद्रथवाहकसलकालः' इति सु० पा० ।

१० 'अविभक्ततद्यानस्य काकुपरस्यास्फुटार्थपदम्' इति सु० पा० ।

११ 'निरवद्यभाषासु' इति सु० पा० । १२ 'ग' इति सु० पा० ।

१३ 'तानलययुक्तम्' इति सु० पा० ।

१४ 'तत्साम्यं सादिभिर्विहितम्' इति सु० पा० ।

१५ 'अभिनयकरणे नीता' इति सु० पा० । १६ 'धा' इति सु० पा० ।

भरत^१सुतरूपदिष्टं चित्तिपतिनङ्गषावरोधनारीणाम्^२ ।
^३मन्ये ता अपि नाख्ये शोभामन्दोहमौदृशं^४ नापुः ॥ ८४५ ॥
^५सुस्त्रिष्टमन्धिवन्धं सर्वत्र सुवर्णयोजितं सुभ^६गम् ।
 निपुणपरीक्षकदृष्टं राजति रत्नावलीरत्नम् ॥ ८४६ ॥
 एवंविधगुणकथन^७प्रसंगिनि विभावितात्कनृपतनये ।
 पठति स्मार्थामन्यः स्मृतिविषयमुपागतां प्रसङ्गेन ॥ ८४७ ॥
 'संग्रामादनपस्मृतिः प्रेक्षाभिज्ञा सुभावि^८ताभिरतिः ।
 आच्छोटनाभियोगः कुलविद्या राजपुत्राणाम्' ॥ ८४८ ॥
 एतदस्मृनि या^९ते श्रुतिमार्गं नृपतिनन्दनो रसतः ।
 आरब्ध^{१०}कथाच्छेदकमाखेटकर्णनं चक्रे ॥ ८४९ ॥
 चललक्ष्यवेधकौशलमश्रुप्रजवे स्थिरासनाभ्यसनम् ।
 भूमिविभागज्ञानं भवंति मृगयाभियोगेन ॥ ८५० ॥
 वहति जवेन तुरंगे निविडस्थितपादकटकपादाद्यः ।
 तिर्यग्निनिहितकायो निम्नोन्नतमग्रतो भुवः पश्यन् ॥ ८५१ ॥

१ 'नवसुरतै' इति मु० पा० ।

२ 'अनुषावबोधकाराणाम्' इति मु० पा० ।

३ 'ता अपि नाख्ये सर्वाः' इति मु० पा० । ४ 'सा' इति मु० पा० ।

५ 'सा' इति मु० पा० । ६ 'सत्याचसुवर्षयो...' इति मु० पा० ।

७ 'सुतराम्' इति मु० पा० ।

८ 'नं यसदादिविभाभितार्थां तं पतये' इति मु० पा० ।

९ 'वना' इति मु० पा० ।

१० 'जते स्मृतिभङ्गां' ।

११ 'आरब्ध कथा...' इति मु० पा० ।

यावत्प्राणं धावत्याकुलिते विश्वकद्रुभिर्भात्या ।

गोचरपतिते जीवे लघुक्रियः क्षिपति मार्गणं धन्यः ॥ ८५२ ॥

(संदानितकन्)

मूले स्थितस्य निम्नतं मृगयुभिर्हृत्वाथ ढौकितं निकटे ।

पातयतो मृगमुत्प्लुतमव्यपदेशं सुखं किमपि ॥ ८५३ ॥

गौतमवशोत्कर्णं निश्चलदणकवज्जगर्भमुखहरिणम् ।

उपवेशितमस्यन्दं स्पृहणीया एव गृह्णन्ति ॥ ८५४ ॥

दावानलसंतापान्त्रिर्यातं गहनवौरुधोऽभिसुखम् ।

यो निरुणद्धि स धन्यः सूकरमेकप्रहारेण ॥ ८५५ ॥

घनकञ्चोदरसुप्तं समुपेत्य खैरमकृतपदशब्दम् ।

व्याधवर एव कुरुते निर्जीवं हेलया शशकम् ॥ ८५६ ॥

इति विदधति सैहभटावाखेटकशक्तिलाघवश्लाघाम् ।

इदयागतामगायत्रसंगतो गौतिकामपरः ॥ ८५७ ॥

‘आस्तां व्यापाररसः प्रवर्तिता संकथापि मृगयायाः ।

अन्तरयति तन्मनसामाहारादिक्रियोचितं कालम्’ ॥ ८५८ ॥

अवधार्य गौतिकार्थं दानं प्रति धननियुक्तमभिधाय ।

उत्तस्थौ समरभटो मंजरिकां समवलोकयन्प्रेम्णा ॥ ८५९ ॥

गत्वाथ स्वावसथं निर्वर्तितभोजनादिकर्तव्यः ।

मंजरिकादृष्टमना अभिदधौ सखिवसन्निधावेवम् ॥ ८६० ॥

भ्रूभंगस्मितवीक्षितमृदुवक्रवचोऽगहारगमनेषु ।

कुसुमप्रहरण एको युगपद्विहिताश्रयः कथं तस्याः ॥ ८६१ ॥

सुन्दोपसुन्दनाशः फलमात्मभुवस्त्रिस्तोत्तमासृष्टेः ।

जनमृतये तां सृजता किं दृष्टं सुरहितं तेन ॥ ८६२ ॥

सुमनोभिः परिकरिता मृगशावकतरलचक्षुषस्तस्याः ।

कामोचितफलहेतुर्देहभृतां दीर्घिका वेणी ॥ ८ ६ ३ ॥

कमलमिव वदनकमलं पिवन्ति तस्यास्त्रिविष्टपभ्रष्टाः ।

मदलिकमपेतदोषं सविभ्रमं मधुमदातास्रम् ॥ ८ ६ ४ ॥

यः शैलेन्द्रनितम्बं सुरताप्यै सेवते तपोनिरतः ।

सहयति सोऽपि नितम्बं सुरताप्यै समवलोक्य तन्वंग्याः ॥ ८ ६ ५ ॥

त्रिकरो मध्यविभागो बाहोर्युगलं करद्वयोपेतम् ।

जनयति तदपि मृगाक्षौ सहस्रकरतोऽधिकं तापम् ॥ ८ ६ ६ ॥

सा स्रग्धरा सुवदना प्रहर्षिणी सैव सैव तनुमध्या ।

न करोति कस्य विस्मयमिति रुचिरा मंजुभाषिणी सैव ॥ ८ ६ ७ ॥

अनुकुर्वत्या कन्यां तथा तथा नायकस्तथा दृष्टः ।

येन जरत्स्रप्यटनी धनुषः स्पृष्टा दशार्धवाणेन ॥ ८ ६ ८ ॥

रूपं यौवनचिचितमनंगविकृतानि नात्यदौप्तानि ।

शमिनामपि शमगर्वं मुष्णान्यविकल्पितं तस्याः ॥ ८ ६ ९ ॥

दग्धेऽपि वपुषि भौतिं न विमुञ्चति नीललोहितसमुत्थाम् ।

तत्क्षेत्रे वसति यतः प्रमदरूपेण शंबरध्वंसौ ॥ ८ ७ ० ॥

यदि वः परलोकमतिः शृणुत श्रेयस्तपोधना मत्तः ।

उत्सृज्य यात तूर्णं वारवधुदूषितं स्थानम् ॥ ८ ७ १ ॥

चिरमपि विकल्प्य निश्चितिरियमेव स्थाप्यते न गतिरन्या ।

तन्निर्माणे जाता लावण्यमयाः कणा विधेरणवः ॥ ८ ७ २ ॥

आसाद्य समुच्छ्रायं तस्याः स्तनयगलमतिहतप्रसरम् ।

चपयति यज्जनमेवं कः स्पृच्छति तद्विवेकवान्यतितम् ॥ ८ ७ ३ ॥

स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तन्नितम्बविन्द्यामः ।
 शान्तात्मनापि विहितं विश्वसृजा गौरवं यस्य ॥ ८ ७४ ॥
 स्मरणाद्यस्योत्पत्तिः सुमनस इषवोऽवलाश्रया शक्तिः ।
 सोऽपि व्यंगः प्रहरति धातुरहो चित्रमाचरितम् ॥ ८ ७५ ॥
 तिष्ठन्त्वन्धे दृष्ट्वा सारं जगतस्तदंगनारत्नम् ।
 नष्टपठनावधानो भवति ब्रह्मा सनिर्वेदः ॥ ८ ७६ ॥
 यदि पश्यति तां शर्वस्तदपररामाममागमादिमुखः ।
 निन्दति मूर्धनि सोमं स्मराग्निसंधुचणं शरीरं च ॥ ८ ७७ ॥
 केशव इह संनिहितः सापि मनोहारिरूपसम्पन्ना ।
 तद्वक्ष्यन्वनमुवं कथमुञ्चति सैधवी शंकाम् ॥ ८ ७८ ॥
 उदयति न पंडितानां कथमात्मनि कौतुकं गजेन्द्रगतिः ।
 यन्नववयमां पुंसां विना क्रियायोगमुपमर्गः ॥ ८ ७९ ॥
 श्रुतिकुवलयमौचणतां कुवलयतां वा विलोचनं यायात् ।
 हरिणदृशो यदि न स्यात्कनकोज्ज्वलकेसरं मध्ये ॥ ८ ८० ॥
 ललनास्तदतुल्यतया पुरुषा अपि तदुपभोगविरहेण ।
 गच्छन्ति शोषमनिशं प्रकृतिद्वयवर्जिताः स्वस्थाः ॥ ८ ८१ ॥
 दुर्वृत्तयोर्न वृत्तं श्लाघास्यदमेति तत्पयोधरयोः ।
 यौ धृत्वामलमूर्तिं मध्ये हारं जनचयं कुरुतः ॥ ८ ८२ ॥
 भ्रूमण्डलेऽत्र सकले नातः परमपरमद्भुतं किञ्चित् ।
 नो जाता यदपार्था कृशोदरी धार्तराष्ट्रयातापि ॥ ८ ८३ ॥
 कृश एष मध्यदेशस्तन्व्या नाहार्यमण्डनं वोढुम् ।
 शक्र इति कृतं विधिना रोमावलिभूषणं सहजम् ॥ ८ ८४ ॥

साकंपोऽधर ईक्षणयुगलस्याधीरता भ्रुवोर्भंगः ।

तन्वंग्या बलमौदृज्जयति जगत्तदपि निःशेषम् ॥ ८८५ ॥

वहतु नितम्बः स्थूलो रश्मनां द्वारं च कुचयुगं पीनम् ।

तद्वाङ्मृणालिकयोः सापायं कटकयोजनमयुक्तम् ॥ ८८६ ॥

बह्लोपायाभिज्ञा गुणविषये सततमाहितप्रीतिः ।

बलिनः स्यापयति वशे करभोरुर्वियहेण मृदुनैव ॥ ८८७ ॥

इति तत्स्रुतिमुखरमुखे राजसुते मीनकेतुनाकुलिते ।

समुपागता प्रगल्भा मंजरिकाचोदिता दूती ॥ ८८८ ॥

सा सप्रणतिः पुरतः सुमनस्ताम्बूलपटलकं निदधे ।

व्यज्ञापयच्च तदनु स्वावसरे सहचरीकार्यम् ॥ ८८९ ॥

सुररिपुनाभिमरोरुहमवतंसीकर्तुमीहते मूढा ।

नचत्रराजमण्डलमिच्छति वियतः समादातुम् ॥ ८९० ॥

निश्चेतनाभिकांचति पौयूषं त्रिदिवसद्यनामशनम् ।

अभिलषति शयनमुष्णे नवचन्दनपल्लवास्तरणे ॥ ८९१ ॥

विदधाति पारिजातकसुमनोनिर्यूहधारणश्रद्धाम् ।

दुर्यवसिता जिष्टवति नारायणवचसो रत्नम् ॥ ८९२ ॥

अनियतपुरुषसृष्ट्याः पापा वयमन्यथा क्व हीमकुलाः ।

क्व च यूयमिन्द्रकल्पा अनल्पमनसो गुणाभरणाः ॥ ८९३ ॥

दुष्प्रकृतेः प्रकृतिरियं तस्य तु दग्धात्मजन्मनः कापि ।

अगणितयुक्तायुक्तो लगयति चेतो यदस्थाने ॥ ८९४ ॥

या हसति सरोजवतीं रसान्विता सहजरागरक्तेति ।

ध्यानधिय आत्मवृत्तिं निन्दत्येकत्र पुरुष आसक्तम् ॥ ८९५ ॥

स्त्रिंशेति नाभिनन्दति जन्मयतेनापि मर्षिषो धाराम् :

पंचाक्षयुतगतिं नानर्थकरमणमंगतां स्तौति ॥ ८८६ ॥

न स्तौति चन्दनजतां भुजंगपरिवेष्टितां रमाद्र्वेति

न शृणोति कीर्त्यमानां स्वप्नेष्वपि मदनमूर्च्छितां मत्सौम् ॥ ८८७ ॥

विद्वेष्टि करणमध्ये रसनां ताम्बूलरागरक्तेति ।

शंसति मतिं मुमुक्षोरविशिष्टां शशदृषान्श्वपुरुषेषु ॥ ८८८ ॥

नो वज्र मनुते रम्भां नलकृवरमभिसृतेति कामातां ।

गर्हति च देवगणिकामनुरक्तासुर्वशीं पुरुरवमि ॥ ८८९ ॥

हरति मनो नो ह्रियते रंजयति न रज्यते कदाचिदपि ।

गृह्णाति चित्रचरितैरुपकृतिभिर्गृह्यते न वङ्गीभिः ॥ १००० ॥

प्रेममयीवाभाति प्रेम तु नास्त्रैव केवलं वेत्ति ।

कंटकिता भवति रते रतभोगसुखं शृणोति लोकात्तु ॥ १००१ ॥

कुरुते विविक्तचाटून् शिन्धविशेषेण न तु रमावेशात् ।

अनभिज्ञा मदनरुजामाकल्पकवेदनां समावहति ॥ १००२ ॥

बालैवार्जवरहिता स्फुरतीश्वरकेत्य चन्द्रलेखेव ।

हृतधनपतिमाहात्या प्रवृत्तिरिव रक्षसां पत्युः ॥ १००३ ॥

नरनाथ किं ब्रवीमि त्रिपुरान्तकनयनदाहृद्गधोऽपि ।

दुःसाध्यसाधनग्रहमुत्सृजति न पापकुसुमास्तः ॥ १००४ ॥

त्वद्दर्शनावकाशं संप्राप्य यतो दुरात्मना तेन ।

क्षिरसम्भृतकोपेन प्रारब्धा सापि हन्तुमिषुधारैः ॥ १००५ ॥

(कुलकम्)

अवहेल्यैव भवता संस्पृष्टा येन वेत्रदण्डेन ।

जातः स एव तस्या अनन्यभवमार्गणः प्रथमः ॥ १००६ ॥

विज्ञानार्जितदर्पो निभृतं हसितः समानशिल्पाभिः ।

त्वयि सक्तदृशः सख्या विसंशुले नाव्यनिर्माणे ॥ १००७ ॥

अवधीयांचार्थरूपं भरतोदितदोषकरणसम्भूताम् ।

विस्तारितः प्रयोगस्त्वदवस्थितिवाञ्छया तन्व्या ॥ १००८ ॥

भग्नोऽपि प्रेक्षणके तदन्तरभूमिकाश्रयावस्थाः ।

गृह एव निरवसानं वितनोति न नाव्यधर्मेण ॥ १००९ ॥

ध्यायत एकं पुरुषं परमात्मविदः शशंस या न पुरा ।

ताननुकुरुते सैव ध्यायन्ती त्वां महापुरुषम् ॥ १०१० ॥

गतमेवमेवमाशितमालोकितमेवमेवमालपितम् ।

इति विस्मृतान्यकार्या स्मरति कृशाङ्गी त्वदीयलौलानाम् ॥ १०११ ॥

नलकूवरो वराको रतिरमणे रमण एव किं तेन ।

अनिरुद्धोऽपि न बुद्धो विदग्धविहितासु सुरतगोष्ठीषु ॥ १०१२ ॥

न जयन्तोऽनन्तगुणो न कुमारो मारकर्मणोऽवाह्यः ।

येन समतां नयामस्तमिति सखी वहति मानसं क्लेशम् ॥ १०१३ ॥

आगतमागच्छन्तं पुरतः पार्श्वं प्रसन्नमथ कुपितम् ।

पश्यति भवन्तमेकं सङ्कल्पनिवेशितं बासा ॥ १०१४ ॥

रुच्यः शान्तो हृद्यः सुभगः सुखदो मनोहरो रमणः ।

दृष्टः स्वामी दयितः प्राणेशः केलिकरणनिपुण इति ॥ १०१५ ॥

सुक्तान्यसमारम्भा वरतनुरनुपञ्जुतेन चित्तेन ।

जपति समीहितसिद्धौ तद्वाद्दशनामकं महास्तोत्रम् ॥ १०१६ ॥

तामेव गच्छ यस्यामासव्य विलम्बितोऽसि गतलज्ज ।

वेलाभियतीमलमलमेतैरधुना शठानुनयैः ॥ १०१७ ॥

वक्ष्यामि सापराधं क्रोधस्फुरदधरमञ्चितभ्रुकम् ।

इति विदधाति सुमध्या हृदयेन मनोरथावृत्तिम् ॥ १०१८ ॥

(मन्दानितकम्)

उत्सहते न द्रष्टुं प्रतिविम्बितमाननं कुतः शशिनम् ।

का संकथा मृणाले क्षिपति भुजौ सर्वतो व्यथिता ॥ १०१९ ॥

दूरे कदलीदण्डा ऊर्वोरपि न सहते समाश्लेषम् ।

करसम्पर्कादिमुखी विश्रान्यति पद्मवेञ्चिति विरुद्धम् ॥ १०२० ॥

अधि मञ्जरि सैव त्वं विदग्धजनमण्डिता पुरी सैव ।

कुसुमायुधः स एव व्यसनं कुत एतद्रायातम् ॥ १०२१ ॥

यस्याः कामः रूपणो रागाकृष्टिस्तृणोपलप्रख्या ।

सापि गता भूमिमिमां जीवन्त्या नेच्छते किमिह ॥ १०२२ ॥

अभियोगशिक्षितानामशिक्षितानां च मदनचेष्टानाम् ।

सुतनु विशेषग्रहणे सामर्थ्यं तद्विदासेव ॥ १०२३ ॥

व्यथयन्नपि सच्छायः परिजनचिन्ताकरोऽपि रमणीयः ।

आधत्ते त्वयि लक्ष्मीमभिनवरागाश्रयो रागः ॥ १०२४ ॥

एकः स एव जातो भुवनेऽस्मिन्नसमसायकस्पर्धी ।

तेन शशिविम्बफलके स्वजन्मना लेखितं निजं नाम ॥ १०२५ ॥

पादस्तेन सलीलं विन्यस्तः सुभगमानिनां मूर्ध्नि ।

सौभाग्ययशःकुसुमं धनपतिसूनोः कदर्थितं तेन ॥ १०२६ ॥

नरवञ्चनपटुबुद्धिः सम्पादितकपटचाटुसङ्घटना ।

त्वमपि विलासिनि नीता गतिमियतीं येन सुभगेन ॥ १०२७ ॥

(अन्तर्विशोषकम्)

तद्वद तस्य स्थानं यतामहे कार्यसाधनायाशु ।

कुर्वत एव हि यन्नं भिषग्जनाः कृच्छ्रमाध्यरोगेऽपि ॥ १०२८ ॥

इति गदिते सख्या सा तदभिमुखं चक्षुषी समुन्मौल्य ।

वितरति कृच्छ्रेण चिराद्भावितमक्लिष्टजंकारम् ॥ १०२९ ॥

का पुरुषार्थसमौहा द्योतयतः शर्वरीं शशाङ्कस्य ।

तर्पयतां भुवमखिलां मल्लिमुचां कोऽभिकांचितो लाभः ॥ १०३० ॥

मण्डयितुं विद्यदुदयति पुरुहूतधनुर्विनैव फलवाञ्छाम् ।

अनपेक्षितात्मकार्यः परहितकरणग्रहः सतां सहजः ॥ १०३१ ॥

प्रायेण यन्निदानं तत्सेवनमुपश्रमाय रोगाणाम् ।

स्मरमान्द्यं तु यदुत्थं तदेव खलु भेषजं यतस्तस्य ॥ १०३२ ॥

तेन स्पृहयति सुतनुस्त्वत्पादयुगाक्षरेणुसङ्गतये ।

आशौर्विषयोपेते सम्भोगसुखोदये तु नाकाङ्क्षा ॥ १०३३ ॥

(सन्दानितकम्)

प्रमदमुपैति मयूरी परमं शब्देन वारिवाहस्य ।

अनिभिषविलोकितेन प्राप्नोति झषी कृतार्थतामेव ॥ १०३४ ॥

न वृथास्तुतिमुखरतया न च युगल्लोभनाभियोगेन ।

विद्धामि तद्गुणाख्यां स्वरूपमात्रप्रसङ्गेन ॥ १०३५ ॥

सद्भाववद्भूमौ स्मितदृष्टिभ्रूविकारपल्लविते ।

सेवन्ते हृद्यरशां रागतरौ मञ्जरीं धन्याः ॥ १०३६ ॥

तिष्ठतु तदंगसङ्गो विलोकिता येन झगिति वरगात्री ।

तस्यान्यो युवतिजनः प्रतिभाति मनुष्यरूपेण ॥ १०३७ ॥

सकृदपि यैरनुभूतस्तत्तनुपरिरम्भसुखरसांखादः ।

विद्धि नराधिप तेषां दूरीभूतं प्रजाकार्यम् ॥ १०३८ ॥

आस्या का खलु तस्या विषयग्रहदुर्वलेषु पुरुषेषु ।

यस्या विलासजालकपतितः शकुनायते कपिलः ॥ १०३८ ॥

दग्ध्वा पुनरपि दग्धो नूनमनङ्गो हरेण तां तन्वीम् ।

दृष्ट्वापि येन तिष्ठमि निराकुलः स्वस्यवृत्तेन ॥ १०४० ॥

अथ विरतोक्तौ तस्यामुक्तामितमानसे च नृपतौ च ।

कश्चिद्गायद्गीतिं स्मृतिमङ्गतिमागतां प्रसङ्गेन ॥ १०४१ ॥

‘अन्योन्यगाढरागप्रवलीकृतचित्तजन्मनोर्यूनोः ।

कालात्ययो मनागपि समागमानन्दविन्नकरः’ ॥ १०४२ ॥

श्रुत्वा सिंहभटसुतः प्रियाप्रियां प्रीतिमान्स्मितप्रथमम् ।

निजगाद् चारुभाषिणि गीतिकया समथसम्मतं कथितम् ॥ १०४३ ॥

अभिनन्द्य सा तथेति प्रथयौ प्रमदावतौ निजं भवनम् ।

अकरोच्च विदितकार्यां युक्तेऽवसरे मनोरमां गणिकाम् ॥ १०४४ ॥

अथ सा कृतसङ्कल्पा सत्वरमादाय रुचिरविच्छित्तिम् ।

आसाद्य नृपनिशान्तं विवेकं सञ्चारिकासहिता ॥ १०४५ ॥

विहितनमस्कृतिरासनमधितष्ठौ नायकेन निर्दिष्टम् ।

पृष्टे च देहकुशले विनयान्वितमभ्यधादूतो ॥ १०४६ ॥

श्रीमन्नद्य श्रेयः सम्पन्ना गुरुजनाग्निषोऽग्नेषाः ।

अद्य मदनः प्रसन्नो भाग्यचयैरद्य परिणतं फलतः ॥ १०४७ ॥

अद्य जननी प्रसूता सौभाग्यगुणोदयोऽद्य निष्णातः ।

त्वयि वितरति सखेहं निरामयप्रश्नभारतीं तस्याः ॥ १०४८ ॥

(सन्दानितकम्)

उत्कल्लिकाकुलमनसामुद्रिक्तरिरंसयाभिभूतानाम् ।

श्रीदासीन्यं भजतां समा यतो भवति नाल्लिका यूनाम् ॥ १०४९ ॥

धृतसुमनःशरधनुषा सहायवांस्तिष्ठ दधितया सार्धम् ।

यामो वयं न राजति विजनस्थितिमिद्युनसन्निधावपरः ॥ १०५० ॥

एषा नृत्यश्रान्ता मदनेनायासितातिसुकुमारा ।

त्वमपि रतिममरशूरः स्वर्गभुवः सन्तु कुगलाय ॥ १०५१ ॥

यावद्यावदशक्तिं प्रथयति ललना हि मोहनाक्रान्ता ।

तावत्तावत्पुंसामुत्साहः पल्लवान्समुत्सृजति ॥ १०५२ ॥

इति शून्यौकतवेश्मनि हरति शनैः सहजमंशुकं तस्मिन् ।

दर्शितसाध्वसलज्जा जगाद सा किं करोषीति ॥ १०५३ ॥

अयि सुग्धे तत्क्रियते पुरुषार्थचतुष्टयस्य यत्सारम् ।

इति निगदितसस्मेरः स्मरविधुरित आततान रतिकलहम् ॥

१०५४ ॥

नानासुरतविशेषैराराध्य चकार भुक्तसर्वस्वम् ।

गणिकासौ राजसुतं त्वगस्थिशेषं मुमोच नातिचिरात् ॥ १०५५ ॥

तद्यन्मयोपदिष्टं कामिजनार्थान्निकारणं तेन ।

महतीं समृद्धिमेव्यमि कामुकलोकाहृतेन वित्तेन ॥ १०५६ ॥

इत्युपदेशश्रवणप्रबोधतुष्टा जगाम धाम स्वम् ।

मालत्यपगतमोहा विकरालापादवन्दनां कृत्वा ॥ १०५७ ॥

काव्यमिदं यः शृणुते सम्यक्काव्यार्थपालनेनासौ ।

नो वञ्च्यते कदाचिद्विटवेश्याधूर्तकुट्टनीभिरिति ॥ १०५८ ॥

कुट्टनीमतं काव्यं समाप्तम्¹ ॥

¹ This colophon occurs also after verse 1054 in the Society's MS. after which occurs the line कृतिरियं भट्टदामोदरगुप्तस्य महाकवेरिति । This is followed by the rest of the text as printed here in a later Newari hand.—*Ed.*

Each issue bears, besides its issue number, a fascicle number indicating its place in the work and volume to which it belongs.

With the issue of this Notice all previous prices and price-lists are cancelled.

CALCUTTA,

1st January, 1941.

The publications or information about them are obtainable from the Royal Asiatic Society of Bengal, No. 1 Park Street, Calcutta, or from the Society's Agents:—

MESSES. LUZAC & Co., 46 Great Russell Street, London, W.C.

M. PAUL GEUTHNER, 13 Rue Jacob, Paris, VIe.

BUCHHANDLUNG OTTO HARRASSOWITZ, 14 Querstrasse, Leipzig.

MESSES. THACKER, SPINK & Co., LD., 3 Esplanade, East, Calcutta.

MESSES. THE MOORE COTRELL SUBSCRIPTION AGENCIES, New York, U.S.A.

Residents of Europe should order from the Agents.

When ordering direct from the Society the following rules should be observed:—

Orders should be addressed to the Royal Asiatic Society of Bengal and not to any Official by name or title.

All Cheques, Money Orders, etc., should be made payable to the "Treasurer, Royal Asiatic Society of Bengal".

Orders for books should be accompanied by a full name and address, legibly written, and should be sent on a separate sheet of paper containing no other communication.

In India, books are supplied by V.-P.P.

CALCUTTA:—Published by the Royal Asiatic Society of Bengal, 1 Park Street,
and Printed by G. E. Bingham, Baptist Mission Press,
41A Lower Circular Road.